

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Semavi Dinlerde Kutsal Emanetler

| Yüksek Lisans Tezi

Fatma Nur Refahiyeli(Yurtlu)

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Programı

Ankara, 2025

Semavi Dinlerde Kutsal Emanetler

Fatma Nur REFAHİYELİ (YURTLU)

Tez Danışmanı Dr. Öğretim Üyesi Demet ÖRNEK

Tez Jürisi

Dr. Öğretim Üyesi Demet ÖRNEK

Doç. Dr. Ayşe Pelin ŞAHİN TEKİNALP

Prof. Dr. Murat ÇERKEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

SANAT TARİHİ BİLİM DALI

Ankara - 2025

ETİK BEYAN

Bu tezi/projeyi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez ve Proje Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı; tezin/projenin tamamında akademik kurallara ve etik ilkelere uyduğumu ifade ederim. Yararlandığım eserlerin tamamını metin içinde referanslandığımı ve kaynakçada kılavuzda tanımlanan şekilde yer verdiğimi, haricindeki ifadelerin bana ait olduğunu, herhangi bir kaynaktan kopyalama yapmadığımı ya da yapay zekâ aracılığı ile üretilmiş ifadelere metinde yer vermediğimi beyan ederim. Herhangi bir zamanda bu beyanıma uygun olmayan bir durumun tespit edilmesi halinde, aleyhime doğacak bütün hak kayıpları dahil tüm hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Fatma Nur REFAHİYELİ

26/06/2025

ONAY

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatma Nur REFAHİYELİ tarafından hazırlanan Semavi Dinlerde Kutsal Emanetler Başlıklı tez çalışması 20/06/2025, 10:30 Tarih ve saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Doç. Dr. Ayşe Pelin ŞAHİN TEKİNALP): Hacettepe Üniversitesi	☒	☐
Üye (Prof. Dr. Murat ÇERKEZ / HBV):	☒	☐
Üye (Dr. Öğretim Üyesi Demet ÖRNEK / HBV):	☒	☐

SEMAVİ DİNLERDE KUTSAL EMANETLER

Fatma Nur REFAHİYELİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Demet ÖRNEK
T.C. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı
2025, Ankara

ÖZET

Bu tez, kutsal emanetlerin tarihsel ve teolojik bağlamda semavi dinlerdeki rolünü incelemektedir. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren din, sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda toplumsal düzeni şekillendiren, bireylerin hayatına anlam katan bir yapı olmuştur. Semavi dinler, yani Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet, tek tanrı inancına dayalı olup, kutsal kitaplar ve peygamberler aracılığıyla şekillenmiş ve her biri kendi kutsal metinleriyle dini öğretilerini aktarmışlardır. Bu üç dinin ortak noktalarından biri, kutsal emanetlerdir. Kutsal emanetler, dini şahsiyetler ve olaylarla bağlantılı olarak kutsiyet atfedilen objelerdir. Bu objeler, yalnızca fiziksel varlıklar olarak değil, aynı zamanda manevi anlam taşıyan, bireylerin dini deneyimlerini pekiştiren unsurlar olarak kabul edilir. Yahudilikte somut bir kutsal emanet bulunmazken, ahit sandığı ve dini ritüellerde kullanılan mabet malzemeleri kutsal kabul edilir. Hristiyanlıkta, Hz. İsa, azizler ve martirlerden kalan her türlü somut nesne kutsal emanet değeri görür. İslamiyet'te de bu durum Hz. Muhammed ve onun yakın çevresine ait eşyalar etrafında şekillenerek kutsal emanet kabul edilmiştir. Bu kutsal objeler, dinler arası benzerlikler ve farklılıklar göstererek, her dinin manevi dünyasında farklı anlamlar taşır. Semavi dinlerde kutsal emanetlerin hem bireysel hem de toplumsal anlamda büyük bir sembolik rolü vardır ve bu nesnelere, inanç sistemlerinin somutlaştırılmasında önemli bir işlev görür. Bu çalışma, kutsal emanetlerin dinî ve kültürel düzeydeki etkilerini inceleyerek, dinler arasında bu bağlamda oluşan benzerlik ve farklılıkları tespit etmeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Semavi dinler, kutsal emanetler, Yahudilik, Hristiyanlık, İslamiyet.

SACRED RELICS IN HEAVENLY RELIGIONS

Fatma Nur REFAHİYELİ

Master Thesis

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Demet ÖRNEK
Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs
Department of Art History
2025, Ankara

ABSTRACT

This thesis examines the role of sacred relics within the historical and theological contexts of the Abrahamic religions. Since the beginning of human history, religion has not only functioned as a belief system but also as a structure that shapes social order and gives meaning to individuals' lives. The Abrahamic religions—Judaism, Christianity, and Islam—are based on monotheism and have been shaped through sacred scriptures and prophets, each conveying its religious teachings through its own holy texts. One of the common elements among these three faiths is the concept of sacred relics. Sacred relics are objects that are attributed sanctity due to their association with religious figures and events. These objects are regarded not merely as physical entities but also as carriers of spiritual significance, reinforcing the religious experiences of believers. While Judaism does not possess concrete sacred relics in a traditional sense, the Ark of the Covenant and temple artifacts used in religious rituals are considered sacred. In Christianity, any tangible objects associated with Jesus Christ, saints, and martyrs are venerated as sacred relics. In Islam, sacred relics have primarily developed around the personal belongings of the Prophet Muhammad and his close companions. These sacred objects, while demonstrating similarities and differences across the religions, carry distinct meanings within each spiritual tradition. In the Abrahamic religions, sacred relics hold profound symbolic significance both on an individual and a communal level, serving an essential function in the material embodiment of belief systems. This study aims to identify the similarities and differences concerning sacred relics among the religions by examining their religious and cultural impacts.

Keywords: Abrahamic religions, Sacred relics, Judaism, Christianity, Islam.

ÍTHAF

Aileme...

TEŞEKKÜR

Tez konumu kararlaŐtırdıđım aŐamada beni cesaretlendiren ve her zaman destekleyen kıymetli danıŐmanım Demet ÖRNEK'e sonsuz teŐekkür ederim. ÇalıŐmalarım devam ederken değerli bilgileri ile ufkumu ačan Yasin MERAL hocama teŐekkür ederim. Bu yola çıktığımdan beri beni daima heyecanla dinleyen, hayallerime ortak olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ablam Asuman GÜLER ve çok kıymetli arkadaŐım İkbal Tuđçe ŐEN'e, maddi ve manevi her zaman yanımda olan aileme, her karŐılaŐtıđım zorlukta ve çalıŐmamı bitirmem noktasında umutsuzluğa düŐtüđümde yanımda olan, bu süreçte sevgisini ve ilgisini benden esirgemeyen sevgili eŐim Osman Can REFAHİYELİ'ye teŐekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Özet	iv
Abstract	v
İthaf	vi
Teşekkür	vii
İçindekiler	viii
Şekillerin Listesi	ix
Resimlerin Listesi	x
Sözlük.....	xiii
1. GİRİŞ	1
2. SEMAVİ DİNLERDE KUTSAL EMANET İNANIŞLARI.....	7
2.1. Kutsal Emanet'in Etimolojisi	7
2.2. Yahudi İnançında Mabedin Malzemeleri.....	8
2.3. Hıristiyanlıkta Kalıntı İnancı	14
2.4. İslamiyette Kutsal Emanetler	20
3. KATALOG	25
3.1. Yahudi Kutsal Nesneleri	25
3.2. Hıristiyan İnançındaki Rölik ve Rölikerler	47
3.3. İslamiyet'teki Kutsal Emanetler	69
4. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	127
4.1. Semavi Dinlerde Kutsal Emanetlerin Benzerlik ve Farklılıkları.....	127
EXTENDED ABSTRACT.....	137
KAYNAKÇA	141
ÖZGEÇMİŞ	145

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Röliker Türleri 19

RESİMLERİN LİSTESİ

	Sayfa
Resim 3.1. Menorah	25
Resim 3.2. Şofar	27
Resim 3.3. Ner Ha-tamid	29
Resim 3.4. Ner Ha-Tamid	31
Resim 3.5. Mezuza	33
Resim 3.6. Mezuza	35
Resim 3.7. Mezuza	36
Resim 3.8. Hanukiya	37
Resim 3.9. Hanukiya	39
Resim 3.10. Teva.....	40
Resim 3.11. Teva.....	41
Resim 3.12. Ehal	43
Resim 3.13. Sefer Tora.....	45
Resim 3.14. Rimonim	46
Resim 3.15. Röliker	47
Resim 3.16. Röliker Detay	47
Resim 3.17. Röliker Kitabesi	48
Resim 3.18. Röliker Aziz Tasviri.....	48
Resim 3.19. Röliker	50
Resim 3.20. Röliker Detay	50
Resim 3.21. Röliker	52
Resim 3.22. Röliker İçinde Yer Alan Koimesis Sahnesi	52
Resim 3.23. Röliker Detay	53
Resim 3.24. Aziz Basileios'a ait Röliker	55
Resim 3.25. Röliker Detay	55
Resim 3.26. Aziz Gregory'e ait Röliker	57
Resim 3.27. Rölik.....	57
Resim 3.28. Röliker	59
Resim 3.29. Rölik.....	59
Resim 3.30. Azize Solomone'nin Lahdi	61
Resim 3.31. Azize Theofano'nun Lahdi	63

Resim 3.32. Azize Euphemia'nın Lahdi	65
Resim 3.33. Hz. İsa'nın Kırbaçlandığı Sütun Parçası	67
Resim 3.34. Sakal-1 Şerif ve Muhafazası	69
Resim 3.35. Sakal-1 Şerif ve Muhafazası	71
Resim 3.36. Sakal-1 Şerif ve Muhafazası	73
Resim 3.37. Sakal-1 Şerif ve Muhafazası	75
Resim 3.38. Sakal-1 Şerif	77
Resim 3.39. Sakal-1 Şerif Muhafazası	77
Resim 3.40. Sakal-1 Şerif ve Muhafazası	79
Resim 3.41. Hz. Muhammed'in Kabir Toprağı Muhafazası	80
Resim 3.42. Hz. Muhammed'in Mühr-ü Saadetleri	82
Resim 3.43. Hz. Muhammed'in Mühr-ü Saadetleri (Ağca, 2014, s. 41)	82
Resim 3.44. Dendan-1 Saadet ve Muhafazası	84
Resim 3.45. Hz. Muhammed'in Teyemmüm Taşı	86
Resim 3.46. Hz. Peygamber'in Kadem-i Şerifi	90
Resim 3.47. Hırka-i Saadet (Bürde-i Saadet) Muhafazası	92
Resim 3.48. Hırka-i Saadet (Bürde-i Saadet) (Demir Solak & Berkli, 2022)	92
Resim 3.49. Hz. Peygamber'e ait Başmak-1 Şerif	94
Resim 3.50. Na'lin-1 Saadet	96
Resim 3.51. Na'lin-1 Saadet ve Muhafazası	98
Resim 3.52. Na'lin-1 Saadet ve Muhafazası Detay (Aydın H. , 2009, s. 126)	98
Resim 3.53. Hz. Muhammed'in Su İçtiği Tas	100
Resim 3.54. Hacer'ül Esved'in Som Altın Muhafazası	102
Resim 3.55. Gubar-1 Şerif	104
Resim 3.56. Beytullah'ın Duvarından Düşmüş Taş Parçaları	107
Resim 3.57. Mescid-i Nebevi'de Kubbe-i Saadet'ten Dökülmüş Sıva Parçaları	108
Resim 3.58. Beyt-i Şerif Tavanından Çıkarılan Direk Parçası	110
Resim 3.59. Hz. Yahya'nın Kol Kemiği ve Muhafazası	112
Resim 3.60. Yahya'nın Kol Kemiği ve Muhafazası Detay	112
Resim 3.61. Hz. Yahya'nın Kafatası Kemiği Muhafazası	114
Resim 3.62. Hz. Yahya'nın Kafatası Kemiği ve Muhafazası	116
Resim 3.63. Hz. Ebubekir'in Sakal-1 Şerifi	118
Resim 364. Hz. Ali'nin Sarığı	120
Resim 3.65. Hz. Fatma'nın Gömleği	121

Resim 3.66. Hz. Fatma'nın Sandığı.....	123
Resim 3.67. Hz. Fatma'nın Duvağı	125

SÖZLÜK

Kelime	Anlamı
Ahit Sandığı	Musa'ya verilen On Emir levhalarını içeren kutsal sandık.
Aziz	Hayatını Tanrı'ya adanmış, genellikle mucize gerçekleştirdiğine inanılan kutsal kişi.
Dendan-ı Saadet	Hiz. Muhammed'e ait olduğu kabul edilen diş parçaları.
Ehal	Sinagoglarda Tevrat tomarlarının saklandığı özel dolap.
Gubar-ı Şerif	Hiz. Muhammed'in mezarından olduğuna inanılan toprak
Hadis	Hiz. Muhammed'in söz, fiil ve onaylarını içeren rivayetlerdir.
Kadem-i Şerif	Hiz. Muhammed'e ait olduğuna inanılan ayak izi.
Martir	Hıristiyanlıkta inancı uğruna öldürülen kişi, din şehidi.
Mabet	Tanrı'ya ibadet edilen yapılar. Cami, kilise, sinagog ve tapınak bu yapı kapsamındadır.
Menorah	Yedi kollu şamdan.
Mezuza	Yahudi inancında kapı pervazlarına yerleştirilen, içinde Tevrat bölümleri olan muhafaza.
Mezhep	Aynı dini paylaşan toplulukların ibadet, inanç veya hukuk anlayışında ortaya çıkan yorum farklılıkları.
Mikve	Yahudilikte arınma amacıyla kullanılan su havuzu.
Na'lin-ı Saadet	Hiz. Muhammed'e ait terlik ve ayakkabılar
Rölik	Hiz. İsa, aziz ve martirlerin kutsal kalıntıları.
Röliker	Röliklerin muhafaza kutuları.
Rimonim	Ehal dolaplarının süsleme unsuru.
Sefer Tora	El yazması Tevrat ruloları.
Şofer	Boynuzdan yapılan Yahudi dini ritüel üfleme çalgısı.
Tanah	Yahudilerin kutsal kitabı. Tevrat (Tora), Neviim (Peygamberler) ve Ketuvim (Yazılar) olmak üzere üç ana bölümden oluşur.
Teva	Sinagoglardaki Sefer Tora'nın okunduğu kürsü.
Yalvaç	Peygamber anlamında kullanılan eski Türkçe kelime.

1. GİRİŞ

Din olgusu, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana bireysel ve toplumsal yaşamın en temel yapı taşlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. En sade toplumlardan en karmaşık uygarlıklara, köylerden metropollere, farklı yaş, cinsiyet ve eğitim düzeylerinden bireylerin hayatında, dinin etkisi açıkça gözlemlenmektedir. Din, yalnızca bir inanç sistemi olmanın ötesinde, bireylerin hayatlarını anlamlandırmalarına yardımcı olan, kültürel yapılarla iç içe geçmiş ve toplumsal düzenin şekillenmesinde etkili olmuş bir sistemdir. Tarih boyunca farklı coğrafyalarda ortaya çıkan din, kişilere hem toplumsal hem de bireysel düzeyde yön vermiş; onlara kimlik, amaç ve aidiyet kazandırmıştır. Bu yönüyle din, insanların manevi ihtiyaçlarına cevap veren birer sığınak ve yaşam rehberi olarak değerlendirilmiştir.

Dinlerin ortaya çıkışı ve tarihsel süreçteki evrimi incelendiğinde, her dinin belirli inanç temelleri üzerine inşa edildiği görülür. Bu inanç temelleri, kimi zaman vahiy, sezgi, ilham ya da dini deneyim gibi manevi kaynaklarla şekillenmiş; zamanla öğretiyeye dönüşerek toplumsal yapının parçası hâline gelmiştir. Bu temel inançlar, din mensupları arasında ortak değerlerin, kuralların ve ritüellerin oluşmasına katkı sağlayarak onları ortak bir kültürel zemin üzerinde birleştirmiştir (Günay, 2000, s. 217). Aynı zamanda, bireylerin yaşadıkları olayları anlamlandırmalarına, yaşamlarına bir amaç yüklemelerine ve toplum içinde aidiyet geliştirmelerine olanak sağlamıştır.

Günümüzde varlığını sürdüren çok sayıda inanç sistemi arasında, tarihsel ve teolojik anlamda özel bir yere sahip olan semavi dinler, kutsal metinlere dayalı ve tek tanrı inancını esas alan dinler olarak tanımlanır. Bu grupta yer alan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet; ilahi vahiylerle şekillenmiş, Hz. İbrahim'i ata kabul eden ve peygamberler aracılığıyla inanç esaslarını insanlara aktaran üç büyük dindir (Ülkü, 2015, s. 174). Her biri kendi kutsal metnine, peygamberlik anlayışına ve dini uygulama biçimlerine sahip olan bu dinler, aynı zamanda pek çok ortak inanç unsurunu da barındırmaktadır: tek tanrıya iman, kutsal kitaplara ve peygamberlere inanma, ahiret inancı gibi temel ilkeler, bu ortak paydalardandır.

Yahudilik, semavi dinler arasında en eski olanıdır ve kutsal kitabı Tevrat, Hz. Musa'ya gönderilmiştir. Hıristiyanlık, Semavi Dinler olarak belirtilen bu dinlerin

ikincisidir. Hz. İsa'nın öğretilerine dayanır ve İncil'i temel alan bir inanç sistemidir. İslamiyet ise Semavi Dinlerin sonuncusudur; Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla gönderilen Kur'an-ı Kerim, bu dinin kutsal kitabı olarak kabul edilmektedir (Bayrakdar, 2016, s. 27,181,490).

Semavi dinlerin temelinde iki kaynak vardır. İlki canlı kaynak olarak tanımlayabileceğimiz kitap gönderilen peygamberler, ikincisi de yazılı kaynak olan kutsal kitaplardır. Bu şekilde canlı ve yazılı olarak kaynak ayrımının yapılmasının sebebi, semavi dinlerde ilahi vahiylerin yani kutsal kitapların yanında peygamberlerin dinin çeşitli ibadet ve pratik alanlarıyla ilgili uygulamalar yaparak tavsiyelerde bulunmasıdır. Bunun en belirgin örneği İslamiyet'te karşımıza çıkar. Müslümanlar Hz. Muhammed'in uygulamalarına sünnet demiş ve günlük hayatlarında büyük ölçüde kutsal kitap kadar önemsemişlerdir. Ancak bu durum Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta farklıdır. Onlarda kitap-sünnet ayrımı yapılmamaktadır. Hz. Musa ve Hz. İsa'nın yaptıkları ve söyledikleri tıpkı vahiy gibi kutsal kitapları aracılığıyla aktarılmıştır (Bayrakdar, 2016, s. 27)

Bu üç dinin ortak inanç alanlarından biri de kutsal emanetlerdir. Kutsal emanetler, dini şahsiyetlere, olaylara ya da kavramlara dayanan ve kutsiyet yüklenen objelerdir. Bu kutsal emanetler farklı dinlerde benzer öğeler barındıran bir inanış içerisinde şekillenmiştir. Dini topluluklar tarafından hürmetle korunan bu objeler, genellikle bir peygambere, azize ya da önemli bir dini olaya doğrudan bağlantılı ya da dolaylı olarak temas etmiş nesnelere oluşur. Bu objelere atfedilen kutsiyet, sadece fiziksel temasla sınırlı kalmamakta; bireylerin dini duyarlılıkları, sembolik anlam yüklemeleri ve manevi beklentileriyle de şekillenmektedir. Bir objenin kutsal kabul edilip edilmemesi, o objenin halihazırda kutsal bir şahsiyete temas etmesi ile ilişkilendirilebilir. Ancak bu durum dinler arasında farklılık gösterebilir. Kimi zaman bu nesnelere, bireylerin Tanrı'ya yaklaşma arzularını pekiştiren semboller hâline gelirken, kimi zaman da şifa, korunma ya da ilahi yardım beklentisiyle saklanmıştır. Bu bağlamda kutsal emanetler hem bireysel dini deneyimlerin hem de ortak inanç dünyasının önemli yapı taşları olarak değerlendirilir.

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'te kutsal emanet kavramı hem tarihsel hem de teolojik olarak güçlü bir anlam dünyasına sahiptir. Bu dinlerde kutsal olarak kabul

edilen objelerin, ilahi olanla temas kurma aracı olarak görüldüğü hem bireysel hem de toplumsal yaşamda çeşitli biçimlerde meşrulaştırıldığı görülmektedir. Söz konusu objelerin, tarihsel süreçte yalnızca fiziksel varlıklar olarak değil, aynı zamanda inananlar için birer koruyucu, aracılık eden unsur ya da maneviyatı pekiştirici semboller olarak konumlandığı anlaşılmaktadır. Aynı nesneye farklı dinlerce kutsiyet atfedilmesi durumu ise, bu objelerin ortak tarihsel zeminlerinden ve kutsalla ilişkilendirilme biçimlerinden kaynaklanan kültürel sürekliliklerle açıklanabilir. Semavi gelenekler içinde gelişen bu sembolik anlayış, kutsal olanın maddi düzlemde temsili aracılığıyla dinî aidiyeti pekiştirmekte, bireylerin manevi dünyasında güçlü bir anlam yükü inşa etmektedir. Bu yönüyle kutsal emanetler, yalnızca tarihî birer kalıntı değil, aynı zamanda dinî sembolizmin somut taşıyıcıları olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda yapılan karşılaştırmalı analiz, yalnızca dinî mirasın benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda söz konusu sembollerin insanlık tarihindeki kültürel etkileşimlerini de görünür kılar. Mevcut literatürün çoğunlukla belirli bir dine odaklanması nedeniyle, üç semavi dini kapsayan kapsamlı değerlendirmelerin sınırlı olması, bu çerçevede yapılan çalışmalara duyulan akademik ihtiyacı da gözler önüne sermektedir. Ortaya konulan bu çaba, kutsal emanetlerin anlam dünyasını dinî ve kültürel düzeyde daha derinlikli bir bakışla ele alarak, farklı inanç mensupları arasında karşılıklı anlayış ve saygının gelişimine katkı sağlamayı mümkün kılmaktadır¹.

Bu çalışmanın temel *amacı*, semavi dinlerde kutsal emanet kavramının manevi ve kültürel bağlamda incelenmesi ve bu dinler arasındaki ortak inanç unsurlarının ortaya konmasıdır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi üç büyük semavi dinin kutsal emanetlere yüklediği anlam, sadece maddi varlıklarıyla değil, aynı zamanda bu emanetlerin toplumsal hafızada ve ritüel pratiklerde nasıl bir aidiyet ve kutsallık bilinci oluşturduğuyula ilişkilidir. Çalışmada, kutsal emanetlerin kutsallık atfı, toplumsal kimlik inşası ve kültürel süreklilik açısından üstlendiği roller mukayeseli olarak ele alınmakta; bu ortak inanç yapıları tek bir bütüncül çalışma altında sistematik biçimde analiz edilmektedir. Böylelikle, farklı dini gelenekler içerisindeki kutsal emanet

¹ Prof.Dr. Yasin Meral (Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü) ile birebir yapılan görüşme neticesinde derlenmiş bir paragraftır.

anlayışlarının manevi ve kültürel bağlamda birbirine olan benzerlikleri vurgulanmakta ve kutsal olanın nesne üzerinden nasıl anlam kazandığı tartışılmaktadır.

Araştırma kapsamında *nitel bir yöntem* benimsenmiş ve semavi dinlerin kutsal emanet anlayışları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın temel metodolojik yaklaşımı; kutsal emanetlerin sadece maddi objeler olarak değil, bu objelerin dini topluluklar üzerindeki etkileri, hafıza inşası ve kutsallık kavramının toplumsal düzeyde nasıl şekillendiği üzerinden analiz edilmesi esasına dayanır. Literatür taraması yoluyla elde edilen bilgiler, doğrudan yerinde gözlem ve belgelemeyle desteklenmiş; Resim ve katalog çalışmaları özgün veri üretme amacıyla kullanılmıştır. İncelenen kutsal emanetlerin tarihsel bağlamları, sembolik anlamları ve dini ritüeller içerisindeki işlevleri bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, Yahudilik'te mabedin malzemeleri, Hristiyanlık'ta aziz ve şehitlere ait rölikler, İslamiyet'te ise Hz. Muhammed ve yakın çevresinden günümüze ulaşan eşyalar gibi örnekler üzerinden kutsal emanet kavramını ele almıştır. Çalışmanın sınırları, özellikle katalog bölümünde belirtilen örnekler üzerinden çizilmiştir. Araştırma, doğrudan tarafımca bizzat görülerek ve Resimlanarak belgelenmiş kutsal emanetlerle sınırlı tutulmuştur. Her ne kadar literatür ve yazılı kaynaklar aracılığıyla daha fazla ve ayrıntılı örneğe ulaşmak mümkün olmuşsa da çalışmanın özgün nitelik kazanması ve doğrudan gözleme dayalı bir içerik sunması amacıyla yalnızca şahsi gözlem ve belgelerle desteklenmiş kutsal emanet örneklerine yer verilmiştir. Böylece hem nesnelerin maddi varlığı hem de bu varlığın oluşturduğu manevi ve kültürel anlam doğrudan yerinde tespit edilmiş ve belgelenmiştir.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, konuya genel bir çerçeve çizilmiş; çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca, semavi dinlerde kutsal emanet kavramının manevi ve kültürel bağlamda ele alınış biçimi ve araştırmanın özgün yönleri vurgulanmıştır. İkinci bölümde, semavi dinlerde kutsal emanet inanışları incelenmiştir. Bu bölümde önce kutsal emanet kavramının etimolojisi ele alınmış; ardından Yahudi inancında mabedin malzemeleri ve Ahit Sandığı, Hristiyanlıkta kalıntı ve rölik inancı ile röliklerin kutsal emanet anlayışı içindeki yeri ve İslamiyet'te kutsal emanet kavramının tarihî gelişimi detaylı bir biçimde analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde, çalışmanın özgün niteliğini

oluşturan katalog kısmı yer almakta olup; Yahudi kutsal nesnelere, Hristiyan inancında rölük ve rölükler örnekleri ile İslamiyet'e ait kutsal emanetler doğrudan araştırmacı tarafından yerinde gözlemlenmiş ve Resimlanmış örnekler üzerinden belgelenerek tanıtılmıştır. Bu bölümde yalnızca doğrudan görülen ve belgelenen örneklere yer verilmiş; literatürde mevcut olan ancak araştırmacının doğrudan gözlemleyemediği örnekler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Dördüncü bölümde, semavi dinlerde kutsal emanet anlayışlarının benzer ve farklı yönleri karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmış ve kutsal olanın nesne üzerinden nasıl bir manevi ve kültürel anlam kazandığı tartışılmıştır. Beşinci ve son bölümde ise, araştırmadan elde edilen bulgular özetlenmiş, genel bir değerlendirme yapılmış ve konuya ilişkin sonuçlar ortaya konulmuştur. Çalışmada kullanılan tüm Resimler belirtildiği üzere tarafımdan çekilmiştir. Bu sebeple herhangi bir kaynak belirtilmemiştir.

2. SEMAVİ DİNLERDE KUTSAL EMANET İNANIŞLARI

2.1. Kutsal Emanet'in Etimolojisi

Yahudi inancında kutsal emanet olarak açık şekilde nitelendirilen objelere dair doğrudan ve yaygın bir terminoloji mevcut değildir. İbrani dilinde kutsal emanet kavramına birebir karşılık gelen sabit bir tanım bulunmamaktadır. Ancak bu durum Yahudi inanç sisteminde böyle bir inanışın yer almadığı anlamına gelmez. Tam aksine, inanç sisteminin en önemli sembollerinden biri olan ve yaratıcı tarafından gizlendiğine, Mesih'le birlikte yeniden ortaya çıkacağına inanılan Ahit Sandığı bu anlayışın güçlü bir göstergesidir. Ayrıca, kutsal kabul edilen mabedin malzemeleri, Musa'nın asası, yedi kollu şamdan (menora), man testisi, Musa'ya verilen on emrin yazılı olduğu taş tablet gibi objelerin dinî metinlerde ve geleneklerde özel bir yere sahip olması, Yahudi toplumunun da bu tür eşyalara kutsiyet atfettiğini ortaya koyar (Meral, 2019, s. 216).

Hristiyan literatüründe bu kavrama karşılık gelen ifade "rölik"tir. Bu kelime, Latince "reliquiae" kökünden türemiştir ve "geride kalan" ya da "kalıntı" anlamını taşımaktadır. Hristiyan inancında Hz. İsa'ya, martirlere (şehitler) ya da azizlere ait olduğu düşünülen her türlü nesne, doğrudan temas etmiş ya da bu kişilere ait bir parçayı barındıran her şey, birer rölik olarak kabul edilmiştir. Bu nesnelere, yalnızca kutsal kişilerin hatırasını yaşatmakla kalmaz; aynı zamanda mucizevi etkiler taşıdığına, şifa verdiği veya Tanrı ile aracı olduğuna inanılan nesnelere (Buyruk, 2014, s. 136). Dolayısıyla Hristiyan geleneğinde de kutsal emanetlere atfedilen değer, yalnızca tarihî değil, ruhani bir süreklilikle ilişkilendirilir.

İslamiyet'te kullanılan "kutsal emanet" kavramı, literatürde çeşitli adlandırmalarla karşılık bulmaktadır. Emanet-i Mübareke, Emanet-i Mukaddes, Emanet-i Şerife, Kutsal Emanet, Mukaddes Eşyalar ve Teberrukat Eşyası gibi ifadelerle anılan bu kavram, özellikle peygamberlere, sahabelere, İslam dininin büyüklerine ve Haremeyn'e ait eşyalara yönelik bir anlatım biçimidir (Çavdar, 2022, s. 595). Bu adlandırmalar, söz konusu objelere duyulan saygı ve onlara atfedilen kutsallığın dilsel izdüşümü olarak dikkat çeker. İslami gelenekte bu eşyalar yalnızca fiziksel varlıklar değil; aynı zamanda maneviyatın taşıyıcısı, dini kimliğin pekiştiricisi ve inananlar için birer teberrük vesilesidir.

2.2. Yahudi İnancında Mabedin Malzemeleri

Semavi dinler arasında kronolojik olarak en eskisi Yahudiliktir. Birçok araştırmacıya göre hem bir din hem de ırk veya halktır. Yahudilikte dini ırdan ayırmak mümkün değildir çünkü Yahudi halkının tarihlerini kutsal kitap olarak kabul etmiştir. Tarih sahnesinde var olduklarından bu yana kayıt altına alınabilmiş ve gelecek nesillere aktarılabilmiş bütün olaylar Yahudilerin inanç sisteminde de yer edinmiştir. Yahudi halkının tarihlerini kutsal kitap olarak kabul etmelerinin nedeni, en eski krallarının bile neredeyse hepsini yalvaç kabul etmeleridir. Yalvaçlar, Musa kadar olmasa da ilham yoluyla Tanrı ile iletişim kurabilmektedir (Bayrakdar, 2016, s. 24). Bu durum yaşanan toplumsal, siyasi ya da dini bütün olayların kutsal kitap içinde yer almasına sebep olmuştur.

Bir diğer neden ise kendilerini “seçilmiş ırk” olarak kabul eden Yahudilerin, sürekli olarak sürgün hayatı yaşamalarıdır. Hz. Davud ve Hz. Süleyman döneminde bir ulus olarak toplanabilmişlerse de bu uzun sürmemiş ve Yahudiler ile İsrailoğulları devletleri olarak kendi içlerinde ayrılmışlardır (Bayrakdar, 2016, s. 24). Yaşanan bu olaylar ve psikolojik etik anlayışı, Yahudilerin tarihlerini sadece bir geçmiş anlatısı olarak değil, aynı zamanda kutsal bir miras olarak görmelerine sebep olmuştur. Bu kutsama süreci, Yahudiliğin korunması ve aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Tarihleri boyunca yaşadıkları sürgünler, direnişler ve kurtuluşlar yalnızca hatırlanmakla kalmamış, halkın dini bayramları ve kutsal günleri olarak kabul edilmiştir.

Yahudilerin kutsal kitabı Tanah, Yahudi inancının temel metinlerini içeren ve üç ana bölümden oluşan bir derlemedir. Tevrat (Tora), Neviim(peygamberler) ve Kutevim (Yazılar) olmak üzere üç kısımdan meydana gelen Tanah, toplamda 24 kitaptan ibarettir. Tora grubunda beş, Neviim grubunda sekiz ve Kutevim grubunda on bir kitap yer almaktadır. Bu kutsal metinler Yahudi dini hukukunun, inanç sisteminin ve tarih anlatısının temelini oluşturur (Hasanoğlu, 2015, s. 25). Yahudi geleneğinde özellikle Tevrat, Tanrı'nın Musa'ya verdiği yasaları içerdiği için büyük bir kutsallık taşır. Tanah hem dini ritüellerde hem de günlük yaşamda rehber kabul edilir ve Yahudi toplumları tarafından nesiller boyunca titizlikle korunarak aktarılmıştır.

Ülkemizde Yahudilik, Musevilik ve Samilik kavramları eş anlamlı olarak kullanılan kelimelerdir. Bu duruma Türkiye Hahambaşı Genel Sekreteri Yusuf Altıntaş açıklık getirerek şöyle tanımlamıştır;

Ben, Nuh'un oğullarından biri olan Sav'ın torunlarından olduğum için bir Sami'yim. Nuh'un on göbek sonraki torunu olan Abraham ya da Hz. İbrahim olarak da bilinen kişinin soyundan geldiğim için İbrani'yim. Onun Torunu olan Yakub'u ata olarak gördüğüm ve onun da lakabının İsrailoğlu olmasından dolayı İsrailoğulları'ndanım. Hz. Musa'ya nail olan tarihin ilk semavi ve kitabi dinine mensup olduğum için Musevi'yim. Ayrıca dünyadaki son Musevi devleti olan Yahuda devletinin de yıkılmasından sonra da bir Yahudi'yim. Dolayısıyla dört bin yıllık bir kültür birikiminin taşıyıcısıyım. (Altıntaş, Bi Yahudi ile Yüz Yüze, 2020).

Yahudi inanç sisteminin, dört bin yıllık bir kültür birikimi neticesi günümüze ulaştığı göz önüne alındığında bu dine ait kutsal emanetlerin de söz konusu olması oldukça muhtemeldir. Ancak Yahudilerin dili olan İbranice'de kutsal emanet kelimesini karşılayacak bir tabir olmaması ve alışageldiğimiz kutsal emanet inancından uzak olması bu kültür yansımasının arka planda kalmasına sebep olmuştur.

Yahudi inancı kendi içerisinde pek çok kutsal simgeyi bünyesinde barındırmaktadır. Bu kutsal simge ve objelerin en yaygın kullanıldığı yerlerin başında kutsal mekanlar yani Yahudi Mabetleri yer alır. Hz. Musa döneminde mişkan adı verilen ve toplanma çadırı manasına gelen ilk mabetler yapılmış, bu sayede, şimdiye kadar bireysel ibadetler gerçekleştiren İsrailoğulları'nın toplu halde ibadet etmeleri sağlanmıştır. Mısır'dan çıkıp vaat edilmiş topraklara ulaşma arzusu ile çöllerde dolaşan inananlar için yapılan bu mişkanlar, çöl şartlarına uygun olacak şekilde sert deriden yapılmış ve kendi içerisinde iki ana mekâna ayrılmıştır. İlk bölüm kutsal kısım olarak isimlendirilmiş ve burada kurban ibadetinin uygulandığı mezbah ile menora yer almıştır. İkinci kısım ise en kutsal kısım olarak anılmış ve ahit sandığı ile kutsal kaya bu bölümde muhafaza edilmiştir. Mişkan, çöllerde dolaşan din halkı için Tanrı ile iletişime geçmede sembolik bir anlam kazanmıştır. Bu sayede Tanrı'nın kendi yanlarında olduğu ve rahmetini kendilerinden esirgemeyeceğine inanmışlardır.

Ayrıca, daha sonraları dağınık halde yaşayan din mensuplarının bir cemaat oluşturarak dini ibadetlerine icra etmelerinin ilk basamağı olmuştur. Mişkan, Süleyman mabedi tamamlanıncaya kadar dini ve sosyal anlamda Yahudilerin mabedi olmuş ve ileride yapılacak olan mabetler için örnek teşkil etmiştir (Gürkan, 2008, s. 190-193).

Vaat edilmiş topraklara kısmen de olsa ulaşan Yahudiler, çöllerde yaşamaya son vermiş, bunun akabinde Hz. Süleyman'ın inşa ettiği büyük mabetten sonra Yahudi inanç sistemi mabet merkezli bir din haline getirilmiştir. Dua gibi gündelik ibadetlerin yanı sıra haftalık ve yıllık ibadetler de mabette yapılmaya başlamıştır. Yaklaşık on asır boyunca Yahudilere hizmet veren Süleyman Mabedi M.S. 70 yılında Romalılar tarafından yıkılmıştır. Yahudiler bu tarihten itibaren yeni bir toplanma yerine ihtiyaç duymuşlardır. Sinagog ismi verilen mabetler inşa edilmeye başlamış ve Yahudi toplumlar arasında yaygınlaştırılmıştır. Ancak yıkılmasına rağmen önemini hiç kaybetmeyen Süleyman Mabedi, kible olarak kullanılmaya devam edilmiş ve sonraları inşa edilen sinagoglarda, o yöne doğru dönerek ibadetler gerçekleştirilmiştir (Güngör, 2017, s. 61).

Yahudiler için hem dini hem de sosyal önemi büyük olan mabetler, içerisinde barındırdığı kutsal simgelerle ön plana çıkmıştır. Mişkanlardan itibaren zamanla Yahudi mabetlerinde yer edinen bu kutsal simgelerden bazıları önemini Tevrat'tan bazıları da tarihsel olaylardan almıştır. Dini anlamları ile Yahudi halkı için de kimlik gibi kendilerini ifade etmek üzere kullanılan bu simgeler, günümüzde sinagoglarının vazgeçilmez birer parçasıdır. Sinagogların kutsal mahiyette muhafaza ettiği objelerin başında Aron ha Berit, teva(Resim 3.10-3.11) , Sefer Tora(Resim 3.13), Menorah (Resim 3.1), Ner Ha-tamid (Resim 3.3-3.4), mikve, sofar (Resim 3.2) gibi objeler gelir (Halit Ahmet Çiftçi, 2023, s. 124). Ayrıca sinagogların yanı sıra evlerin ve belirli mekanların kapı pervazlarına yerleştirilen Mezuz'a da kutsal bir nesne kabul edilmektedir (Resim 3.5-3.6-3.7). Din mensupları tuvalet-banyo haricindeki mekanlara girip çıkarken kapılara yerleştirdikleri ve içerisinde deri üzerine kutsal metin yazılı olan bu Mezuzalara dokunur ve ardından da ellerini öperek günlük yaşamlarına devam ederler. İçerisinde Tevrat'tan alınan Şema duasını içeren Tesniye 6:4-9 ve 11:13-21 bölümleri yer alır. Günümüzde bu ritüel devam etmektedir.

Yasa'nın Tekrarı 6:4-9

- 4 Dinle, ey İsrail! Tanrımız Rab *bir* Rab'dir.
- 5 Tanrın Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün gücünle seveceksin.
- 6 Bugün sana verdiğim bu buyruklar yüreğinde olacak.
- 7 Onları çocuklarına içtenlikle öğretecek, evde otururken, yolda yürürken, yatarken ve kalkarken onlardan söz edeceksin.
- 8 Bunları bir işaret olarak eline bağlayacak, bir alın bağı olarak alnına takacaksın.
- 9 Kapı sövelerine ve kent kapılarına yazacaksın.

Yasa'nın Tekrarı 11:13-21

- 13 Eğer bugün size verdiğim buyruklara kulak verir, Tanrınız Rab'bi sever, O'na bütün yüreğinizle ve bütün canınızla kulluk ederseniz,
- 14 Rab ülkenize mevsiminde yağmur, ilk ve son yağmuru verecek; siz de tahıl, yeni şarap ve zeytinyağı toplayacaksınız.
- (...)
- 18 Bu sözlerimi yüreğinize yerleştirin. Onları bir işaret olarak ellerinize bağlayın ve alınlarınıza takın.
- 19 Çocuklarınıza öğretin, evde otururken, yolda yürürken, yatarken ve kalkarken onlardan söz edin.
- 20 Kapı sövelerinize ve kent kapılarınıza yazın.
- 21 Öyle ki, Rab'bin atalarınıza ant içerek söz verdiği toprakta siz ve çocuklarınız uzun yaşayasınız (Yasa'nın Tekrarı , 2025).

Aron ha Berit, yani ahit sandığı İbranicede ‘‘Tebah’’ ve ‘‘Aron’’ kelimeleri ile karşılık bulmaktadır. İki kelime de kutu-sandık anlamına gelmektedir. Eski Ahit'e göre ahit sandığının ölçüleri Tanrı tarafından Hz. Musa'ya iletilmiş ve bu emirler ışığında yapılmıştır. İsrailoğulları ahit sandığını çöl hayatları boyunca Mişkan'ın kutsal bölümünde muhafaza etmişlerdir. Girdikleri savaşlarda ordunun en önünde taşıyarak onun koruyucu gücüne inanmışlardır. Ahit sandığı, Tanrı'nın tahtı olarak da kabul edilmiştir.² Onu taşıdıkları her yere Tanrı'nın tecelli ettiğine inanmışlardır.

² Detaylı bilgi için bkz.: Tevrat : 2. Samuel 6. Bölüm- 12, 1. Samuel 4.Bölüm-3-4

(Atasağun, 2001, s. 131). Akasya ağacından yapıp dışının saf altınla kaplandığı Ahit sandığının üzerinde iki tane de kerubi yani melek figürü olduğu aktarılır (Başaran, 2020, s. 241). Ahit sandığının içerisinde Hz. Musa'nın yeşeren asası ve man testisi bulunmaktadır. Man, İsrailoğulları'na çöldeki yaşamları sırasında gökten indirilen yiyecek olarak bilinmektedir (Meral, 2019, s. 216). Yahudiler, Ahit Sandığı'nın kutsallığını yad etmek amacıyla da sinagoglara İbranice'de Aron ha-Kodeş olarak isimlendirilen ve Kutsal dolap manasına gelen dolabı yerleştirmişlerdir (Halit Ahmet Çiftçi, 2023, s. 125). Yahudiler için en önemli kutsal emanet Ahit Sandığı olmuştur.

Teva ise Aron ha Kodeş yani Kutsal Sandığın tam önünde ya da sinagogun ortasında yer alan kürsüdür. İbadetlerin gerçekleştiği esnada sandıktan çıkarılan Tevrat desteleri haham tarafından bu kürsüde okunmaktadır (Adam, 2009, s. 224).

Sefer Tora, sofer isimli yazıcılar tarafından parşömen sayfaları üzerine dini hukuk kurallarına göre yazılan Tevrat tomarlarıdır. Temel manada cemaat ibadetlerinde okunmak üzere kullanılmıştır. Cemaat ibadetlerinin en başından itibaren sistematik bir rutine oturtulan bu ibadet Yahudi inancı içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Sefer Tora'nın içeriğini Hz. Musa'ya Tanrı tarafından iletildiğine inanılan be-Reşit (Yaratılış), Şemot (Mısırdan Çıkış), va-Yikra (Levililer), ba-Midbar (Çölde Sayım) ve Devarim (Yasanın Tekrarı) kitapları oluşturmaktadır (Altuncu, 2022, s. 32).

Menorah, Tanrı tarafından bütün özellikleri Hz. Musa'ya bildirilen ve bu doğrultuda yapılan Yedi kollu şamdan olarak bilinir. Mişkan'da ya da Kral Süleyman'ın tapınağında kullanılabilmesi amacıyla yapılmıştır. Günümüzde yedi kollu şamdan olarak varsayılan Menorah'nın orijinalinde bir yağ lambası standı olduğu da söylenmektedir (Tešić Radovanović, 2018, s. 138). Menorah'nın yani yedi kollu şamdanın ışığı Tanrı'nın varlığını yansıtır ve bu yüzden söndürülemez. Her sinagogda tam olarak yedi kola sahip bir veya iki tane menorah mutlaka vardır. Menorah, Yahudi inancına göre kâinatın yedi günde yaratılışını yansıtmaktadır. Yedi kol, aynı zamanda yeryüzünün yedi kıtasını ve yedi kat göğü ifade eder. Bu yedi kollu şamdan Yahudilerin günlük hayatlarında da kullandıkları bir tasvir veya süsleme unsuru olarak evlerin duvarlarında, muskalarda, dua kitaplarında, mezar taşlarında ya da mozaiklerde yerini almıştır (Atasağun, 2001, s. 132).

Sinagogda kutsal dolabın hemen yanında, tavana asılı vaziyette duran ve hiç sönmeden yanan lambaya Ner ha-Tamid ismi verilmiştir. Bu kelime ebedi ışık, sonsuz aydınlık gibi anlamlara gelmektedir. İşlemeli bir gövdeye sahip olan ve bir zincir ile tavana sabitlenen bu lamba ilk zamanlarda zeytinyağı gibi malzemelerle yakılmış olsa da günümüzde genellikle gaz ve elektrik kullanılarak yakılmaktadır (Halit Ahmet Çiftçi, 2023, s. 129).

Yahudi inancında Mikve, inanç şeriatına bağlı olarak hazırlanmış bir havuzdur. Kendini maddi ve manevi olarak kirlenmiş hisseden bir Yahudi'nin, belli kurallar çerçevesinde suyun içine dalıp çıkarak temizlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Mikve, arınmanın yanı sıra Yahudiler için bir yükselmeyi de ifade eder. Suyu dalan kişi nefes alamadığı için çok kısa süre de olsa ölümlü yüzleşir ve Mikve'den çıktığında adeta yeniden doğmuştur. Yaklaşık 120cm derinliğinde ve ortalama 3-4 kişinin yan yana sığabileceği genişlikte tasarlanmıştır. Yahudi tarihinde benzer şekilde su ile temizlenme ve arınma ilk olarak Hz. Harun ve oğullarının abdest benzeri uygulamalarıdır. O dönemde mikve benzeri havuz yerine göl ve nehir gibi durgun sular kullanılmıştır. Günümüzde halini ise milattan önce yaklaşık onuncu asırda ortaya çıktığı kabul edilir (Tezokur, 2012, s. 100).

Şofar, Yahudi dini objeleri arasında yer alan ve üflenerek çalınan bir müzik aletidir. Genellikle koç, keçi ve antilop gibi Yahudi inancı içerisinde temiz sayılan hayvanların boynuzları kullanılır. Şofarın, insanlık tarihinde davul ve kavalla ile kullanılan ilk ve en eski müzik aletlerinden olduğu anlaşılmıştır. Bu müzik aletinden Tora'da ilk kez, Yahudilerin Mısır'dan çıkıp Sina Çölü'ne gittikleri dönemde bahsedildiği görülür.

Ve vaki oldu ki, üçüncü günde sabah olunca gök gürlemeleri, ve şimşekler ve dağ üzerine koyu bir bulut, ve çok kuvvetli boru (Şofar) sesi oldu; ve ordugahta olan bütün kavim titredi. Ve Allahı karşılamak için Musa, kavmi ordugahtan çıkardı, ve dağın eteğinde durdular. Ve Sina Dağı, hep tütüyordu, çünkü Rab onun üzerine ateş içinde inmişti; ve onun dumanı ocak dumanı gibi çıkıyordu, ve bütün dağ çok titredi. Ve boru (Şofar) sesi git gide kuvvetlenince, Musa söyledi, ve Allah O'na sesle cevap verdi. (Çıkış, XIX/16-19)

Yahudi inancında mabedin içerisinde bulunan kutsal eşyalar, yalnızca fiziksel nesnelere olmanın çok ötesinde, Tanrı ile din mensupları arasında kurulan manevi ilişkinin simgesel taşıyıcılarıdır. Bu nesnelere, ibadet sırasında belirli ritüellerde kullanılmalarının yanında, taşıdıkları anlam ve işlev bakımından kutsal emanet niteliği kazanmışlardır. Ahit Sandığı, Menora, Ner ha-Tamid, Teva gibi her bir eşya, sadece ritüel düzeninin bir parçası değil, aynı zamanda Yahudi halkının Tanrı ile yaptığı anlaşmanın birer hatırlatıcısıdır. Bu yönüyle kutsal nesnelere, dini geleneğin sürekliliğini sağlayan ve tarihsel belleği canlı tutan araçlar hâline gelmiştir. Tanrı'nın bu nesnelere aracılığıyla halkına hitap ettiği ve halkın da Tanrı'ya yöneldiği düşüncesi, onların taşıdığı manevi ağırlığı daha da artırmaktadır. Aynı zamanda bu nesnelere, kutsiyetin somutlaştığı alanlar olarak, ibadetin merkezine yerleşmiş ve dini kimliğin kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sunmuştur. Yahudi toplumunun tarihsel yolculuğunda bu eşyalar, sadece dini değil, kültürel ve toplumsal hafızanın da taşıyıcısı olmuş, bu sayede kutsal emanet olarak varlıklarını koruyarak inananların kimliğinde anlamlı bir yer edinmiştir.

2.3. Hıristiyanlıkta Kalıntı İnancı

Hıristiyanlık, Semavi dinler arasında yer alan ve Hz. İsa'nın öğretilerine dayanan bir inanç sistemidir. Yaklaşık iki bin yıl önce Filistin bölgesinde ortaya çıkan Hıristiyanlıkta Hz. İsa'nın Tanrının oğlu olduğu kabul edilir. Hıristiyan inancı Kitab-ı Mukaddes'e dayanır ve Eski Ahit ile Yeni Ahit olmak üzere iki ana başlıktan oluşur. Hz. İsa'nın yaşamı, mucizeleri ve öğretileri, Yeni Ahit'in dört incilinde anlatılır ve bu inanç sisteminin temelini oluşturur.

Hemen her dinde olduğu gibi Hıristiyanlığın da yayılması ile farklı düşünce, yorum ve uygulamalar nedeniyle oluşan fikir ayrılıkları neticesinde birbirlerinden ayrı mezhep ve tarikatlar ortaya çıkmıştır (Aşırov, 2009, s. 105). Özellikle Hıristiyanlık tarihinde 'Büyük Bölünme' olarak adlandırılan ve Katolik Roma ve Yunan Ortodoks gelenekleri arasında ilk dönemlerden itibaren başlayan çekişme 1054 yılında resmileştirilmiştir. Bu zamana kadar tek kilise anlayışı ile devam ettirilen inanç sistemi, iki ayrı yol olarak devam etmiştir. Böylece Roma ve İstanbul Kiliseleri arasında sağlanan anlaşma bozulmuş, her iki kilise de kendi inanç yollarında yürümeye başlamıştır. Katolik ve Ortodoks kiliseleri belli başlı kurallara ortak kararlar uyma

noktasında hemfikir olsa da farklı dünya görüşlerine sahip olmuşlardır. (Aydın M. , 2018, s. 446).

Kendilerini Ortodoks olarak adlandıran Doğu Kilisesi Hz. İsa geleneğine bağlılığı ve onun yolundan çıkmamayı kendilerine hedef çizmiştir. Bu bağlamda Papa'nın Hz. İsa'nın vekili olduğunu, üstünlüğünü ve yanılmazlığını reddetmiştir. Onlara göre günahkâr bir kişi, günah derecesine bağlı olarak ancak bir bedel ödeyerek hatasından kurtulabilir. Geleneğe önem verilmekle birlikte vahiy ürünü kabul edilmez. Bununla birlikte Doğu kiliselerinin en önemli ve büyüklerinden olan Kıpti, Süryani ve Ermeni kiliselerinin kutsal saydıkları mekanları vardır. Belirli zamanlarda buralara giderek hac ibadetleri yerine getirilir (Harman, 2002, s. 192), (Bayrakdar, 2016, s. 413).

Batı Hıristiyanlığı olarak da anılan Katoliklik, Hıristiyan dünyasında en fazla mensubu bulunan mezheptir. Katoliklerin dini başkanı Papa'dır. Papa, İsa'nın vekili ve yanılmaz otoritedir, kutsal metinleri ve geleneği yorumlamada da tek söz sahibi olmuştur. Gelenekler kabul edilmiş, Ortodoks inançlarından ayrı olarak vahiy ürünü sayılmıştır. Katoliklere göre Azizler Tanrı katında şefaatçi kabul edilmiş ve onların resim ve kutsal emanetlerine özellikle saygı gösterilmiş ve adlarına ayinler düzenlenmiştir³.

Rölik inancı, yani kutsal kişilerin fiziksel kalıntılarının kutsal sayılması Erken Hıristiyanlık için oldukça farklı bir inanıştır. Bu inanış, beraberinde pek çok soru işaretini de getirmektedir. Öncelikle Kutsal Kitaplar 'da böyle bir inançla ilgili doğrudan bilgi yoktur (Brown, 1981, s. 1). Bu inanışla birlikte gelişen düşünce ve oluşumlar Antik dünyanın düşünemeyeceği ya da belki kabul edemeyeceği davranışlardır. Örneğin, Eski Yunan ve Roma'da cesedin pis olduğuna inanılır ve tapınma yerini kirleteceği düşünülmüştür. Hatta bu yüzden nekropol ismi verilen mezar yerleri bile yaşam alanlarından oldukça uzağa konumlandırılmıştır (Gates, 2015, s. 288).

Ancak daha sonra kirli sayılan ve kaçılan cesetler zaman içerisinde kutsal hale getirilmiş ve insanların yanında taşıdıkları koruyucular halinde kullanılmıştır. Sürecin

³ Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hıristiyanlık Araştırmaları Anabilim Dalı Açık Ders Malzemeleri notlarına başvurulmuştur. (<https://acikders.ankara.edu.tr> E.t. 21.12.24)

bu şekilde gelişmesindeki en büyük etken Azizlerdir. Aziz kelimesinin aslı Arapça 'ya dayanmaktadır ve kelimenin Türkçedeki karşılığı, 'güçlü, değerli, saygıya layık, kutsal' şeklindedir. Batı dillerindeki kullanımı da 'saint' dir ve 'Tanrı nezdinde değerli, Tanrı dostu' gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Harman, 1991, s. 332). Bu kelime, ilk zamanlarda azınlık olan Hıristiyanların özel saygıyı hak ettiği düşünülerek herkes için kullanılmıştır. Hıristiyanlık biraz daha yaygınlaşıp, nüfus arttıkça bu kelime özellikle kiliseye bağlı olarak yaşayan ve insanlar tarafından saygı gören kişilere, öldükten sonra verilen bir unvan olmuştur. Aziz unvanını verme yetkisi başlarda kilise yetkililerine aitken, bu yetki 1234'ten itibaren sadece Papalara verilmiştir. Aziz unvanının verileceği kişinin hayatı kapsamlı bir şekilde araştırılmakta, Hıristiyanlığa aykırı bir durum yoksa ve kerametleri mevcutsa Papa tarafından aziz ilan edilmiştir (Harman, 1991, s. 332) Azizler, Tanrı inancı ile tüm dünyevi nimetlerden feragat etmiş kişilerdir. Kendilerinden önce dinlerini ve ülkelerini düşünmüşlerdir. İnsanlara sadece sevgi ile yaklaşmış ve asla beklentileri olmamıştır. Tüm bu davranış ve dinlerine bağlılıkları sayesinde, Hristiyanların inandıklarına göre bazen henüz hayattayken Tanrı'nın lütfuna mazhar olmuşlardır. Kendilerinden yardım isteyen insanlar için ettikleri dualar kabul edilmiş, Ayrıca hastalara şifa vererek mucizeler de göstermişlerdir (Mamytov, 2013, s. 14). Azizlerin ölümlerinden sonra da Tanrı tahtı önünde yer aldıklarına ve insanlar için çabalamaya devam ettiklerine inanılmıştır. İnananlara göre azizler, kendilerinden yardım isteyen ve dua edenler için Tanrı'ya yalvarmakta ve onlara şefahtçi olmaktadır (Budak, 2012, s. 5). Özellikle 4.yüzyıldan itibaren Hristiyan âleminin dağıldığı her bölgede azizler ortaya çıkmaya başlamıştır. Hemen her kentte en az bir tane olmak üzere bu kutsal kişilere inanç yaygınlaşmıştır. Mezarları pek çok farklı bölgelerden, oldukça fazla kişilerce ziyaret edilmiştir. İnsanlar kutsal kabul ettikleri bu azizlere dualar etmiş, şefaht ve şifa dilenerek onları aracı kılmış ve Tanrı'dan isteklerde bulunmuşlardır (Wortley, 2009, s. 6).

Tüm bu azizlik ve kutsal kişi inancının sebebi olarak, insanların her zora düştüklerinde bir umut arayışı ve fitrat neticesinde inanma ihtiyacı gösterilebilir. İnsanoğlu var olduğundan bu yana, ulaşılan arkeolojik veriler de göz önüne alındığında, her zaman kendinden güçlü olana tapınma eğilimi göstermiş, her durum

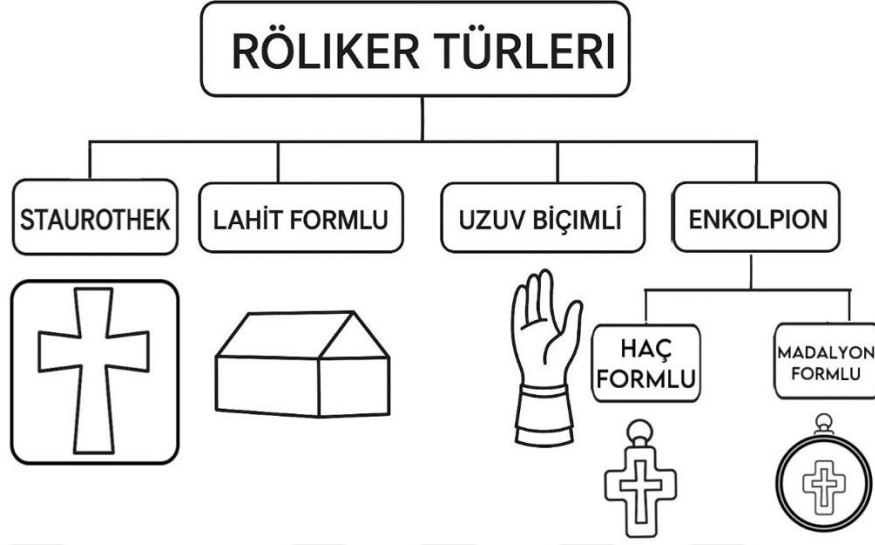
için yardım dileycek bir kutsal varlığa inanmıştır. Hristiyanlıkta da bu durum Tanrı, İsa ve Kutsal kişiler çerçevesinde gelişmiştir.

Kutsal emanet kavramının Hristiyan literatüründeki karşılığı Rölik kelimesidir. İsa, martir ya da azizlerin yani kutsal kişilerin geriye bıraktıkları ya da onlarla bağlantılı her şey, birer rölik olarak kabul edilmiştir (Buyruk, 2014, s. 136). Hristiyanlar, martir ve azizlerden hayatta oldukları sürede dertlerine deva, hastalıklarına şifa bulmalarını, öldükten sonra da son sargı günü kendilerine yardım etmeleri için Tanrı'yla aralarında aracı olmalarını beklemişlerdir. Bundan dolayı yaşadıkları dönemle birlikte yaşamlarını yitirdikten sonra da oldukça fazla ilgi ve değer vermiş ve kutsal olarak kabul etmeye devam etmişlerdir (Aydın, 2009, s. 64). Bu beklenti ve kutsallık inancının sonucunda da aziz ya da martirlerin röliklerinin doğaüstü güce sahip olduğuna inanmışlardır. Bu güç temas yoluyla doğrudan aktarılabılır ve kendinden isteneni yerine getirebilmektedir. İnananlara göre azizin ölümünden sonra ruh bedeni terk eder ancak beden hala eski gücüne sahiptir. Çünkü ruh yıllarca o bedende yaşamıştır ve ruhun bedenden gitmesi gücünde bedenden gitmesine sebep değildir. Ruhun gücü ve kutsallığı bedene de sirayet etmiştir (Aydın A. , 2011, s. 22). Fiziksel kalıntılar asıl rölik olarak kabul edilirken, yaşadıkları sürede kendilerine, öldükten sonra ise fiziksel kalıntılarına temas eden nesnelere (giysi parçası vb.) ikinci dereceden rölik (temas röliki) kabul edilmiştir. Temas yoluyla rölik kabul edilen nesnelere duyulan saygının kökeninde, yine o aziz ya da martirin bu parçalardaki kabul edilen fiziksel varlığı vardır. Yani, saygının kaynağı fiziksel varlıktır (Aydın A. , 2011, s. 20). Tüm rölik gruplarının içinde ilk sırayı şüphesiz ki Hz. İsa'nın rölikleri alır. Ancak Hz. İsa göğe yükseldiği ve mezarında kalmadığı için ondan geriye kalan asıl rölik yoktur. Ama hayatta olduğu sürede kullandığı, temas ettiği nesnelere rölik olarak kabul edilir. Ayrıca Hz. İsa'nın üzerinde öldürüldüğü haç ve mezarı da birinci dereceden kutsal kabul edilen en önemli röliklerdendir (Wortley, 2009, s. 144; Klein, 2006, s. 89).

Bu rölikler için farklı formlarda, röliker adı verilen muhafaza kutuları üretilmiştir. Hristiyanların dini hayatlarında son derece önemli bir yeri olan rölikerler, kutsal kişiyle neredeyse doğrudan ilişkisi olması sebebiyle hastalıklar ve kötülüklerden koruyucu, şifa dağıtıcı ve iyileştirici mucizevi güçleri olduğuna inanılmıştır (Çakmakçı, 2017, s. 53). Zamanla pek çok farklı formlarda muhafaza

kutuları üretilmiştir. Tüm Röliker çeşitleri de sakladıkları rölik ile doğrudan ilgili olarak isimlendirilmiştir. Örneğin, Hz. İsa'nın üzerinde öldürüldüğü haç, Kudüs 'deki Kutsal Mezar Kilisesinde yaldızlanmış gümüş röliker içerisinde saklanmaktadır. Ancak zaman zaman buraya gelen tüm hacıların onu görebilmesi için bu önemli rölik, gümüş muhafaza kutusundan çıkarılıp bir masada sergilenmiştir. Bazı hacılar bu rölikten bir parça alabilmeyi başarmıştır. Kutsal haçtan alınan bu özel rölikler için tasarlanan muhafaza kutusuna yani rölikere 'staurothek' ismi verilmiştir. Staurotheklerin dışında önemli bir yeri olan röliker grubu da inanan kişilerin üzerinde taşıyabildikleri 'enkolpion' adı verilen kolyeler oluşturur (Aydın A. , 2011, s. 29). Yunanca göğüs üzerinde anlamına gelen enkolpion, üzerinde Hıristiyanlığa özgü tasvir veya yazıt bulunan, içinde kutsal kalıntılar içeren, boyna takılmak için yapılmış, menteşelerle birleştirilen iki parçadan oluşan madalyon veya rölikerleri tanımlamak için kullanılmıştır (Çakmakçı, 2017, s. 53; Aydın, 2011, s. 30). Bir diğer grup lahit formu rölikerlerdir. Kapakları çatı formundaki lahitlerden esinlenerek yapılmıştır. Bu röliker tipi altar altına koyulabilecek kadar küçük boyutlarda ya da koyulduğu mekânda hemen fark edilecek kadar büyük boyutlarda yapılmıştır. Bu grupta kapak gövdeye metal kenetlerle bağlanmış, böylece röliğin alınması ya da zarar görmesi engellenmiştir. Metal kenetlerin bağlandığı delikler ve içine gömüldükleri yuvalar genellikle kapak ve gövdenin dar yüzlerinde yer almıştır. Hatta bazen kutsal kişilerin bedeni bulunan lahitlerin üst ve alt kısımlarına delikler açılmış, üst taraftan bir yağ akıtılarak alt delikten sağılmıştır. Böylece kalıntıya temas eden yağ şifalı bir yağ olarak kabul edilmiştir (İşler, 2016, s. 191).

Son olarak herhangi bir kaynaktan isimlendirmeye sahip olmayan uzuv formunda tasarlanmış röliker örnekleri de mevcuttur. Bu rölikerler, tamamen içerisinde saklanmış olduğu röliğin formunda tasarlanmıştır. Yani kimi zaman bir el biçiminde, kimi zaman kolun tamamı ya da kafatası biçiminde yapılmışlardır. Mevcut örnekler, bu rölik tipinin statü ile alakalı şekilde kullanıldığını kanıtlar niteliktedir. Her aziz ya da martir için değil, oldukça kutsal ve meşhur kişiler için kullanıldığı görülmektedir (Pitarakis, 2010, s. 165). Rölik formlarının anlaşılabilmesi amacıyla basit bir şema Şekil 2.1'de verilmiştir.

Şekil 2.1. Rölİker Türleri

Günümüz Hristiyanlarının rölİklere ilişkin bakış açıları, mezhepsel farklılıklar ve bireysel inanç düzeylerine göre şekillenmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Hristiyan inanç sisteminde önemli bir konuma sahip olan rölİkler, modern dönemde bireylerin dindarlık seviyelerine bağlı olarak farklı derecelerde önem arz etmektedir.

Doğu Hristiyanlığının önde gelen mezheplerinden olan Kıpti, Süryani ve Ermeni kiliselerinin kutsal kabul ettikleri mekânlarda belirli dönemlerde hac ibadetini yerine getirdikleri, bu mekânlarda çeşitli rölİklerin bulunduğu ve söz konusu rölİklerin ayinlerde kullanıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda, Athos Dağı'nda yer alan Aziz Pavlus Kutsal Manastırı'ndaki kutsal emanetler ile Mardin'deki Deyrulzafaran Manastırı'na Aziz Şleymun tarafından getirildiği rivayet edilen bazı aziz kemikleri, dikkat çekici örnekler arasında yer almaktadır. Katolik inanç sisteminde azizlerin Tanrı nezdinde şefaatchi olabileceklerine inanılmış; bu inanç doğrultusunda azizlere ait tasvirler ve rölİklere özel bir saygı gösterilmiş, ayrıca bu kişilerin adına çeşitli ayinler düzenlenmiştir⁴.

Batı Hıristiyanlığında rölİk inancına dair ilk örneklerden biri, 386 yılında Milano Başpiskoposu Ambrosius'un, Aziz Gervasius ve Protasius'a ait olduğu belirtilen rölİkleri Piskoposluk Kilisesi'ne taşınmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu olay, aziz rölİklerinin

⁴ Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hıristiyanlık Araştırmaları Anabilim Dalı Açık Ders Malzemeleri notlarına başvurulmuştur. (<https://acikders.ankara.edu.tr> E.t. 21.12.24)

ilk kez bir kente getirilmesi açısından önem taşımaktadır. Devamında, daha az bilinen martirlerin fiziksel kalıntıları, şehir surlarının dışında yer alan mezarlarından alınarak, daha uygun görülen mezar yapılarına ya da kiliselere nakledilmiştir. Zamanla aziz ve martirlere ait mezarların büyük çoğunluğu açılmış ve rölikler, mümkün olduğunca geniş coğrafi alanlara ulaştırılmaya çalışılmıştır. Buna rağmen rölik bulundurmeyen bazı kiliseler için, orijinal röliklerle temas ettirilmiş ikinci dereceden rölikler (yağ, su, toprak, kumaş parçası vb.) üretilmiş ve bu şekilde eksiklik giderilmeye çalışılmıştır (Aydın A. , 2009).

Tüm bu bilgiler ışığında, Hristiyanlıkta rölik inancı, yalnızca geçmişte yaşamış aziz ve martirlerin kutsallığını yaşatmakla kalmamış, aynı zamanda dini kimliğin pekişmesinde ve dini ritüellerin şekillenmesinde etkili bir araç hâline gelmiştir. Azizlere ait röliklerin, mezarlardan çıkarılıp kiliselere taşınması ve bu kutsal kalıntıların farklı bölgelere ulaştırılması hem kutsallığın mekâna taşınması hem de inananlar arasında manevi bir bağın kurulması açısından önemli bir gelişme olmuştur. Bu süreçte, röliklerin sadece birer fiziksel kalıntı değil, Tanrısal kudretin bir yansıması olarak görülmesi, onlara yüklenen anlamı daha da derinleştirmiştir. Hatta orijinal röliklere ulaşamayan topluluklar için üretilen ikinci dereceden kutsal nesnelere dahi, inanç pratiği içinde değer görmüş ve bu yaklaşım, Hristiyan toplumların kutsala olan yöneliş biçimini uzun yıllar boyunca şekillendirmiştir. Rölik inancı, bu yönüyle, Hristiyanlık tarihinin hem ruhani hem de kültürel yapısında kalıcı bir iz bırakmıştır.

2.4. İslamiyette Kutsal Emanetler

İslamiyet, 7. yüzyılda Arap Yarımadası'nda Hz. Muhammed'e gönderilen Kur'an-ı Kerim ile şekillenen ve kısa sürede küresel ölçekte yayılan bir dindir. İslam kelimesi, Arapça s-l-m kök fiilinden türemiş olup, kökeninde barış, teslimiyet, itaat gibi anlamlar barındırır. Bu etimolojik yapı, İslam'ın temel anlayışı olan Allah'ın mutlak iradesine gönülden teslimiyeti de yansıtır. İslam'ın temel inanç esasları Allah'a iman, peygamberlere iman ve ahiret inancı, kişilerin manevi hayatını yönlendirirken; ibadet, ahlak ve toplumsal düzenlemelerle de hayatın her alanına dokunur. Terim olarak İslam, Cebrail aracılığıyla Hz. Muhammed'e vahyedilen son ilahi mesajı ifade ederken, Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlerde bu kavram, yalnızca son vahiy sistemine değil, Hz. Âdem'den itibaren gelen bütün peygamberlerin ortak tebliğine işaret eden

evrensel bir inanç sistemini de kapsar (Bakara, 2/132; Âl-i İmrân, 3/19). Bu yönüyle İslam hem tarihsel hem de teolojik bir sürekliliğin adıdır. Sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bireyin iç huzurunu ve toplumun düzenini esas alan bütüncül bir yaşam biçimi olarak da tanımlanabilir (Topaloğlu, 2002, s. 5).

Hiz. Muhammed, 610 yılında Mekke yakınlarındaki Hira Mağarası'nda ilk vahyini almış ve peygamberlik görevine başlamıştır. 632 yılına kadar süren bu Risalet süresince İslam'ın temel esaslarını tebliğ etmiş ve kendine inananlara İslam dinini öğretmiştir. Vefatının ardından Müslüman topluluğu, siyasi ve dini liderlik konusunda yeni bir dönemle karşı karşıya kalmış ve bu süreçte halifelik sistemi şekillenmiştir. Dört Halife Dönemi olarak bilinen bu ilk dönemde, Hiz. Ebubekir (632–634), Hiz. Ömer (634–644), Hiz. Osman (644–656) ve Hiz. Ali (656–661) halifelik görevini üstlenmiş, bu süreçte İslam coğrafyası genişlemiş, yönetim ve hukuk yapıları oluşmaya başlamıştır. Hiz. Ali döneminde yaşanan iç çekişmeler ve Cemel ile Sıffin savaşları, Müslümanlar arasında siyasi ve itikadi farklılaşmalara zemin hazırlamış; bu gelişmelerin neticesinde Sünnilik, Şiilik ve Haricilik gibi mezhepler ortaya çıkmıştır (Bayrakdar, 2016, s. 485), (Topaloğlu, 2002). Bu mezhepler, zamanla hem inanç esasları hem de fikhî yorumlar açısından ayrılmış, İslam dünyasının entelektüel ve siyasi çeşitliliğini şekillendiren ana unsurlar hâline gelmiştir.

İslam tarihinde mezheplerin oluşumu, sadece inanç ve ibadet alanında değil, dini sembollerin, kutsal mekânların ve tarihî mirasın yorumlanış biçiminde de etkili olmuştur. Müslüman toplumlar, tarih boyunca dini tecrübeyi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde anlamlandırmaya çalışırken, kutsal kabul edilen bazı nesnelere ve hatıralara etrafında da manevi bir aidiyet geliştirmişlerdir. Bu bağlamda kutsal emanetler olarak adlandırılan, Hiz. Muhammed'e ve bazı sahabelere ait olduğuna inanılan eşyalar, İslam medeniyetinde sadece tarihi birer obje değil, aynı zamanda dini sadakat, ümmet bilinci ve kültürel sürekliliğin sembolleri olarak da değerlendirilmiştir. Mezhepsel yorum farklılıkları, bu emanetlerin anlamlandırılması ve muhafazası hususunda da zaman zaman farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak genel olarak, bu emanetler İslam dünyasında ortak bir hürmetle korunmuştur.

Kutsal emanetlerin günümüzdeki öneminin en büyük sebeplerinin başında Kur'an-ı Kerim'de, Hiz. Muhammed'in insanlara her anlamda en güzel örnek olduğu

ve onun yolundan gitmenin Allah'ı sevmek hususunda en doğru ölçü olduğunun aktarılmasıdır. Bu sebeple her Müslüman peygamberin her davranışını örnek almış ve onun yaşantısına uymaya çalışmıştır. Bu hassasiyet neticesinde Müslümanlar yalnızca onun yolundan gitmekle kalmamış ve sahabelerden başlayarak günümüze kadar geriye kalan ne varsa özenle saklamış ve nesillerce aktarmaya gayret etmişlerdir (Atalar, Kutsal Emanetler , 1999, s. 1079).

Somut olan her nesne, ne kadar özenli olunursa olsun tarihler ilerledikçe zaman tahribatına mahkûm kalmıştır. Kutsal emanetler de geçen yüzyıllar boyunca tahribata uğramış, kırılmış, çizilmiş ya da parçalanmıştır. Ancak bu emanetlere sahip olan inananlar bütün imkanlarını kullanarak onları korumaya gayret etmişlerdir. Bu özen neticesinde zarar gören kutsal emanetler kimi zaman elinde bulunduran kişi tarafından kimi zamanda dönemin en ünlü sanatkarları tarafından özel muhafazalarla korunmaya çalışılmıştır. Bu durum, mevcut kutsal emanetin yalnızca manevi değerle kalmayıp özel bir sanat eserine dönüşmesine de sebep olmuştur (Atalar, Kutsal Emanetler , 1999, s. 1080).

İslam dünyasında kutsal emanetler, sadece tarihî objeler ya da hatıralar olarak değil, aynı zamanda dinî hafızanın taşıyıcıları ve ümmetin manevî birliğini temsil eden semboller olarak değerlendirilmiştir. Bu nesnelere yönelik ilgi, İslam inanç sisteminde yer alan “teberrük” anlayışıyla doğrudan ilişkilidir. Teberrük, bir kişiye, mekâna veya nesneye temas etmek ya da onu görmek suretiyle bereket umma ve manevi fayda elde etme inancını ifade eder (Topaloğlu, 2002, s. 4) Kutsal emanetlere dokunmak, onları görmek, buldukları ortamda dua etmek, Müslümanlar arasında bir nevi ibadet hissiyatı doğurmuş; bu da onları sıradan tarihî objelerden ayırarak metafizik bir statüye taşımıştır. Örneğin, Hırka-i Saadet'in ziyaret edilmesi, özellikle Osmanlı sarayında Ramazan aylarında büyük bir ihtimamla gerçekleştirilen Hırka-i Saadet Alayı adlı törenle kurumsallaştırılmıştır. Bu tören, yalnızca bir devlet merasimi değil, aynı zamanda halifenin Peygamber'e olan manevi bağlılığını ve halkla dinî ortak paydada buluşmasını sembolize eden bir ritüel haline gelmiştir (Erünsal, 1994, s. 46).

Kutsal emanetlerin manevî etkisi yalnızca saray çevresiyle sınırlı kalmamış; halk nezdinde de güçlü bir inanç zemini oluşturmuştur. Sakal-ı Şerif ziyaretlerinde halkın ağlaması, dua etmesi ve ellerini fanusun üzerine koyarak şifa dilemesi, bu emanetlerin

İslam içerisindeki yerini göstermesi açısından anlamlıdır. Nitekim kutsal emanetlere duyulan bu yüksek hürmet, İslam'ın sadece metin merkezli değil, aynı zamanda duyusal, görsel ve sembolik öğelerle beslenen bir tecrübe alanı olduğunu da ortaya koyar. Emanetlerin sergilendiği mekânlar da bu bağlamda kutsallaştırılmış, ziyaret edilen bu mekânlar birer ziyaretgâh niteliği kazanmıştır. Böylece Müslüman bireyler, zaman ve mekân bağlamında Hz. Peygamber'e ve ilk İslam toplumuna manevi bir yakınlık hissetmiş; bu his, ümmet bilinciyle bütünleşerek güçlü bir dini aidiyet üretmiştir (Güler, 2010, s. 92).

Kutsal emanetlerin korunması ve halkla buluşturulması sürecinde İslam'ın maddi-manevî bütünlüğünü temsil eden bir anlayış gelişmiştir. Emanetlere gösterilen özen, yalnızca dini değil, aynı zamanda kültürel bir miras bilincini de beraberinde getirmiştir. Topkapı Sarayı'nda bu emanetler için oluşturulan özel koruma alanları ve onları koruyan görevliler, bu nesnelerin taşıdığı manevi değerlerin kurumsal düzeyde de içselleştirildiğini gösterir. Böylece kutsal emanetler, İslam kültür tarihinde hem bireysel ibadetin hem de toplumsal hafızanın merkezinde yer alan, inanç ile tarih arasında köprü kuran eşsiz semboller olarak varlığını sürdürmüştür. Müslüman aleminde kutsanan bu somut varlıkların değerleri, günümüzde yapmış oldukları herhangi bir şeyden kaynaklı değildir, onların kıymeti hatırlattıkları ve barındırdıkları anlamlar ile alakalıdır.

Hz. Muhammed'in etrafında bulunan sahabeleri, onun anlattığı dine inanıp hayatlarına naksettikleri gibi, bu sevgilerinin somut bir karşılığı olarak onunla alakalı somut olan her şeyi saklamışlardır. Giydiği ayakkabıları, kıyafetleri, su içtiği kaplar, kullandığı silahlar, Uhud Savaşı'nda kırılan dişi, tıraş olduğu esnada kesilen saç ve sakal kılları özenle muhafaza altına alınıp günümüze değin ulaştırılmıştır.

Kutsal emanetlerin Osmanlı sarayında toplanması, yalnızca bir tarihî mirasın korunması değil; aynı zamanda İslam dünyasında siyasi ve dini otoritenin pekiştirilmesi anlamına gelmiştir (Aydın M. , 2015). Bu sürecin dönüm noktası, 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in gerçekleştirdiği Mısır Seferi olmuştur. Sefer sonucunda Memlükler ortadan kaldırılmış, halifelik makamı Osmanlılara geçmiş ve bu siyasi dönüşümle birlikte Hz. Muhammed'e ve sahabelerine ait pek çok kutsal emanet İstanbul'a getirilmiştir (Erünsal, 1994). Bu emanetler arasında Hırka-i Saadet, Sakal-ı

Şerif, Sancak-ı Şerif, Mühür-ü Saadet ve Hz. Osman Mushafı gibi büyük manevi değeri haiz nesnelere yer almaktadır. Emanetlerin muhafazası için Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet Dairesi oluşturulmuş ve özel görevliler bu nesnelere korunmasıyla görevlendirilmiştir. Osmanlı padişahları, bu emanetlerin dini sembolik gücünü devletin ruhani otoritesi ile bütünleştirmiştir. III. Murad döneminde emanetlerin teşhiri ve korunması daha kurumsal hâle getirilirken, II. Mahmud ve Abdülmecid dönemlerinde modernleşme süreçlerine paralel olarak bu nesnelere teşhir teknikleri geliştirilmiştir (Güler, 2010, s. 45). Emanetlerin yılın belirli günlerinde özellikle Ramazan ayında sarayda törenlerle ziyarete açılması, padişahların hem manevî bağlılıklarını sergilemiş hem de halk nezdindeki dini otoritelerini güçlendirmiştir. II. Abdülhamid döneminde ise kutsal emanetlerin korunmasına daha yüksek hassasiyet gösterilmiş, daimî hafızlar tarafından Hırka-i Saadet Dairesi'nde aralıksız Kur'an okunması geleneği yerleşmiştir 1924 yılında halifeliğin kaldırılmasıyla birlikte kutsal emanetlerin siyasi sembol gücü azalsa da emanetler millî kültür mirası olarak Topkapı Sarayı Müzesi çatısı altında korunmaya devam etmiştir. Günümüzde bu kutsal nesnelere hem dinî hem de tarihî bir bağlamda Türkiye'nin en önemli kültürel varlıkları arasında yer almakta ve her yıl binlerce ziyaretçiyi ağırlamaktadır (Karateke, 2005).

3. KATALOG

3.1. Yahudi Kutsal Nesneleri

Resim 3.1. Menorah

Katalog No: 1

Resim No: 1

Eser Adı: Menorah

Mevcut Yeri: Neve Şalom Sinagogu, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Gümüş

Teknik: Döküm

Açıklama: Menorah, Yahudi dini geleneğinde hem ritüel hem de sembolik açıdan merkezi öneme sahip bir objedir. İbranice 'de "ışık taşıyıcı" veya "şamdan" anlamına gelen bu terim, özellikle antik dönemdeki mabed ibadetlerinde kullanılan

yedi kollu bir şamdan ile özdeşleşmiştir. Menorah, Tanah'ta özellikle Çıkış ve Sayım kitaplarında detaylı biçimde tanımlanmakta ve ilk kez çölde kurulan Mişkan'da yer almaktadır (Çıkış 25:31-40). Daha sonra Kudüs Tapınağında da benzer şekilde kullanılmıştır.

Bu özgün şamdan, saf altından ya da gümüşten tek parça halinde dökülerek yapılmış olup, bir ana gövde ile bu gövdenin iki yanından çıkan kollardan oluşur. Neve Şalom Sinagogu'nda yer alan Menorah'ın dokuz kollu olduğu dikkat çeker. Her kolun ucunda birer kandil yer alır. Kandillerde yakılan saf zeytinyağı, Tanrı'nın huzurunda sürekli yanacak bir ışığın temsili olarak kabul edilmiştir. Bu yönüyle menorah hem ilahi varlığın sürekliliğini hem de manevi aydınlanmayı sembolize eder. Günümüzde menorah, Yahudi kimliğinin güçlü bir sembolü olarak hem dini hem de ulusal düzeyde varlığını sürdürmektedir. Modern İsrail Devleti'nin resmi armasında yer alması, tarihsel sürekliliğinin bir göstergesidir. Ayrıca menorah, Yahudi litürjisinde, sinagog dekorasyonlarında ve dini eğitimde sıklıkla karşılaşılan bir motif olarak varlığını korumaktadır.

Resim 3.2. Şofar

Katalog No: 2

Resim No: 2

Eser Adı: Şofar

Mevcut Yeri: Neve Şalom Sinagogu, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Kemik

Teknik: -

Açıklama: Şofar, Eski Ahit geleneğinde dini törenlerde ve kamusal duyurularda kullanılan, hayvan boynuzundan imal edilmiş üflemeli bir çalgıdır. Şofar terimi, İbranice’de “boynuz” ya da “ses çıkaran boru” anlamına gelmekle birlikte, özellikle Yahudi litürjisinde kutsal bir enstrüman olarak yer edinmiştir. Tora’da birçok kez anılan şofar, hem tanrısal çağrının hem de ulusal uyanışın sembolü olarak kabul

edilir⁵. Şofar, özellikle Yahudi takviminin en kutsal dönemlerinden biri olan Roş Haşanah (Yılbaşı) ve Yom Kippur (Kefaret Günü) arifesinde icra edilen törenlerde çalınır (Ataşağın, 2001, s. 151). Bu üfleyiş hem bireysel bir içsel uyanışı hem de toplumsal arınmayı sembolize eder. Şofarlar çoğunlukla herhangi bir metal parça içermeksizin doğal yapılarıyla kullanılırlar. Yüzeyleri kimi zaman cilalanır ya da sade bırakılır. Şekil ve ses tonu, hayvanın türüne ve boynuzun yapısına göre değişiklik gösterebilir. Aşkenaz geleneklerinde klasik koç boynuzu daha yaygındır. Neve Şalom Sinagog'u bir Aşkenaz Sinagog'u olması sebebiyle bu Şofar'ın koç boynuzundan yapıldığı tahmin edilmektedir.

⁵ Levililer 25:9; Sayılar 10:1–10; Yeşu 6:4–20.

Resim 3.3. Ner Ha-tamid

Katalog No: 3

Resim No: 3

Eser Adı: Ner Ha-tamid

Mevcut Yeri: Neve Şalom Sinagogu, İstanbul

Envanter No: -

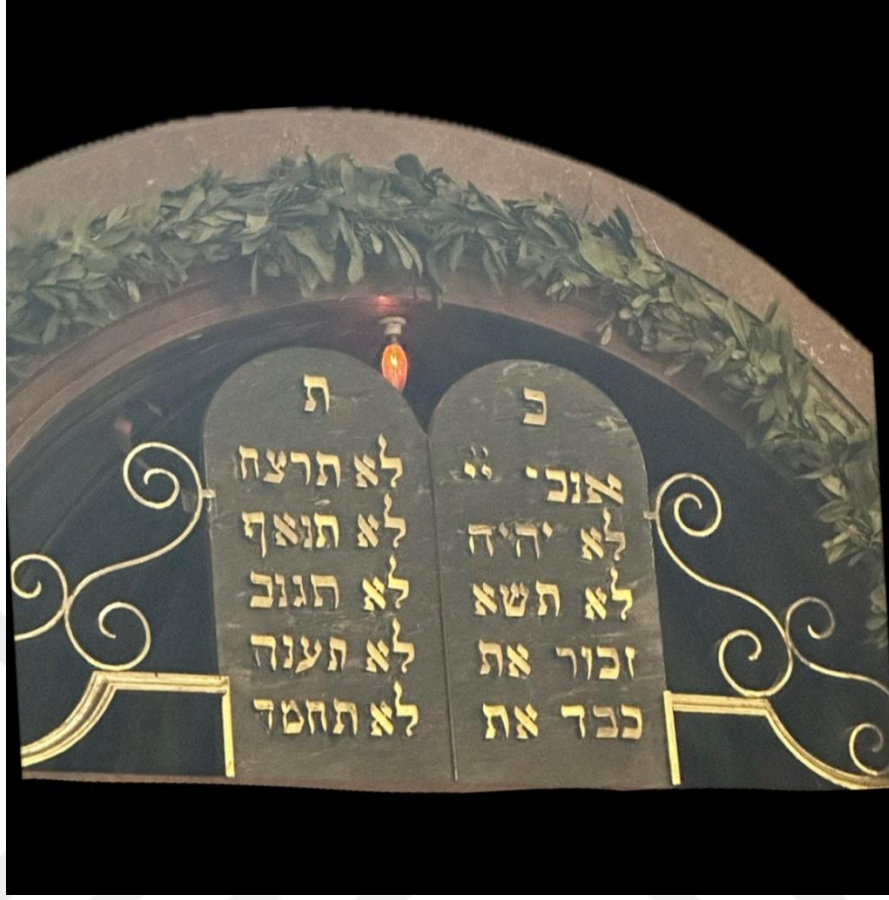
Malzeme: Metal

Teknik: Kabartma ve lehim

Açıklama: Ner Ha-Tamid, İbranice’de "sürekli yanan kandil" anlamına gelir ve Yahudi ibadet geleneğinde ilahi huzurun sürekliliğini temsil eden kutsal bir ışıktır. Kökeni, Tora’da yer alan Tanrısal buyruğa dayanmaktadır: “İsrailoğulları, kandillik için saf zeytinyağı getirecekler; sürekli yanacak bir ışık için...” (Çıkış 27:20–21). İlk olarak çölde kurulan Mişkan’da, ardından Birinci ve İkinci Kudüs Tapınaklarında uygulamaya konulan bu ışık, Tanrı’nın halkıyla olan varlığının sembolü sayılmıştır. Tapınağın yıkılmasından sonra ise sembolik işlevini sinagoglarda sürdürmüştür. Neve Şalom Sinagogu’nda yer alan ilk Ner Ha-tamid, merkezde altı yapraklı bir çiçekten ve

yaprak aralarındaki boşluklara yeni yaprakların olduğu bir çiçek formundadır. Metal malzemeden yapılan Ner Ha-Tamid'in içerisinde yanan ışık dışarıya yansımaktadır.

Resim 3.4. Ner Ha-Tamid

Katalog No: 4

Resim No: 4

Eser Adı: Ner Ha-Tamid

Mevcut Yeri: Neve Şalom Sinagogu, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Cam

Teknik: -

Açıklama: Neve Şalom Sinagogu'nda yer alan ikinci Ner Ha-tamid, Sinagogun ön bölümünde, cemaatin baktığı tarafta, kürsünün hemen arkasındaki duvarda yer alır. Bu yerleşim, onun kutsallığını ve Tevrat'a olan yakınlığını vurgulamak içindir. Ner Ha-Tamid'in ışığının vurduğu yerde, hemen altında iki bölümlü bir kitabe yer alır. Burada On Emir yer almaktadır. Metnin Türkçesi şu şekildedir;

Sağ Tablet (sağdan sola sıralanır):

1. Ben Tanrın Yehova'yım.
2. Senden başka tanrın olmayacak.
3. Tanrı'nın adını boş yere ağzına almayacaksın.
4. Şabat gününü hatırla ve kutsal tut.
5. Ananı babanı onurlandır.

Sol Tablet:

6. Öldürmeyeceksin.
7. Zina etmeyeceksin.
8. Çalmayacaksın.
9. Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin.
10. Komşunun malına göz dikmeyeceksin.

Resim 3.5. Mezuzah

Katalog No: 5

Resim No: 5

Eser Adı: Mezuzah

Mevcut Yeri: Neve Şalom Sinagogu Giriş Kapısı, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Pirinç

Teknik: Kabartma

Açıklama: Neve Şalom Sinagogu giriş kapısının iç pervazında yer alan Mezuzah kullanıldığı tüm mekanlarda olduğu gibi eğimli bir şekilde yerleştirilmiştir. Mezuzalar giriş kapısının sağ tarafına, belirli bir açıyla yerleştirilir ve Yahudiler kapılardan giriş çıkışlarda saygılarını göstermek için dokunur veya öperler. Sadece dini bir sembol değil, aynı zamanda günlük yaşamın içinde sürekli bir manevi farkındalık aracı olarak da görülür. Metalden yapılmış olan Mezuzah'nın en üst kısmına İbranice'deki Şin harfinin stilize bir formunun işlendiği görülür. Bunun sebebinin Tanrı'nın isimlerinden olan Şaddai sıfatının baş harfi olduğu düşünülmektedir. Şaddai, 'her şeye gücü yeten' anlamındadır (Yahudilikte Tanrı'nın İsimleri, 2025). Üzerinde kabartma tekniğinde

mimari yapıların işlenmiş olduğu görülür. Yukarıdan aşağıya doğru kubbeli bir yapılar, kemerli giriş kapıları ve pencere detaylarının verildiği bir şehir silüetini benzer süslemeler kullanılmıştır.

Resim 3.6. Mezuz

Katalog No: 6

Resim No: 6

Eser Adı: Mezuz

Mevcut Yeri: Neve Şalom Sinagogu Haham Odası Giriş Kapısı, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Metal

Teknik: Kazıma

Açıklama: Neve Şalom Sinagogu Haham odasının giriş kapısında yer alan mezuz metalden yapılmış ve dikdörtgen prizma formundadır. Üzerine kazıma tekniğinde işlenen bir sembol dışında herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Mezuz üzerine tek başına işlenmiş olan sembolün, İbranice'deki Şin harfinin oldukça stilize bir formda verilmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceyi akla getiren en önemli detay, Şin harfinin mezuzaların neredeyse tamamında kullanılıyor olmasıdır.

Resim 3.7. Mezuzah

Katalog No: 7

Resim No: 7

Eser Adı: Mezuzah

Mevcut Yeri: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi Giriş Kapısı, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Metal

Teknik: Kazıma

Açıklama: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi giriş kapısı iç pervazında yer alan Mezuzah örneği, Neve Şalom Sinagogu Haham odasının giriş kapısında yer alan (Katalog No:6) mezuzah ile birebir aynıdır.

Resim 3.8. Hanukiya

Katalog No: 8

Resim No: 8

Eser Adı: Hanukiya

Tarih: 19. Yüzyıl

Mevcut Yeri: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Bakır, pirinç ve cam

Teknik: Döküm ve Torna

Açıklama: Yahudilerin sekiz gün süren Hanuka bayramı boyunca her gün bir tensini yakmak üzere hazırladıkları dokuz kollu bir şamdandır. Şamdanda mum hizmetçisi olarak fazladan bir mumluk daha bulunur. Bu sebeple dokuz kolludur. Hanukiya'nın 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi'ndeki ilk örneği minare şeklinde tasarlanmıştır. Tepesinde hilal ve içerisine geçmiş sekiz kollu bir yıldız bulunur. Ay yıldızı külâh formunda bir kaide tutmaktadır. Minare şerefesi olarak adlandırılan bölümde mumluklar dizilmiştir. Mumluklar cam kavanoz formundadır ve ağız

kisimlarından kenetlenen metaller ile gövdeye sabitlenmiştir. Eseri en altta kare formda pirinç bir kaide taşımaktadır.

Resim 3.9. Hanukiya

Katalog No: 9

Resim No: 9

Eser Adı: Hanukiya

Mevcut Yeri: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Bakır

Teknik: Kazıma

Açıklama: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi'nde yer alan ikinci Hanukiya ilk örnekten oldukça farklı formdadır. Eserin bilgi vesikalığında kolay taşınabilmesi ve saklanması amacıyla katlanır formda yapıldığı aktarılmıştır. Metlenden yapılan ve iki bölümden oluşan Hanukiya'nın oval formdaki yatay kısmında herhangi bir süsleme ögesi bulunmaz, yalnızca sekiz tane mumluk yuvası yer alır. Dikey kısmı ise kavisli formda tasarlanmış ve sağ ile sol kenarlarında çıkıntı oluşturacak şekilde yaprağı andıran süsleme unsuru bulunmaktadır. Eserin üzerine tokmakla ezerek ve kabartma tekniğinde işlemler yapılmıştır. Merkeze davud yıldızı işlenmiş ve tam üzerine beş kollu bir yıldız daha eklenmiştir. Yıldızların iki yanına ise birer minare motifi eklenmiştir. Minarelerin kaideleri yarım daire şeklindedir. Süslemelerin üzerine eklenmiş metal bir halka ve anahtarı andıran bir parça dikkat çekmektedir.

Resim 3.10. Teva

Katalog No: 10

Resim No: 10

Eser Adı: Teva

Mevcut Yeri: Neve Şalom Sinagogu, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Ahşap

Teknik: Ahşap zemin üzerine çitakari

Açıklama: Tevrat tomarlarının okunduğu kürsü olan Teva, Neve Şalom Sinagog'unun ibadet kısmının tam ortasında yer almaktadır. Ahşaptan yapılan Teva'nın yüzeyinin profillerle hareketlendirildiği görülmektedir. Herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Üzeri kumaş bir örtü ile kapatılmıştır.

Resim 3.11. Teva

Katalog No: 11

Resim No: 11

Eser Adı: Teva

Mevcut Yeri: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Ahşap

Teknik: Ahşap zemin üzerine içi üçgen prizmalarla doldurulmuş çitakari

Açıklama: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi'nde yer alan teva, üzerinde bir Tevrat tomarı ile sergilenmektedir. Teva'nın ön yüzü dokuz, yan yüzeyi altı bölüme ayrılmıştır. Şebekelerle sınırlanan bu bölümlerin iç kısımları basık birer üçgen prizma

oluşturacak şekilde kabartılmıştır. Ayrıca yan yzeyinin alt kısmında metalden iki adet çıkıntı dikkat çekmektedir.

Resim 3.12. Ehal

Katalog No: 12

Resim No: 12

Eser Adı: Ehal

Mevcut Yeri: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Ahşap ve gümüş

Teknik: Kabartma, kalemişi

Açıklama: Sinagoglarda Tevrat tomarlarının muhafaza edilmesi amacıyla kullanılan dolaplara Ehal ismi verilmektedir. 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi'nde yer alan Ehal örneği oldukça gösterişli formda tasarlanmıştır. En tepede dıştan iki yana yerleştirilen rimonimler ile hareketlendirilmiştir. Ana gövdesi silindirik formdadır ve tam ortadan iki yana açılır. Kapaklar açıldığında rimonimler ile ana gövde arasında kalan kısımda vazodan çıkan çiçek motiflerinin arasında İbranice yazılar bulunmaktadır. Bu yazıların on emir olduğu düşünülmektedir. Eserin içi yeşil renkte altın rengi motiflerle süslenmiş kumaş ile kaplanmıştır. Gümüş kaplama olan dış

yüzeyinde kazıma ve kabartma tekniklerinde çok sayıda bitkisel ve geometrik motifler yer almaktadır.

Resim 3.13. Sefer Tora

Katalog No: 13

Resim No: 13

Eser Adı: Sefer Tora

Mevcut Yeri: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Kâğıt

Teknik:-

Açıklama: Parşömen üzerine yazılan kutsal Yahudi Metni olan Sefer Tora, 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi'nde bir ehal içerisinde muhafaza edilmektedir. Tek parça olan parşömen, iki uçtan ağaç silindirlere sarılıdır.

Resim 3.14. Rimonim

Katalog No: 14

Resim No: 14

Eser Adı: Rimonim

Mevcut Yeri: 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Gümüş

Teknik: Kabartma

Açıklama: Yahudi dini geleneğinde Tevrat tomarlarının yani Sefer Tora'nın muhafaza edildiği Ehal'in süslenmesinde kullanılan Rimonimler genellikle gümüş malzemedен yapılmaktadır. Ehal'in üst kısmının iki yanına simetrik olarak yerleştirilir. Müzede bağımsız olarak sergilenen Rimonim'in en tepesinde bir ay ve sekiz kollu yıldız yer almaktadır. Bu motifi gövdeye bağlayan kısımda yaprak kabartmalarına yer verilmiştir. Form itibari ile çingırağa benzeyen Rimonim'in

gövdesi armut tipindedir. Yüzeyinde kazıma tekniğinde işlenmiş tepeden aşağı doğru uzanan dallar arasında bitkisel süslemeler yer almaktadır.

3.2. Hıristiyan İnanıcındaki Rölik ve Rölikerler

Katalog No: 15

Resim 3.15. Röliker

Resim 3.16. Röliker Detay

Resim 3.17. Röliker Kitabesi

Resim 3.18. Röliker Aziz Tasviri

Katalog No: 15

Resim No: 15-16-17-18

Eser Adı: El ve Kol Biçiminde Röliker

Tarih: 17. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi

Envanter No: 13677

Malzeme: Gümüş, değerli taşlar

Teknik: Murassa, kazıma ve kabartma

Açıklama: Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi'nde sergilenmekte olan rölikerlerden ilki el ve kol biçiminde gümüşten yapılanıdır. Üzerindeki Ermenice kitabede (Resim 3.17) "Aziz Tadeos'un (Today), (relik muhafaza) kolu Üstrahip İsağag'ın direktifleri ve Üstrahip Kefeli Sarkis'in gözetiminde (Ermeni Takvimine göre) 1144 yılında (Miladi Takvime göre 1144+551=1695) yenilendi." yazılıdır. Eser, dirsek eklemine kadar uzanan bir kol ve elde ayrıntılı biçimde verilmiş olan parmaklarla sonlanır. Elde başparmak ve yüzük parmağı birleştirilerek kutsama hareketi gösterilmiştir. Bu pozisyon, Bizans ve doğu Hristiyanlığı ikonografisinde sıklıkla karşılaşılan, ruhani otoritenin ve ilahi lütfun aktarımını simgeleyen bir el hareketidir. Başparmakta değerli taşlar ile oluşturulmuş bir yüzük dikkat çekmektedir. Yüzüğün merkezinde kırmızı yakut olduğu düşünülen taş murassa tekniği ile yerleştirilmiş ve dört köşesine küçük boyutlu yeşil ve kırmızı renkte değerli taşlar yuvalara yerleştirilmiştir. Bu taşlardan alt ve üst köşelerdeki düşmüş durumdadır. Kol kısmında dikey şekilde Yunan haçları kabartmalı olarak sıralanmış ve geri kalan bütün yüzey yaprak ve stilize çiçek motifleri ile bezenmiştir. Kolun dirsek kısmında, yani rölikerin sonunda yer alan kapak üzerinde bir aziz tasviri yer almaktadır (Resim 3.18). Bu kapağı gövdeye bağlayan kısımda daire şeklinde dolanan değerli taş yuvaları dikkat çeker. Tasviri yer alan Aziz hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak röliğin bu azize ait olduğu düşünülür.

Katalog No: 16

Resim 3.19. Röliker

Resim 3.20. Röliker Detay

Katalog No: 16

Resim No: 19-20

Eser Adı: El Biçiminde Röliker

Tarih: 19. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi

Envanter No: 12870

Malzeme: Gümüş, değerli taşlar

Teknik: Murassa, telkâri, kabartma

Açıklama: Ayasofya Tarih ve Deneyim müzesinde yer alan ikinci röliker gümüşten yapılmış olan ve el biçimindedir. Röliker bilekten itibaren parmaklara kadar yapılmıştır. Elin üst kısmının tam ortasına yuvarlak formda bir pencere açılmıştır. Bu bölümün içerisinde muhafaza ettiği röliki göstermesi amacıyla yapıldığı düşünülür ancak içerisinde herhangi bir rölik görünmemektedir. Yuvarlak açıklığın etrafında telkâri tekniği kullanılarak oluşturulmuş küçük dairesel motifler sıralanmıştır. Röliklerin devamında parmakları izleyen dikey sıralar hâlinde yerleştirilmiş ve çoğunlukla bitkisel desenli, rozetsi kabartmalardan oluşan motifler yüzeye yerleştirilmiştir. Bu kabartmaların bazılarının içerisinde görülen kırmızı renkte doğal taş bulunmaktadır. Diğerlerinin muhtemelen düştüğü düşünülmektedir. Eserin kenar süslemeleri, ince bir bordür şeridi ile çerçevelenmiştir. Şerit içerisinde minik yuvarlak yuvaların olduğu görülür. Bu bezeme eserin parmak aralarında da devam etmiştir. Kenar bezemeleri, yapının hem teknik hem estetik açıdan sınırlarını belirlerken aynı zamanda görsel bütünlüğü sağlamaktadır. Alt kısımda yer alan halka biçimli küçük açıklık, rölikerin içerisine yerleştirilmiş kutsal kalıntının yerleştirilmesi veya çıkarılması amacıyla kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Katalog No: 17

Resim 3.21. Rölaker

Resim 3.22. Rölaker İçinde Yer Alan Koimesis Sahnesi

Resim 3.23. Röliker Detay

Katalog No: 17

Resim No: 21-22-23

Eser Adı: El Kemiği Rölikeri

Tarih: 1815

Mevcut Yeri: Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi

Envanter No: 10910

Malzeme: Ahşap, gümüş, sedef, bağa ve değerli taşlar

Teknik: Telkâri, kabartma, kakma ve kalem işi(boyama)

Açıklama: Ayasofya Tarih ve Deneyim müzesinde yer alan son rölik iki kademeli muhafazaya sahiptir. Dış muhafaza dikdörtgen formlu ahşap bir sandık formundadır. Kutunun dış yüzeyinde sedef ve bağa kullanılarak birbirini takip eden ve iç içe geçmiş palmet dizisi oluşturulmuştur. Bu kompozisyonu ve kutunun etrafını

çevreleyen metal olduğu düşünölen köşebentler hem dekoratif unsur hem de eserin dayanıklılığını artırmak amacıyla kullanılmıştır. Kutunun iç kapağında ahşap üzeri kalemışı tekniğinde işlenmiş oldukça detaylı olarak ikonografik bir kompozisyon yer almaktadır (Resim 3.22). Bu sahne, Koimesis yani Meryem'in Ölümü sahnesidir. Ortada Meryem'in naaşı çevresinde havariler ve azizler ayakta ve Meryem'in yatan bedenine doğru eğilmektedir. Merkezde takdis işareti yapan İsa figürü dikkat çekmektedir. Bu kompozisyonun iki yanında üçer tane olmak üzere toplam altı aziz portresine yer verilmiştir. Eserin iç kısmında açık şekilde sergilenen rölik ve el biçimindeki muhafazası yer almaktadır. Röliker, altın varaklı bir zemin üzerine yerleştirilmiş olup, dört köşede el kemiğinden bağımsız küçük kemik parçaları sergilenmektedir. El biçimindeki rölikerin telkâri tekniği kullanılarak bezendiği ve telkâri işlemlere murassa tekniği ile eklenmiş turkuaz ve kırmızı renkte değerli taşlar dikkat çekmektedir. El biçimindeki rölikerin merkezine açılan kare formlu pencere sayesinde içerisinde muhafaza ettiği el kemiği görünmektedir. Röliker ve röliklerin yerleştirildiği altın yaldızlı yüzey, çiçek motifli kabartmalarla süslenmiştir. Kemik parçalarının yerleştirildiği açıklıkların çevresi kabartma yuvarlaklarla çerçevelemiştir.

Katalog No:18

Resim 3.24. Aziz Basileios'a ait Röliker

Resim 3.25. Röliker Detay

Katalog No: 18

Resim No: 24-25

Eser Adı: Aziz Basileios'a ait Röliker

Tarih: -

Mevcut Yeri: Aya Yorgi Kilisesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Mermer

Teknik: Ajur

Açıklama: Aya Yorgi Kilisesi'nde yer alan üç aziz rölikerinden biri olan Aziz Basileios'a ait olduğu düşünülen röliker mermerden yapılmıştır (Engül, 2025)⁶. Sandık formundaki rölikerin dört yüzü ajur tekniğinde balıksırtı motifli kafes biçiminde açılmıştır. Mermer aralıktan rölikerin içerisinde, metalden yapılmış bir röliker daha olduğu görünür. İçerisinde azizin kemiği olduğu düşünülür fakat metal rölikerin içi görünmemektedir.

⁶ Geniş bilgi için bkz, <https://serhatengul.com/fener-rum-patrikhanesi-ozet/> .

Katalog No:19

Resim 3.26. Aziz Gregory'e ait Röliker

Resim 3.27. Rölik

Katalog No: 19

Resim No: 26-27

Eser Adı: Aziz Greogry'e ait Röliker

Tarih: -

Mevcut Yeri: Aya Yorgi Kilisesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Mermer

Teknik: Ajur

Açıklama: Aya Yorgi Kilisesi'nde yer alan Aziz Basileios'a ait Röliker

İle birebir benzerlik gösteren Aziz Greogry'nin rölikeri de mermerden yapılmış ve balıksırtı motifi ile ajur tekniğinde açıklıklara sahiptir. Ancak bu rölikerin içerisindeki rölükler doğrudan bir kumaş üzerine serilmiş vaziyette görünmektedir (Resim 3.27). Azize ait olduğu düşünülen ve vücudun farklı bölümlerine ait olan kemik parçaları kırmızı renkli bir kumaş üzerinde sergilenmektedir.

Katalog No:20

Resim 3.28. Röliker

Resim 3.29. Rölük

Katalog No: 20

Resim No: 28-29

Eser Adı: Aziz Hrisostomos'a Ait Röliker

Tarih: -

Mevcut Yeri: Aya Yorgi Kilisesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Mermer

Teknik: Ajur

Açıklama: Aya Yorgi Kilisesi'nde yer alan üçüncü röliker Aziz Hrisostomos'a aittir. Mermerden yapılan rölikeri diğerlerinden ayıran özellikler ajur tekniği ile yapılan açıklıkların bal peteği şeklinde olmasıdır. Aziz'in kemikleri, röliker içerisinde sarı renkli bir kumaş üzerinde sergilenmektedir.

Resim 3.30. Azize Solomone'nin Lahdi

Katalog No: 21

Resim No: 30

Eser Adı: Azize Solomone'nin Lahdi

Tarih: -

Mevcut Yeri: Aya Yorgi Kilisesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Bakır

Teknik: Kabartma ve gümüş applike

Açıklama: Azize Solomone'a ait lahit içerisinde azizenin kemiklerini barındırması sebebiyle önemli röliklerdendir. Azize Solomone'ye ait olduğuna inanılan lahitte ilgili yapılan araştırmalar, bu azizenin ismine hem Kıbrıs hem de Filistin kaynaklarında rastlandığını ortaya koymaktadır. Her ne kadar farklı coğrafyalar söz konusu olsa da, her iki anlatı da Yedi Makabi kardeşlerin annesi olan Solomoni ile bağlantılıdır. İnanışa göre, M.Ö. 175-164 yılları arasında hüküm süren Seleukos kralı IV. Antiochus Epiphanes döneminde, inançlarından vazgeçmeyen yedi

genç işkenceyle öldürülmüş; anneleri Solomone ise bu durumu izlemek zorunda bırakılmıştır. Bazı anlatımlarda Solomone'nin de işkenceye uğradığı, bazı kaynaklarda ise kendini ateşe atarak hayatına son verdiği anlatılmaktadır. Ancak bazı tarihçiler, Solomoni'nin yakılarak öldürüldüğü bilgisine dayanarak, söz konusu röliklerin mutlaka zarar görmüş olduğunu düşünerek aslında Mür Taşıyıcısı Azize Salomi'ye ait olabileceğini iddia etmektedir. Hristiyan geleneğine göre Azize Salomi, Meryem Ana'nın kuzeni ve havarilerden Yahya (John) ile Yakup'un (James) annesi olup, İsa'nın mezarına mür taşıyan kadınlar arasında yer almıştır (Daravanoğlu, 2025)⁷. Bu bağlamda, röliğin kime ait olduğu konusunda farklı inanç ve tarihsel yorumların bir arada varlık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bakır malzemedен imal edilen bu rölikerin hem ön yüzeyinde hem de kapağının tam merkezinde dikkat çekici biçimde yerleştirilmiş çelenk motifleri bulunmaktadır. Antik dönemden itibaren zafer, kutsallık ve ölümsüzlük sembolü olarak kullanılan çelenk formu, burada hem röliğin içerdiği azize ya da azizeye atfedilen manevi yüceliği vurgulamakta hem de dekoratif anlamda eserin merkezine simgesel bir yoğunluk kazandırmaktadır. Rölikerin kapağı, yalnızca merkezdeki motifle değil, dört köşesine yerleştirilen akroterlerle zenginleştirilmiştir. Ayrıca kapağın çevresi, sonsuzluk ve süreklilik anlamına gelen meander motifleriyle çerçevelenmiştir.

⁷ Geniş bilgi için bkz, <https://www.2mi3.com/rolikler> .

Resim 3.31. Azize Theofano'nun Lahdi

Katalog No: 22

Resim No: 31

Eser Adı: Azize Theofano'nun Lahdi

Tarih: -

Mevcut Yeri: Aya Yorgi Kilisesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Bakır, gümüş

Teknik: Kabartma, kakma, gümüş aplike

Açıklama: Azize Solomone'ye atfedilen rölikerin hemen yanında bulunan bir diğer bakır lahitin Bizans İmparatoriçesi Theofano'ya ait olduğu aktarılmaktadır. Kaynaklarda yer alan bilgiye göre lahdin içerisinde yer alan röliklerin VI. Leon'un ilk eşi ve Bizans tahtının imparatoriçesi Theofano'ya ait olduğu düşünülmektedir. Theofano, Konstantinos Martiniakos'un kızı olduğu, çağdaşı kaynaklar tarafından eğitilmiş, dindar ve takva sahibi bir kadın olarak anlatıldığı aktarılmıştır. Rivayetlere göre, imparatoriçeliğinin yedinci yılında saray yaşantısından uzaklaşarak Vlaherna Manastırı'na çekilmiş ve rahibe gibi bir yaşam sürmeye başlamıştır. Ayrıca, Heybeliada'da bulunan Sirmiumlu Anastasia Manastırı'nın banisi olduğu da

bilinmektedir (Daravanoğlu, 2025). İmparatoriçenin lahdi Azize Solomone'nin lahdi ile birebir özellikler göstermektedir.

Resim 3.32. Azize Euphemia'nın Lahdi

Katalog No: 23

Resim No: 32

Eser Adı: Azize Euphemia'nın Lahdi

Tarih: -

Mevcut Yeri: Aya Yorgi Kilisesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Gümüş

Teknik: Kabartma ve aplike

Açıklama: Kadıköylü Azize Euphemia'ya ait olduğu aktarılan lahit, Aya Yorgi Kilisesi'nde yer alan son azize lahididir. M.S. 303 yılında, Hristiyan inancını reddetmediği için işkenceyle öldürülen Euphemia, mucizevi niteliklere sahip olduğu düşünülen ilk azizelerden biri olarak kabul edilmiştir. Kendisi adına İstanbul'da inşa edilmiş birçok kilise bulunduğu aktarılır. Bunlardan biri, bugün Sultanahmet semtinde yer alan ve freskleriyle dikkat çeken, Azize Euphemia Kilisesi'dir (Daravanoğlu, 2025). Azize Euphemia'a ait rölikler, yüksek işçilik örneği sergileyen gümüş kaplamalı ve zengin süslemelerle bezeli bir lahit içerisinde sergilenmektedir. Lahdin ön yüzeyi dikkat çekici biçimde kare ve dikdörtgen geometrik formlarda beş ana panele bölünmüştür. Bu paneller, yüzeye düzen kazandırmakta ve görsel kompozisyonu dengelemektedir. Panelleri birbirinden ayıran dikey şeritlerde ise stilize

edilmiş yaprak motifleri kullanılmış olup, bu bezemeler hem yüzeye hareket katmakta hem de bitkisel süslemelerle ikonografik bir zenginlik sağlamaktadır. Ortada yer alan ana panel ile sağ ve solundaki bölümlerde, dairesel çerçeveler içinde konumlandırılmış madalyonlar dikkat çeker. Ortadaki madalyonun merkezine lacivert renkle vurgulanmış bir haç motifi yerleştirilmiştir. Lacivert rengin derinliği ve kullanımı, haçın çevresindeki alanı vurgulayan kontrast bir etki yaratarak kompozisyonu görsel olarak güçlendirmektedir. Lahdin gövdesi ile kapağının birleştiği bölüm ise, bordür şeklinde tasarlanmış bir kuşakla çevrelenmiştir. Bu bordür içerisinde yarım daire biçiminde çerçevelenmiş ve gümüş tellerle aplikeler yer almaktadır. Genel kompozisyonda c ve s kıvrımları ile barok etki görülür.

Resim 3.33. Hz. İsa'nın Kırbaçlandığı Sütun Parçası

Katalog No: 24

Resim No: 33

Eser Adı: Hz. İsa'nın Kırbaçlandığı Sütun Parçası

Tarih: -

Mevcut Yeri: Aya Yorgi Kilisesi, İstanbul

Envanter No: -

Malzeme: Mermer

Teknik: Kabartma, boyama ve altın yaldız

Açıklama: Hıristiyan geleneğine göre, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce kırbaçlandığı sütunun parçası, Roma İmparatoru I. Konstantin'in annesi Helena tarafından 326-328 yıllarında Kudüs'ten İstanbul'a taşınmıştır. Sütunun tamamı değil yalnızca bir kısmı getirilebilmiştir. Hristiyan dünyası için yüksek derecede kutsiyet taşıyan bir rölik olarak kabul edilmekte ve farklı bölgelerde muhafaza edilmektedir. Aya Yorgi Kilisesi içerisinde, Hz. İsa'nın kırbaçlandığına inanılan sütun, ikonastasisin hemen ön kısmında, sağ kenarda konumlanan özel bir niş içerisinde sergilenmektedir. Bu niş, barok üslubun gösterişli anlayışını yansıtan zengin süslemelerle donatılmıştır. Nişin genel kompozisyonu, altın sarısı tonuyla boyanmış, kıvrımlı dalların iç içe geçerek yukarı doğru uzandığı ve bu dallardan bolca yaprak ve üzüm salkımı motiflerinin sarktığı detaylı bir kabartma düzeniyle bezenmiştir. Bu bezemeler, yalnızca dekoratif bir unsur değil, aynı zamanda kutsal bir röliğin çevresine uygun sembolik bir çerçeve olarak da yer almaktadır. Nişin her iki yanında yer alan sütunceler ise, yine altın sarısına boyanmış kabartmalı sarmaşık yapraklarıyla çevrelenmiş, böylece dikey hatlar boyunca devam eden ritmik bir hareket etkisi oluşturulmuştur. Kabartmaların arka planını oluşturan yüzeylerde ise zıtlık ve canlılık yaratmak amacıyla, minyatür formda kırmızı çiçek motifleri ve yeşil yaprak desenleri kullanılmıştır.

3.3. İslamiyet'teki Kutsal Emanetler

Resim 3.34. Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Katalog No: 25

Resim No: 34

Eser Adı: Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Tarih: 17. yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/402

Malzeme: Pirinç ve cam

Teknik: Kabartma, kazıma

Açıklama: Eser, Hz. Muhammed'e ait olduğu rivayet edilen Sakal-ı Şerif'in korunması amacıyla hazırlanmış bir muhafazadır. Eserin tepe noktasından yükselen dairesel bir destek üzerine hilal motifi yerleştirilmiştir. Hilal motifini taşıyan kubbe formundaki yükselti yaprak motifleri ile süslenmiştir. Yapraklar kabartma tekniğinde dilimli yaprak olarak tasarlanmıştır. Hacim vermek amacıyla yaprak motifleri üzerine eklendiği kubbeye birleştirilmemiştir. Yaprığın uç kısımları aşağıya doğru bakmaktadır. Kubbe formundaki kapağın çevresinde de bir süsleme unsuru bulunmaktadır. Kapağın cam parçaya geçen kısımları hem alttan hem de üstten çerçevelenmiş; orta bölümde ise kazıma tekniğiyle oluşturulmuş, eğimli ve birbirini takip eden baklava dilimi formunda bir sıra yer almaktadır. Eser silindir formda cam bir gövdeye sahiptir. Gövdenin içerisinde ilk dikkati çeken adeta bir meşaleyi andıran süsleme ögesi üzerinde Sakal-ı Şerif konumlandırılmıştır. Meşale izlenimi uyandıran en önemli unsur kırmızı balmumu ile ateş görüntüsü verilmiş olmasıdır. Balmumunu tutan kaidenin üst kısmında küçük noktalar ile iki sıra olacak şekilde çerçeve oluşturulmuştur. Bu gövdeyi alt yüzeyde destekleyen dairesel bir bölüm bulunmaktadır. Kaidenin gövdesi düşey çizgiler ile pahlanmıştır. Eseri tutan ana kaide üç kademedir oluşmaktadır. En üst kısım cam gövdeyi tutar ve bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Süsleme ögesi bulunan kısım ile gövdeyi tutan kısım arasında sınırlamak amacıyla düz bir hat bırakılmıştır. Kaidenin en alt kısmında stilize süsleme unsurları birbirini takip edecek şekilde kazıma tekniği ile işlenmiştir.

Resim 3.35. Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Katalog No: 26

Resim No: 35

Eser Adı: Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Tarih: 17. yüzyıl

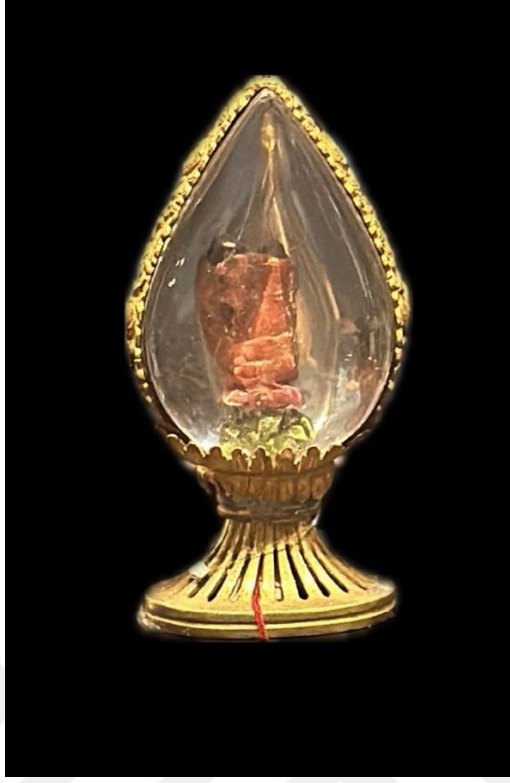
Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/733

Malzeme: Pirinç ve cam

Teknik: Kabartma ve kazıma

Açıklama: Hz. Muhammed'e ait olduğu rivayet edilen Sakal-ı Şerif'in muhafazası için özel olarak hazırlanmış bir eserdir. Eserin tepelik kısmında dilimli yaprak formu içerisinde kazıma tekniği ile "Allah" kelimesi yazmaktadır. Bu yazı kazıma tekniği ile işlenen çift sıra damla motifi ile çerçevelemiştir. Tepeliğin alt kısmında yanlardan kavislenen bir bölüm yer almaktadır. Bu bölüm içerisinde kazıma tekniği ile "Şefa'at ya Habib Allah" yazısı işlenmiştir. Ana gövde dairesel formda cam malzemedен yapılmıştır. Bu dairenin etrafı birbirini takip eden yarım daire formundaki kıvrımlarla süslenerek çevrelenmiştir. Bu daire formunun içerisinde sakal-ı şerifi tutan kaide üç boyutlu ve yaprakları açık bir şekilde düzenlenmiştir. Bu ana gövdeyi tutan palmet motifleri ve bitkisel formda tasarlanan kıvrım dalları andıran iki ayak tasarlanmıştır. Ayakları tutan yuvarlak formda ve üç kademedен oluşan tabanı bulunmaktadır.

Resim 3.36. Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Katalog No: 27

Resim No: 36

Eser Adı: Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Tarih: 17. yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/457

Malzeme: Pirinç ve cam

Teknik: Kabartma, kazıma ve ajur

Açıklama: Damla formundaki ana gövde cam malzemeden yapılmış ve içerisine sakal-ı şerif yerleştirilmiştir. Ana gövdenin etrafını çevreleyen bitkisel formdaki süsleme öğeleri ile bir kompozisyon oluşturulmuştur. Eseri tutan kaide ile ana gövde arasında yaprağı andıran birbirini takip eden sıra oluşturulmuştur. Muhafazanın ayak kısmı yukarıdan aşağıya doğru genişler şekilde tasarlanmıştır. Bu ayak kısmının

yüzeyinde ajur tekniği ile yapılmış açıklıklar bulunmaktadır. Taban kısmı iki kademelidir.

Resim 3.37. Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Katalog No: 28

Resim No: 37

Eser Adı: Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Tarih: 7. yüzyıl

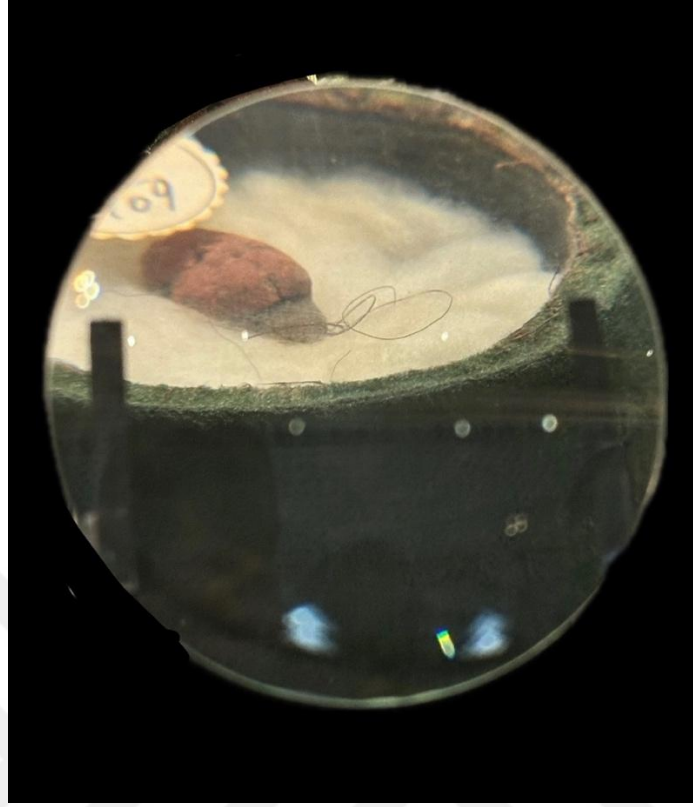
Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/428.1

Malzeme: Ahşap, sedef, bağa, kumaş ve cam

Teknik: Kakma ve kaplama

Açıklama: İncelenen sakal-1 şerif için iki adet muhafaza kutusu yapılmıştır. Dış muhafaza, ahşap malzemeden olup dikdörtgen ve ayaklı bir sandık formundadır. Sandığın kapak yüzeyi dikdörtgen şekilde üç ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerin kenarları kahverengi ve krem rengi düşey çizgilerle sınırlandırılmıştır. Dikdörtgenlerin içerisinde sedef ve bağadan oluşan dikdörtgen ve kare parçalarla geometrik motifler oluşturulmuştur. Kapağın pahlanan yüzeylerinde yine sedef ve bağa kullanılarak zikzak bir kompozisyon oluşturulmuştur. Sandığın gövdesinde de üç kısım oluşturularak kare ve üçgen formdaki sedef ve bağa parçaları ile geometrik motiflere yer verilmiştir. Gövdenin orta kısmında metal anahtar yuvası bulunmaktadır. İç muhafaza da yine dikdörtgen formda olup, üst ve ön yüzeyi cam malzemeden yapılmıştır. Geri kalan kısımları kumaş kaplama şeklinde olup eserin kapak kısmı ön ve üst yüzeyi kapatacak şekilde yine kumaş kaplama olup zarf formundadır. İç muhafaza, dış muhafazaya yerleştirilirken birkaç kat işlemeli kumaşa sarılarak yerleştirilmektedir.

Resim 3.38. Sakal-1 Şerif

Resim 3.39. Sakal-1 Şerif Muhafazası

Katalog No: 29

Resim No: 38-39

Eser Adı: Sakal-ı Şerif

Tarih: 17. yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/409

Malzeme: Kumaş

Teknik: Kaplama

Açıklama: Sakal-ı şerifin zümrüt yeşili kadife kumaş ile kaplanan yuvarlak formda bir muhafaza içerisindeki pamuğun üzerine yerleştirildiği görülür. Muhafaza kutusunda herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Resim 3.40. Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Katalog No: 30

Resim No: 40

Eser Adı: Sakal-ı Şerif ve Muhafazası

Tarih: 17. yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/733

Malzeme: Pirinç ve cam

Teknik: Kazıma

Açıklama: Silindir formda oluşturulan cam sakal-ı şerif muhafazasını iki yandan pirinç malzemeli kapaklar tutar. Kapakların yüzeyinde dallardan çıkan yaprak ve çiçek motifleri kazıma tekniği ile işlenmiştir. Ayrıca bu kapakların dış kısımlarının merkezinde birer çengel bulunmaktadır. Üst kısımlarında ise içerisinden ip geçirilen çıkıntılı birer delik yer almaktadır.

Resim 3.41. Hz. Muhammed'in Kabir Toprağı Muhafazası

Katalog No: 31

Resim No: 41

Eser Adı: Hz. Muhammed'in Kabir Toprağı ve Muhafazası

Tarih: 16. Yüzyıl sonu ile 17. Yüzyıl başı

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/58

Malzeme: Altın, kırmızı yakut, zümrüt ve inci

Teknik: Murassa, kabartma

Açıklama: Hz. Muhammed'e ait olduğu aktarılan kabir toprağı için tasarlanan muhafaza kutusu yuvarlak formda kapak ve gövde olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eserin kapağının merkezinde ortada kare bir yuva içerisine kırmızı yakut yerleştirilmiştir. Merkezindeki bu yuvanın etrafına dört ayrı kareni içerisine yerleştirilen kırmızı yakut ile bir motif oluşturulmuştur. Merkezdeki bu kompozisyonun etrafı kazıma tekniğı ile yuvarlak bir çerçeve içerisine alınmıştır. Kare yuvaların arasına yaprak motifleri işlenmiştir. Merkezdeki bu kompozisyonun etrafından kapağın dış kısmına doğru spiral formda çekilen ana hatlar içerisine bir sıra kırmızı yakut bir sıra zümrüt kakma olacak şekilde bir düzenleme oluşturulmuştur. Kapağı çevreleyen bir sıra inci dizisi görülür. Kapak ile gövdeyi birleştiren kısımda bir zümrüt bir kırmızı yakut kakma kullanılarak hareketlendirilmiştir. Gövde kısmında ise aynı kompozisyonun üstten tabana doğru devam ettirildiğı görülmektedir. Bahsedilen bütün süsleme kompozisyonların arasındaki geçişi sağlamak amacıyla burma motifli ince sınırlar oluşturulmuştur.

Katalog No:32

Resim 3.42. Hz. Muhammed'in Mühr-ü Saadetleri

Resim 3.43. Hz. Muhammed'in Mühr-ü Saadetleri (Ağca, 2014, s. 41)

Katalog No: 32

Resim No: 42-43

Eser Adı: Hz. Muhammed'in Mühr-ü Saadetleri

Tarih: 19. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/167

Malzeme: Akik, pirinç

Teknik: -

Açıklama: Oval formda kapaklı olarak tasarlanan kutu içerisinde yeşil renkli kumaş üzerine kırmızı akik taşından yapılmış olan Hz. Muhammed'in mührü yerleştirilmiştir. Kırmızı akikten olan mühür üzerinde " Muhammed Rasulallah" yazılıdır. Eserin kapağının iç kısmına mühür üzerindeki yazının baskı hali yerleştirilmiştir.

Resim 3.44. Dendan-ı Saadet ve Muhafazası

Katalog No: 33

Resim No: 44

Eser Adı: Dendan-ı Saadet ve Muhafazası

Tarih: 1648-1687

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/3, 21/4

Malzeme: Altın

Teknik: Ajur, murassa ve kabartma

Açıklama: Oldukça gösterişli tasarlanan sandık içerisinde Hz. Muhammed'in Uhud Savaşı'nda kırılan dişinden bir parça bulunmaktadır. Evliya Çelebi, mukaddes emanetlerin bir kısmının, özellikle de Dendân-ı Saâdet'in İstanbul'a getirilişiyle ilgili bazı bilgiler aktarmaktadır. Seyahatnâme'de yer alan bilgilere göre, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nden önce Memlûk Sultanı Kansu Gavri tarafından İskenderiye'ye nakledilen ve seferin ardından Osmanlıların eline geçen hazine içerisinde, Hz. Peygamber'in Uhud Savaşı'nda kırılan dişi ile bir tutam lihye-i şerifi de bulunmaktaydı (Seyahatname, X, 123). Bu rivayetten hareketle, Dendân-ı Saadet'in Mekke'deki emirlik hazinesinde değil, Memlûk sultanının hazinesinde korunduğu söylenebilir. Hala Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi'nde sergilenen Dendân-ı Saadet'in üzeri kıymetli taşlarla bezeli, 11 × 7 × 7 cm ölçülerindeki altın mahfazası ise Sultan VI. Mehmed tarafından yaptırılmıştır. (Bozkurt, 1994, s. 154). Eserin üzerindeki kıymetli taşların kakma tekniği ile yuvalara yerleştirildiği görülür. Kapak yüzeyinin üç bölüme ayrıldığı ve her bölümün merkezine yeşil renkli değerli taş kakıldığı görülür. Bu taşın etrafında kabartma tekniğinde çiçek yaprağı kompozisyonu oluşturulmuş ve yaprakların içerisine yine kakma tekniğinde safir ya da elmas yerleştirilmiştir. Bu kompozisyonun diğer kısımlarında ajur tekniğinde rumiler ve kıvrım dallarla hareket kazandırılmıştır. Kapak yüzeyinin sağ ve sol yanlarında yanı kompozisyon tekrarlanmıştır. Kapağın ön yüzünde merkezde kabartma tekniği ile oluşturulan çiçek motifinin içerisine safir ya da elmas olduğu düşünülen taşlar kakılmıştır. Merkezdeki çiçeğin iki yanında ise rumi motiflerinin içerisine kırmızı renkli değerli taşlar yer almaktadır. Bu ön yüzeyde de ajur tekniğinde kıvrım dallar ve rumilerle bir kompozisyon oluşturulmuştur. Kapak ile gövdenin birleşim kısmında kabartma ve kazıma tekniğinde bulutlar içerisine yerleştirilmiş helezon kıvrımlar yerleştirilmiştir. Kapağı gövdeye kenetleyen kilit kısmı yer almaktadır. Kutunun ön yüzeyinde merkeze yeşil renk değerli taş murassa tekniği ile yerleştirilmiştir. Kompozisyonu hareketlendirmek amacıyla merkezden yanlara doğru verilen kıvrım dallar içerisine kırmızı renkte değerli taşlar yerleştirilmiştir. Merkezin iki yanına yerleştirilen palmet motifinin alt kısmına bir tane kırmızı kalan kısımlarına ise beyaz renk değerli taş yerleştirilmiştir. Yüzeyin kalan kısımları ajur, kabartma ve kazıma tekniği kullanılarak hareketlendirilmiştir.

Resim 3.45. Hz. Muhammed'in Teyemmüm Taşı

Katalog No: 34

Resim No: 45

Eser Adı: Hz. Muhammed'in Teyemmüm Taşı

Tarih: M.Ö. 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/676

Açıklama: Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesi'nde "Hz. Muhammed'in Teyemmüm Taşı" olarak sergilenen çiviyazılı bir tablet, uzmanlar tarafından yapılan incelemelerde Asur dönemine ait bir belge olarak tanımlanmıştır. Çiviyazısı araştırmacısı Muazzez İlmiye Çığ, bu tabletin Asurbanipal döneminden

kaldığını ve Asur kralının baş hademesi Şum Iddina tarafından bir heykeltıraşa yazılmış bir mektubu içerdiğini ortaya koymuştur. Mektup, Barsip'teki bir heykeltıraşa hitaben yazılmış olup, onun görevleriyle ilgili talimatlar içermektedir. Heykeltıraşın saraya dönmesi istenmekte, bazı heykel çalışmalarının tamamlanması gerektiği belirtilmektedir. Dönemin resmi diliyle yazılmış bu belge, saray işleyişi ve sanatkârların görevlerine dair bilgiler sunar. Her ne kadar tabletin orijinal işlevi dinî veya İslami olmasa da tarihsel süreç içinde Hz. Muhammed tarafından teyemmüm amacıyla kullanılmış olabileceği yönünde güçlü bir inanç oluşmuştur. Bu yorum, eserin Mukaddes Emanetler arasında yer almasını ve "teyemmüm taşı" olarak kutsal kabul edilmesini beraberinde getirmiştir (Çığ, 1984). Teyemmüm taşı, su bulunamadığı zamanlarda ellerin temiz toprak veya taş üzerine sürülmesiyle yapılan sembolik bir temizlik eyleminde kullanılır ve bu bağlamda, taşın Peygamber Efendimiz tarafından kullanılmış olabileceği ihtimali, ona manevi bir değer atfedilmesinin temelini oluşturmuştur. Böylece bu taş, sadece arkeolojik bir obje değil, aynı zamanda inanç ve hürmet ekseninde şekillenmiş kutsal bir hatıra olarak kabul edilmiştir. Eserin muhafaza kutusu dikdörtgen formlu bir kutudur. Kapak kısmı içini gösterecek şekilde camdan yapılmıştır. Metal bir kutu olduğu tahmin edilir ancak herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Tablet üzerindeki metnin Türkçesi şu şekildedir;

1. Memleketlerin krali, Efendime, kulun Sum-iddina (dan).
2. Nabû ve Marduk (tanrıları) memleketlerin kralını, Efendimi takdis etsinler.
3. Krala, Efendime (gelmek için), yola çıkmak üzere idim;
4. (Fakat) Mar-Iştar buraya geldi,
5. dedi ki: «tahta kaideleri yazacağım»;
6. Onun gözüne iyi görünen bir şey yok (her şeyi eleştiriyor).
7. Bu yüzden geçittim.
8. Benimle (onun işi) bitince,
9. yola çıkacağım ve Kralım, Efendimin ayağını öpeceğim.
10. Mar-Iştar getirdiği kral heykelleri için

11. Söyle dedi: «(onlara) bakınız, birisi, kusursuz, dikilmeli»
12. Ben de ustalar, kralın kulları
13. onları (söylece) değerlendirdik:
14. Kralım, Efendime gönderdiğim heykele benzeyen biri
15. kusursuz. Eğer kralım, Efendim kalçasını
16. kuşatıp tanrım Marduk'un
17. huzuruna girersen,
18. kralım, Efendimin kuşanması
19. tıpkı kral Efendime gönderdiğim heykeldeki gibi; (onu) Asur'da
20. Bel'in tahta altlığına (heykel kaidesi) koyduğum gibi,
21. Babil'deki Esaglı ve (diğer) mabedlerine koydum ki, kral
22. (onu) görebilsin; eğer onu kralım Efendim beğenirse,
23. olduğu gibi kalabilir. Fakat eğer kralım
24. hoşuna gitmezse, kral Efendimin bana
25. gönderdiği yeni heykel konmalıdır.
26. Mabet işçilerinin başı olan Ah-iddina,
27. Bel'in tamircisi Balatu,
28. (mabetteki) kral temsilcisinin arabacıları
29. Bel-uşallim ve Nabû-erība'yı,
30. onun (Mar-Iştar'ın) bana bildirdiği kral buyruğuna göre,
31. kralın onları sorguya çekmesi için,
32. krala gönderdim.
33. Bana şöyle de bildirildi: iki saray hadımağasını,
34. Asur'dan buraya kaçtıktan sonra,
35. kral temsilcisi onu evine sakladı;

36. fakat Őimdi onları Borsippa'ya
37. gönderdi.
38. Ben kendi baŐıma hareket edemem ve onları Borsipp'dan
39. buraya getiremem. EĞer kralım, Efendim
40. uygun bulursa, kralın bir elçisi
41. onlarla gelebilir,
42. ve onlar bu durumdan haberdar olmadan,
43. ve başka bir yere gitmeden
44. buldukları yerden buraya getirilir.
45. Kralım, Efendim bana yazmıŐ olduğu saray hadımağalarını
46. tutukladım. Şu sırada (henüz)
47. Mar-IŞtar'ın emrindeyim; (fakat) iŐimiz
48. biter bitmez, onu (saray hadımağasını)
49. benimle birlikte oraya getireceğim.
50. Herkesin sarayda bir kardeŐi veya bir arkadaŐı
51. var, ona dayanıyor.
52. (fakat) benim, Kralım Efendimin sarayında
53. Kralım Efendimden başka
54. Herhangi bir yakınım yok.
55. Sim , Marduk ve Sarpanit 'ya
56. Kral, Efendimin hayatı için
57. dua ediyorum.
58. Kullandığım topoğraf berber oğlu imba, El m'dan
59. buraya geldi. Vali (henüz) onu görmedi. Krala bilgi!

Resim 3.46. Hz. Peygamber'in Kadem-i Şerifi

Katalog No: 35

Resim No: 46

Eser Adı: Hz. Peygamber'in Kadem-i Şerifi

Tarih: 1878

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

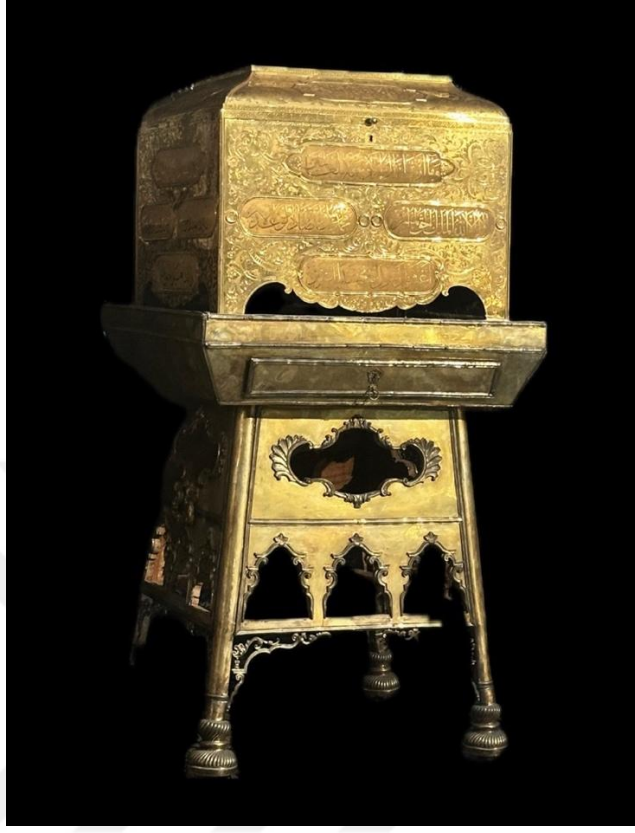
Envanter No: 21/195

Malzeme: Som Altın

Teknik: Kabartma

Açıklama: Hz. Muhammed'in ayak izinin bulunduğu muhafaza iki kısımdan oluşmaktadır. Ayak izinin bulunduğu kısımda dikdörtgen ve kademeli çerçevelerin ortasına tam olarak ayak izini çerçeveleyen bir açıklık yapılmıştır. Muhafazanın bu kısmında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kapak kısmının iç yüzünde tepede bir palmetin yer aldığı ve palmet dallarının kapağın alt kısmına doğru kavislenerek indiği ve yazı kompozisyonunu çerçevelediği görülmektedir. Çerçeve içerisindeki yüzeyde yazının alt kısmına kabartma tekniğinde spiral kıvrımlar bitkisel formda işlenmiştir. Kapağın kalan yüzeyinde ise rumiler, palmet ve kıvrım dallar ile bitkisel bir bezeme yapılmıştır. Kadem-i Şerif'in Sultan Abdülmecid zamanında Trablusgarp'tan getirilmiş ancak kapaklı altın çerçevesi Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır (Aydın H. , 2009, s. 118).

Katalog No:36

Resim 3.47. Hırka-i Saadet (Bürde-i Saadet) Muhafazası

Resim 3.48. Hırka-i Saadet (Bürde-i Saadet) (Demir Solak & Berkli, 2022)

Katalog No: 36

Resim No: 47-48

Eser Adı: Hırka-i Saadet (Bürde-i Saadet)

Tarih: 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/9

Malzeme: Altın

Teknik: Kazıma ve kabartma

Açıklama: Topkapı Sarayı'nda bulunan Hırka-i Saâdet (Bürde-i Saâdet), Hz. Muhammed'in bizzat giydiğine inanılan ve İslam sanatında hem maddi hem manevi bakımdan en nadide kutsal emanetlerden biridir. Rivayete göre bu hırka, Hz. Peygamber tarafından Kasîde-i Bürde adlı övgü şiirini okuyan Ka'b b. Züheyr'e hediye edilmiştir. Abbâsîler döneminden itibaren halifelik nişanesi olarak kabul edilen bu kutsal hırka, Memlûkler yoluyla Osmanlılara intikal etmiş ve Yavuz Sultan Selim'in 1517'deki Mısır Seferi sonrasında İstanbul'a getirilerek Topkapı Sarayı'nda özel olarak tahsis edilen Hırka-i Saâdet Dairesi'nde muhafaza edilmeye başlanmıştır. Hırka, geniş kollu, yakasız ve koyu renkli yünden dokunmuş olup sade bir formdadır. Hırka-i Saâdet, özel olarak tasarlanmış ahşap bir muhafaza kutusunda saklanmaktadır. Bu kutu, dış yüzeyinde gümüş veya altın kaplama kabartma süslemelerle bezeli olup, kabartma ve kazıma tekniğinde bitkisel ve yazılı motifler içermektedir. Kutunun içinde hırka, doğrudan temasını önlemek amacıyla ipek ve tülbent gibi koruyucu kumaş katmanlarıyla sarılmıştır. Üzerine altın simlerle işlenmiş ince bir tülbent (destimâl) örtülerek korunur. Her yıl Ramazan ayının 15. günü düzenlenen "Hırka-i Saâdet Ziyareti" merasimlerinde, hırka doğrudan öpülmez; üzerine serilen tülbent (destimâl) aracılığıyla hürmet gösterilirdi. Bu destimâller sonrasında mübarek bir hatıra olarak saklanmıştır (Atasoy, 1998; Demir Solak ve Berkli, 2022).

Resim 3.49. Hz. Peygamber'e ait Başmak-1 Şerif

Katalog No: 37

Resim No: 49

Eser Adı: Hz. Peygamber'e ait Başmak-1 Şerif

Tarih: 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/518

Malzeme: Deri

Teknik: Elde dikim

Açıklama: Hz. Peygamber'e ait olduğu aktarılan Başmak-1 Şerif yani ayakkabısının teki Kutsal Emanetler Dairesinde sergilenmektedir. Bu ayakkabının, Habeşistan Kralı Necaşi tarafından Hz. Muhammed'e hediye edildiği rivayet edilir. Siyah meşinden yapılan ayakkabının yalnızca sol yanında bir toka bulunduğu görülür.

Sivri uçlu yemeni tarzında olan ayakkabının ökçe kısmı sökülmüştür (Aydın, 2009, s. 128).

Resim 3.50. Na'lin-1 Saadet

Katalog No: 38

Resim No: 50

Eser Adı: Na'l-1 Saadet

Tarih: 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/528

Malzeme: Deri

Teknik: Elde dikim ve kayış birleştirme

Açıklama: Hadis kaynaklarından rivayet edilen bilgilere göre, Hz. Muhammed sandalet tipi ayakkabılar kullanmıştır. Hicaz Bölgesi'nin sıcak iklimine ve kumlu arazisine uygun olan bu ayakkabılardan tek olanına "na'l", çiftine ise "na'leyn" adı verilmektedir. Na'leyn'in tabanı, birkaç kat tabaklanmış deri veya kösele parçalarının bir araya getirilip dikilmesiyle oluşturulmuştur. Ayakkabının, bilekten ve üstten geçen kayışlarla ayağı sarar; ayrıca, başparmak ile yanındaki parmak arasından geçen ve orta parmak ile onun yanındaki parmak arasından geçen iki bant bulunur. Bu kayışlara

“şirak”, parmak aralarından geçen bantlara ise “kıbâl” adı verilir. Na‘leyn-i Saadetler, imalatındaki ustalık ve detaylarla hadislerde ayrıntılı şekilde tarif edilmiştir (Aydın H. , 2009, s. 127).

Katalog No:39

Resim 3.51. Na'lin-1 Saadet ve Muhafazası

Resim 3.52. Na' lin-1 Saadet ve Muhafazası Detay (Aydın, 2009, s. 126)

Katalog No: 39

Resim No: 51-52

Eser Adı: Na'lin-ı Saadet ve Muhafazası

Tarih: 1872

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/190-191

Malzeme: Gümüş, kumaş

Teknik: Kazıma ve kabartma

Açıklama: Na'lin-ı Saadet Muhafazası gümüşten yapılmış dilimli oval formda ve iki yandan kulplu şekilde tasarlanmıştır. Muhafazanın ön yüzeyinde yer alan kilit yuvası ve altındaki ayak olarak tasarlanan çıkıntı, çiçek ve yaprak motifleri ile kabartmalı olarak işlenmiştir. Kilidin hemen yanına alçak kazıma tekniğinde “Ya Muhammed kıl Şefaati ümmetin Pertevniyal kuluna- 1289” yazılıdır (Resim 3.52). Kapağın iç yüzünde ise “Seyyidi'l-mürselin sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin na'lin-i şerifleridir.” ifadesi yer alır.

Resim 3.53. Hz. Muhammed'in Su İçtiği Tas

Katalog No: 40

Resim No: 53

Eser Adı: Hz. Muhammed'in Su İçtiği Tas

Tarih: 1515-1516

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

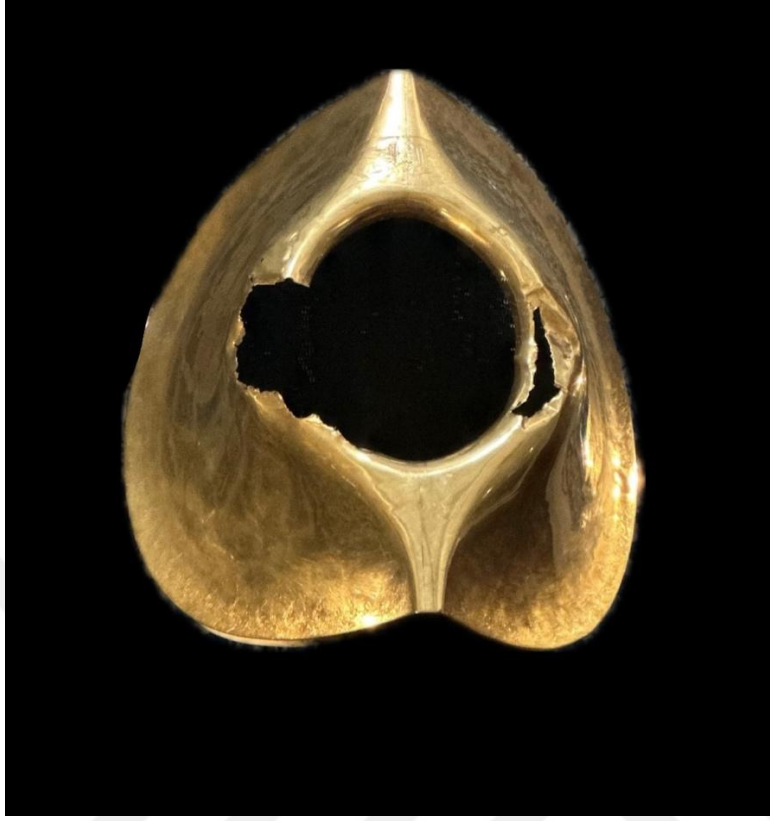
Malzeme: Dış muhafaza: Kumaş, Tas Koruması: Gümüş

Teknik: Kazıma ve kabartma

Envanter No: 21-37

Açıklama: Hz. Muhammed'in su içtiği tas için yapılan muhafaza kutusu dikdörtgen bir sandık formundadır. Yeşil renkte kadife kumaş ile kaplanan sandığın üst kapağının merkezinde oval formda metal bir parça yer almaktadır. Kapağın ve gövdenin çevresini birbirinin içine geçmiş halkalar zincir benzeri bir motif oluşturarak çevrelemektedir. Sandığın kapağında ve ön yüzeyindeki motiflerin köşelerinde kare içerisine yerleştirilmiş kabartma tekniğinde yapılmış çiçek motifleri yer almaktadır. Hz. Muhammed'in su içtiği tas ise korunması amacıyla gümüş ile kaplanmıştır. Bu gümüş muhafazanın üzerine o tarihe kadar olan hikayesi ve Ayetel Kürsi kazıma tekniği ile yazılmıştır. Yazı dışındaki kısımları bir zencerek motifi ile ayrılmış ve kalan kısım bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Resim 3.54. Hacer'ül Esved'in Som Altın Muhafazası

Katalog No: 41

Resim No: 54

Eser Adı: Hacer'ül Esved'in Som Altın Muhafazası

Tarih: 1839-1861

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

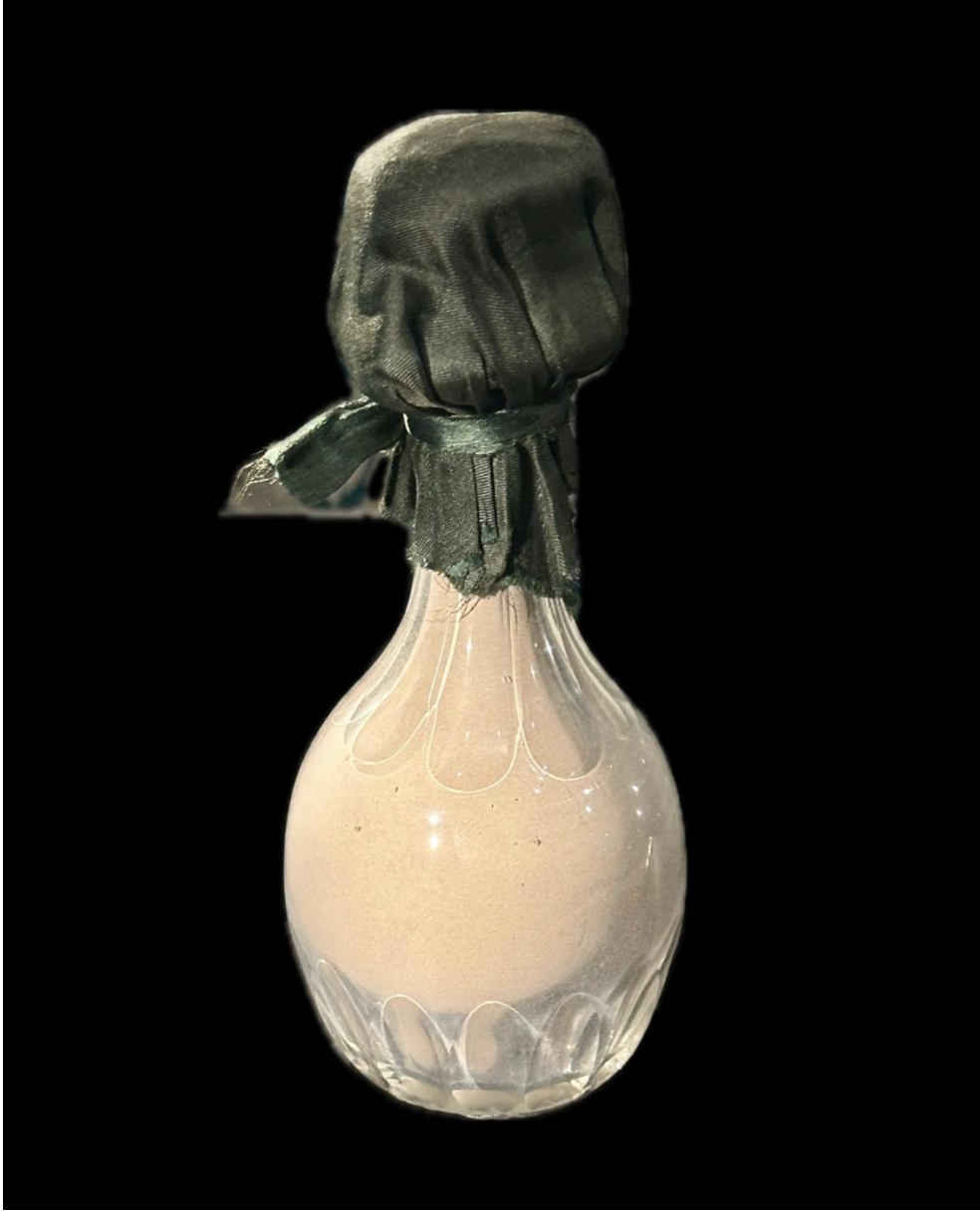
Envanter No: 21-503

Malzeme: Som Altın

Açıklama: Kabe'nin doğu köşesinde yerden yaklaşık 1,5 metre yüksekliğinde yer alan siyah renkli taş Hacerü'l Esved taşıdır. Bu taşın cennetten geldiği rivayet edilmektedir. Hz. İbrahim'in Kabe'yi inşa ettiği esnada bu taşı tavafa başlama işareti olarak binanın köşesine yerleştirildiği aktarılmaktadır. Zamanla bu taşın muhafaza edilebilmesi için etrafına gümüş ya da altından bir çerçeve ya da muhafaza yapılmıştır. Osmanlı Döneminde de hacıların el ve yüzlerini sürmeleri sebebiyle aşınan bu

muhafazalar değiştirilmiş ve eskileri Mukaddes Emanetler arasında korumaya alınmıştır (Aydın H. , 2009, s. 170).

Resim 3.55. Gubar-1 Şerif

Katalog No: 42

Resim No: 55

Eser Adı: Gubar-1 Şerif

Tarih: -

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/258

Malzeme: Cam

Teknik: Üfleme

Açıklama: Hz. Muhammed'in kabri tamir edilirken dökülen topraklar 17cm yüksekliğindeki beyaz cam sürahi içerisinde muhafaza edilmektedir. Eserin yanında bulunan belgede Hırka-i Saadet Dairesi'ne getirilişi şöyle aktarılır:

Harem-i Melâikhıdem-i Hazret-i Nebevî derûnunda Hücre-i Muattara zemîninin döşeme mermerlerini tamîr ve îcabına göre bazılarının tecdidi hususuna nezaret olunması abd-i âcizlerine ihale ve tamîre bed' olunduğunun üçüncü günü Kisve-i Şerîfe çamurdan mugayyir olmamak için bir mikdar zeminden ref 'i esnada Kisve-i Saadet derûnunda mermerden masnû' cidâr-ı şerîfin kıyamında iki aded seng-i şerîf mahallinden oynamış olduğundan kezâlik tamiri sûb-ı dâiyâ-neme ihale ve bu ahkarları kemâl-i ta'zim ve tekrîm ile ol seng-i mübâreki kal' ve taslîh için arkasında mevcûd hâk-i ıtırnâk-i mübârekin bir mikdarını tuhûr idûb mea't ta' zîm ve't tebcîl ahz ve ta'tîr ve tebhîr ile hıfz ve ahcar-ı mübârekenin çamurunu gülyâğı ve gül suyu ve sair revayih-ı tayyibe ile ba'de'l i'mâl mahalline muhkem vaz' idûb vacibü't ta'zîm olan türâb-ı şerîf-i mezkûr dahi Hırkai Saadet nezdinde hıfz buyrulmak üzere Dersaadet'e götürülmüş olduğu... Medînei Münevvere'de Tarikat-i Aliyye-i Mısıriyye Meşayihinden Mehmed Emin Efendi (Aydın, 2009, s. 198)

Belgenin günümüz Türkçesi ile anlatımı şu şekildedir;

Peygamber Efendimizin Hazretleri'nin Harem-i Melek Hizmetleri içinde, Hücre-i Muattara zeminindeki döşeme mermerlerinin tamiri ve gerekirse bazı bölümlerinin yenilenmesi işleri, aciz hizmetkârlarına ihale edilip tamir ettirilmiştir. Üçüncü gün, Kisve-i Şerife'nin çamurundan değişmemesi için bir miktar zemin malzemesi çıkarılırken, Kisve-i Saadet'in içinde mermerden yapılmış kutsal duvarın önünde iki adet kutsal taşın yerinden oynamış olduğu görülmüştür. Bu sebeple tamiri, sabah erkenden ihaleye verilmiş ve bu işleri büyük bir saygı ve hürmetle, o mübarek

taşa ait kal' ve taslih işleri için, arkasında bulunan ve kutsal kokulu toprak olan bir miktar alınarak, saygıyla ve önemle hazırlanıp; korunması ve temizliği, kutsal taşın çamuru, gül yağı, gül suyu ve diğer güzel kokularla yapıldıktan sonra, tamir edilen yer sağlamca yerine yerleştirilmiştir. Ayrıca, bahsi geçen kutsal toprak da Hırkai Saadet'in yanında korunmak üzere Dersaadet'e (İstanbul) götürülmüştür.

Mekke'nin Medine-i Münevvere'sinde, Tarikat-ı Aliyye-i Mısıriyye Meşayihinden Mehmed Emin Efendi tarafından...

Metinden de anlaşılacağı üzere, Hz. Muhammed'in kabrinin tamiri esnasında muhafaza edilen topraklar gül suyu ve gül yağı gibi kokulu esanslarla beraber korunarak muhafaza altına alınmıştır.

Resim 3.56. Beytullah'ın Duvarından Düşmüş Taş Parçaları

Katalog No: 43

Resim No: 56

Eser Adı: Beytullah'ın Duvarından Düşmüş Taş Parçaları

Tarih: -

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/485

Açıklama: Beytullah'ın duvarından düşmüş taş parçalarının Mukaddes Emanetler arasına nasıl getirildiği hakkında yazılı kaynaklarda doğrudan bilgi bulunmamaktadır. Söz konusu eser Kutsal Emanetler Dairesi'nde 21/485 envanter numarası ile sergilenmektedir. Taş parçalarının görünen herhangi bir muhafaza kutusu bulunmamaktadır.

Resim 3.57. Mescid-i Nebevi'de Kubbe-i Saadet'ten Dökülmüş Sıva Parçaları

Katalog No: 44

Resim No: 57

Eser Adı: Mescid-i Nebevi'de Kubbe-i Saadet'ten Dökülmüş Sıva Parçaları

Tarih: -

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/484

Malzeme: Ahşap

Teknik: Kabartma ve kazıma

Açıklama: İki parçadan oluşan ahşap muhafaza kutusunun içerisinde Mescid-i Nebevi'de Kubbe-i saadet'ten dökülmüş sıva parçaları yer almaktadır. Muhafaza kutusunun iç kısmı ikiye bölünmüştür ancak iki kısımda da sıva parçaları yer alır. Kutunun etrafında bordür içerisinde üçer tane minik daire formunun birleştirilerek oluşturulduğu bir kompozisyon bulunmaktadır. Kapağın çevresinde kabartma tekniğinde yapılmış birbirinin üzerine gelecek şekilde düzenlenmiş balık sırtı motifleri yer almaktadır. Bu çerçevenin dışına da sedef ve bağa kullanılarak geometrik motifli dış bir çerçeve oluşturulmuştur. Ancak sedef ve bağa ile oluşturulan bordürün bir kısmı dökülmüştür. Çerçeve içerisinde kıvrım dallardan çıkan çiçek motifleri ile bitkisel bir kompozisyon oluşturulmuştur.

Resim 3.58. Beyt-i Şerif Tavanından Çıkarılan Direk Parçası

Katalog No: 45

Resim No: 58

Eser Adı: Beyt-i Şerif Tavanından Çıkarılan Direk Parçası

Tarih: 1593

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/127

Malzeme: Ahşap

Teknik: -

Açıklama: Eser, Kabe'nin duvarından çıkarılan direk parçasıdır. Hicri 1001, Miladi 1593 tarihinde Topkapı Sarayı'ndaki kutsal emanetler arasına dahil edilmiştir. Eserin muhafaza kutusu bulunmamaktadır.

Resim 3.59. Hz. Yahya'nın Kol Kemigi ve Muhafazası

Resim 3.60. Yahya'nın Kol Kemigi ve Muhafazası Detay

Katalog No: 46

Resim No: 59-60

Eser Adı: Hz. Yahya'nın Kol Kemigi ve Muhafazası

Tarih: Yaklaşık M.Ö. 1. Yüzyıl ile M.S. 1. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 2/2742

Malzeme: Gümüş

Teknik: Kazıma ve kabartma

Açıklama: Günümüzde Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan eser, Hz. Muhammed'e ait eşyalar ile Kutsal Emanetler Dairesinde 2/2742 envanter kaydı ile sergilenmektedir. Saray'ın ilk rehberlerinden birinde, Bizans hazinesinden kalan nadir eşyalardan olan Hz. Yahya'nın sağ el kalıntısının hazineye 1680 yılında konulduğundan yazılmıştır. Ancak bahsedilen IV. Mehmet (1648-1687) zamanına ait olan hazine defterinde böyle bir kayıt bulunmamaktadır. Dirseğin biraz üstünden kesik olan kol şeklindeki röliker gümüş malzemelidir ve üzeri altın ile yaldızlanmıştır. Oldukça gerçekçi üslupta yapılmış olan röliker, el ve kol kısımları olarak iki parçadır ve birbirleri içine geçmektedir. 50cm uzunluğundadır ve el kısmı 20cm uzunluğunda kol kısmı ise 2cm geçme payı ile 32cm uzunluğundadır. El kısmının üzerinde yaklaşık 4cm kareye yakın bir açıklık vardır ve buradan el kemiği görülmektedir (Bayraktar, 1986, s. 13). Bu açıklığın parmaklara doğru olan tarafında, açıklığı kapatmaya yarayan bir kapağın olduğu geriye kalan çengelden anlaşılmaktadır. Kapak günümüze ulaşamamıştır. Baş ve yüzük parmakları takdis eder vaziyette içeri doğru kıvrıktır. İşaret parmağının üzerinde de harf yüksekliği 7mm olan bir yazı şeridi görülmektedir. Haç ile başlayan Grekçe yazı "Tanrı'nın sevgilisi" anlamı taşımaktadır. Elin içinde baskı olarak yapılmış bir arma ile Malta Haçı vardır. Elin ve bileğin birleştiği tarafta kol üzerinde birbirleri ile paralel ve bileği bilezik gibi dolanan şeritler yer almaktadır. Birleşim kısmından dirseğe doğru sırası ile şeritlerin içlerinde bitkisel motifleri andıran desenler ile inci sırası desenler yer alır. Bilek kısmında, kola geçiş hizasında bir satırlık yazı şeridi bulunmaktadır. Buradaki yazı da Grekçe'dir ve "Bu vaftizcinin elidir." anlamındadır. Kolun tamamı, kazıma tekniği ile yüzeysel olarak işlenmiş fazla derin olmayan daire formundaki madalyonların içlerinden geçerek yüzeyi hareketlendiren bitkisel motifler ile bezenmiştir. Eserin dirsek tarafı da tıpkı bilekteki gibi şeritlere benzer süslemeler ile nihayetlenir. Dirseğin arkası, kapak olarak isimlendirebileceğimiz yer herhangi bir bombesi bulunmayan düz bir levha ile kapatılmıştır. Bu kısımda da yine Grekçe ve diğerleri ile aynı karakterde bir yazı şeridi yer alır. "(Keşiş) Dolin Monahu'ya aittir" anlamına gelen yazının harf yüksekliği 5mmdir (Bayraktar, 1986, s. 13).

Resim 3.61. Hz. Yahya'nın Kafatası Kemiği Muhafazası

Katalog No: 47

Resim No: 61

Eser Adı: Hz. Yahya'nın Kafatası Kemiği Muhafazası

Tarih: Yaklaşık M.Ö. 1. Yüzyıl ile M.S. 1. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 2/2743

Malzeme: Altın ve değerli taşlar

Teknik: Murassa

Açıklama: Eserin tutturulmuş olduğu altın malzemeli muhafazanın altında yazan bilgilere göre Vaftizci Yahya'ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Kutsal emanetin

İstanbul'a ne zaman getirildiği bilinmemektedir. Ancak Fatih Sultan Mehmed zamanında sarayda olduğu anlaşılmaktadır. Kafatası Kemiğinin muhafaza edilebilmesi için Osmanlı Döneminde yapılmış olan muhafaza sekiz köşeli, fener şeklinde kesme billur camlı, ahşap üzerine altın kaplamalıdır. Muhafaza 34cm yüksekliğindedir ve her kenarı 9cm genişliğindedir. Çerçeve ve ayakları ile kapak kenarları altın malzemelidir. Osmanlı Dönemi'nde yapılan muhafazanın üzerleri yakut ve zümrüt kakmalarla bezenmiştir. Kapağı üst kısmından açılmaktadır. İşçilik değerlendirildiğinde 16.yüzyıl sonları ile 17.yüzyılın başlarında yapılmış olabileceği tahmin edilir (Bayraktar, 1986, s. 14).

Resim 3.62. Hz. Yahya'nın Kafatası Kemiği ve Muhafazası

Katalog No: 48

Resim No: 62

Eser Adı: Hz. Yahya'nın Kafatası Kemiği ve Muhafazası

Tarih: Yaklaşık M.Ö. 1. Yüzyıl ile M.S. 1. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 2/2743

Malzeme: Altın ve değerli taşlar

Teknik: Murassa, kazıma ve kabartma

Açıklama: Üzerindeki Sırpça yazılardan, Sırpçaların eline geçtiği esnada yapıldığı düşünülen kafatası muhafazası altın malzemelidir ve 16x14cm ölçülerindedir. Form olarak tamamen kafa kemiği kalıp kullanılmış gibidir. Üzeri kemik gibi bombelidir ve

eserin yüzeyini dörde bölerek haç oluşturan süslemesi vardır. Ancak bu haç şeritlerle oluşturulmamış, değerli taşların oturtulduğu yuvaların yerleştirilme şekilleri ile meydana getirilmiştir. Tam merkezde büyükçe kırmızı renkli değerli bir taş ve etrafı beyaz ve mavi renkli değerli taşlarla çevrili ve delikli bir yuvaya oturtulmuştur. Haçın yatay kollarını oluşturan kısımlarda merkezdeki madalyon formundan hafifçe ayrı konumlara yerleştirilmiştir. Bu kısımlarda da değerli taşlar yüzeyden yüksek oldukça özenli ve farklı zevklerde işlenmiş yuvalara oturtulmuştur. Dikey kollarda da bu süslemeler tekrar etmiştir. Muhafazanın etrafını ise diğer taşlara göre daha küçük boyutlu inciler çevrelemektedir. Muhafazanın zemininde kalan boşluklu kısımlar da zemin çökertilerek, kabartma tekniğinde Sırp alfabesi ile yazılmış metin yerleştirilmiştir. Harf yüksekliği 1,5cmdir. Muhafazanın en ucundaki beyaz renkli değerli taş kulp görevi görmektedir ve buradan açılarak içine kafa kemiği yerleştirilebilmektedir (Bayraktar, 1986, s. 18).

Resim 3.63. Hz. Ebubekir'in Sakal-1 Şerifi

Katalog No: 49

Resim No: 63

Eser Adı: Hz. Ebubekir'in Sakal-1 Şerifi

Tarih: 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21-462

Malzeme: Pirinç ve cam

Teknik: Kazıma ve kabartma

Açıklama: Eser, Hz. Ebubekir'e ait olduğu rivayet edilen Sakal-1 Şerif'in korunması amacıyla hazırlanmış bir muhafazadır. Eserin tepe noktasından kubbe formundaki yükselti yaprak motifleri ile süslenmiştir. Yapraklar kabartma tekniğinde

dilimli yaprak olarak tasarlanmıştır. Hacim vermek amacıyla yaprak motifleri üzerine eklendiği kubbeye birleştirilmemiştir. Yaprığın uç kısımları aşağıya doğru bakmaktadır. Yaprakların ucuna, en tepeye bir çiçek kabartması yerleştirilmiştir. Kubbe formundaki kapağın çevresinde de kazıma tekniğinde bitkisel işlemler yer almaktadır. Kapağın cam parçaya geçen kısımları pürüzlü bir yüzey oluşturacak şekilde kabartılmıştır. Eser, silindir formda cam bir gövdeye sahiptir. Gövdenin içerisinde ilk dikkati çeken yapraklı bir çiçek dalı üzerinde Sakal-ı Şerif konumlandırılmıştır. Çiçek dalı formunda yapılan iç kısım ucuna yerleştirilen balmumu ile sakal-ı şerif sabitlenmiştir. Bu gövdeyi alt yüzeyde destekleyen dairesel bir bölüm bulunmaktadır. Eseri tutan ana kaide iki kademedden oluşmaktadır. En üst kısım cam gövdeyi tutar ve bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Süsleme ögesi bulunan kısım ile gövdeyi tutan kısım arasını sınırlamak amacıyla düz bir hat bırakılmıştır. Kaidenin en alt kısmında kapağın cam parçaya geçen kısımları ile birebir oluşturulan kompozisyon devam etmektedir.

Resim 364. Hz. Ali'nin Sarıġı

Katalog No: 50

Resim No: 64

Eser Adı: Hz. Ali'nin Sarıġı

Tarih: 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 23/715

Malzeme: Kumaş

Teknik: -

Açıklama: Hz. Ali'ye ait olduġu envanter kartlarında aktarılan sarık, yeşil renkli kumaşandır. Yazılı kaynaklarda Mukaddes Emanetler arasına nasıl dahil edildiġi hakkında bilgi yer almamaktadır. Eserin muhafazası yoktur.

Resim 3.65. Hz. Fatma'nın Gömleği

Katalog No: 51

Resim No: 65

Eser Adı: Hz. Fatma'nın Hırkası

Tarih: 16.-17. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/459

Malzeme: Kumaş

Teknik: Kumaş üzeri boyama

Açıklama: Hz. Fatma'ya ait olduğu rivayet edilen gömleğin sandukasında ‘Hz. Fatmatü’z Zehra Radıyallahu Anha Efendimiz Hazretleri'nin mübarek gömlek-i devletleridir’’ kaydı yer almaktadır. Beyaz bezden olan iç gömleğin üzerine sonraki dönemlerde nesih hattı ile Kur'an-ı Kerim ayetleri ve vefkler yazılmıştır. Eski literatürde Kamis-i Fahrü'n Nisa olarak yer almaktadır.

Resim 3.66. Hz. Fatma'nın Sandığı

Katalog No: 52

Resim No: 66

Eser Adı: Hz. Fatma'nın Sandığı

Tarih: 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/70

Malzeme: Ahşap

Teknik: Ajur, kazıma

Açıklama: Hz. Fatma'ya ait olduğu rivayet edilen sandık dikdörtgen bir alt gövdeye sahip olup, üst kısmı piramidal şekilde yükselmektedir. Eserin tamamından Arap üslubu ve kafes tarzı oymalarla stilize motiflere yer verilmiştir. Sandığın vesikalığında " Hazreti Fatma Radiyallahu Teala Anha'nın el sandığı" bilgisi yer

almaktadır. Sandık gövdesini ve kapağını çevreleyen bordürlerde birbirleri içerisine geçmiş halkalarla oluşturulan bir kompozisyon yer almaktadır. Ayrıca sandığın neredeyse tüm kenarlarını birbirine bağlayan kenetler yer almaktadır.

Resim 3.67. Hz. Fatma'nın Duvağı

Katalog No: 53

Resim No: 67

Eser Adı: Hz. Fatma'nın Duvağı

Tarih: 7. Yüzyıl

Mevcut Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi, Kutsal Emanetler Dairesi

Envanter No: 21/479

Malzeme: Kumaş

Teknik: Dival işi

Açıklama: Yeşil renkte ince kumaştan olan duvağın Hz. Fatma'ya ait olduğu rivayet edilir. Duvağın muhafaza altına alınması amacıyla altın tellerle ağ biçiminde

hazırlanmış bir örtü içerisine yerleştirildiği görülür. Duvak ayeti kerimelerle süslü yeşil renkte bohça formundaki kumaşa sarılmıştır.

4. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

4.1. Semavi Dinlerde Kutsal Emanetlerin Benzerlik ve Farklılıkları

Semavi dinlerde kutsal emanetler, her bir inanç sisteminin özünü ve kutsallığını yansıtan önemli sembollerdir. Bu emanetler, genellikle Tanrı'nın kudretini simgeleyen ve dini ritüellerin ayrılmaz bir parçası olan nesnelere aittir. Yahudilikte kutsal emanetler, somut bir nesneyle doğrudan ilişkilendirilemez, ancak en belirgin örneği olan kutsal sandık (Aron ha-Berit), Yahudi halkı için büyük bir öneme sahiptir. Sandık, Tanrı'nın sözünü ve antlaşmalarını simgeler ve tarih boyunca korunması gereken kutsal bir emanet olarak kabul edilmiştir. Yahudi inancında, sandığın kaybolmuş olması ve halkın hala onun geri dönmesini beklemesi, kutsal emanet anlayışının varlığını ve sürekli bir koruma ve saygı anlayışını gösterir. Ayrıca katalog kısmında yer verilen kutsal nesnelere de Yahudi inancında kutsal emanet olarak görülmekte ve günümüzde önemi devam etmektedir. Katalog 1'de incelenen Menorah, hala sinagoglarda ibadet kısmında yer almaktadır. Katalog 2'de yer alan Şofar, Roş Haşanah yani Yahudi Yeni Yılı kutlamalarında ve Kefaret Günü olarak adlandırılan dini günlerinin sonunda oruç ve tövbe döneminin bitmesinin habercisi olarak hala üflenmektedir. Katalog 3 ve Katalog 4'te incelenen Ner Ha-Tamid, Yahudi ibadet geleneğinde sürekli yanan kandil olarak bilinen ve ilahi huzurun sürekliliğinin temsili olan bu ışık, sinagoglarda hala hiç sönmeyen yanmaktadır. Katalog 12'de aktarılan ve Tevrat tomarlarının muhafazası için kullanılan ehâl dolapları, içlerinde bulunan Sefer Tora'nın taşıdığı kutsal değeri yansıtmak üzere büyük bir özen ve işçilikle süslenmiştir. Bu dolaplar, sadece Tevrat'ı korumakla kalmayıp, zamanla kutsal emanet niteliği kazanmıştır. Bu bağlamda Yahudi inancında kutsal emanetler yalnızca geçmişin dini ve kültürel değerlerini temsil etmekle kalmayıp, aynı zamanda günümüzde de ibadet hayatında aktif olarak yaşatılan ve geleceğe yönelik inançların sembolü olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu nesnelere, Yahudi toplumu için hem kutsallık hem de kimlik unsuru olarak önemli bir yer tutmakta, dolayısıyla tez kapsamında katalogta yer verilmeleri hem tarihsel hem de güncel boyutlarıyla kutsal emanet anlayışının bütüncül bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Böylelikle, Yahudi kutsal nesnelere, dini mirasın canlı tutulduğu ve nesilden nesile aktarıldığı dinamik unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Hristiyanlıkta ise kutsal emanetler, İsa'nın hayatı ve öğretileriyle özdeşleşen, azizler ve martirlerden kalan nesnelere olarak kabul edilir. Kutsal haç, azizlerin kalıntıları ve İsa'nın yaşamına dair diğer nesnelere hem dini hem de manevi anlam taşıyan kutsal emanetlerdir. Hristiyanlar, bu nesnelere yalnızca tarihsel birer obje olarak değil, aynı zamanda şifa ve dua aracı olarak görürler. Azizlerin hatıraları da benzer şekilde kutsal kabul edilir, zira onlar Tanrı ile insan arasındaki iletişimi kolaylaştırıcı birer araçtır. Kutsal emanetlere duyulan saygı, Hristiyanlar arasında yalnızca fiziksel nesnelere korunmasından ibaret değil, aynı zamanda bu nesnelere aracılığıyla manevi bir bağ kurulması olarak da anlaşılır. Röliklere atfedilen manevi değer, Hristiyan geleneğinde zamanla kurumsallaşmış; bu nesnelere etrafında kutsal mekanlar inşa edilmiş, ziyaret ve hac ritüelleri geliştirilmiştir. Katalog 18, 19, 20, 21, 22 ve 23'te yer alan ve Azizler ile Azizelere ait olan rölikler ile Katalog 24'de anlatılan Hz. İsa'nın kırbaçlandığı sütunun parçasının yer aldığı Fener Rum Patrikhanesi Aya Yorgi Kilisesi, Hristiyan inancında günümüzde hala önemli bir ziyaret noktasıdır. Belirli günlerde yapılan ritüeller ile rölik sahibi olan Azizler ve Azizeler anılmakta, Hz. İsa'nın kırbaçlandığı sütunun parçası olan rölik önünde dualar edilerek adak paraları bırakılmaktadır.

İslamiyet'te ise kutsal emanet anlayışı, Hristiyanlıktaki ile benzerlikler taşır ancak biraz farklı bir şekilde görünür. Hz. Muhammed'den geriye kalan nesnelere, İslam toplumunda büyük bir saygı görülür. Özellikle sakal-ı şerif, hırka-ı şerif gibi nesnelere, İslam'da manevi bir değer taşır. Ancak, bu nesnelere Hristiyanlıktaki gibi bir şefaate aracı ya da şifa kaynağı olarak kabul edilmez. İslam'da bu tür nesnelere, Peygamber'in öğretilerini ve ruhani varlığını hatırlatan, toplumu manevi olarak güçlendiren sembolik öğelerdir. Yine de İslam toplumlarında da bu kutsal emanetlere büyük bir saygı ve özen gösterilir. Peygamber'in mirasına duyulan saygı hem bireysel hem de toplumsal bir sorumluluk olarak kabul edilir. Katalog 25, 26, 27, 28, 29 ve 30'da incelenen Sakal-ı şerifler, Katalog 31'de yer alan Hz. Muhammed'in kabrinden alınmış olduğuna inanılan toprak, Katalog 33'de incelenen ve Peygamberin Uhud Savaşı'nda kırılan dişi ya da Katalog 36'da yer verilen hırka-ı şerif gibi emanetler, İslam dünyasında hem Peygamber sevgisinin hem de ümmet bilincinin güçlendirilmesinde önemli rol oynamış, bu nesnelere etrafında toplumsal hafıza ve manevi aidiyet duygusu inşa

edilmiştir. Günümüzde hala Ramazan Ayı gibi özel günlerde ziyarete açılan bu kutsal emanetler, Müslümanlar tarafından yoğun ilgi ile ziyaret edilmektedir.

Bu üç semavi dinin kutsal emanet anlayışları, birbirlerinden farklılıklar gösterse de temel bir benzerlik barındırır: her biri, Tanrı'nın ya da kutsal şahsiyetlerin varlıklarını somutlaştıran nesnelere kutsal kabul eder ve onlara saygı gösterir. Dinler arası etkileşimin etkisiyle benzer ritüeller ortaya çıkmış olsa da her bir din kendi teolojik çerçevesine ve tarihsel bağlamına uygun olarak bu kutsal emanetlere dair anlayışını şekillendirmiştir. Yahudilikte, kutsal emanetler somut nesnelere çok, manevi bir bağlamda Tanrı ile olan ilişkiyi simgeler. Ahit Sandığı gibi öğeler, Tanrı'nın halkıyla olan sözleşmesinin ve onun kudretinin bir temsili olarak kabul edilir, fakat bu öğeler somut bir şekilde değil, manevi düzeyde kutsal sayılır. Hristiyanlıkta ise kutsal emanetler, İsa'nın hayatıyla doğrudan ilişkilidir ve genellikle ona ait kalan fiziksel nesnelere, şifa ve dua aracı olarak görülür. Hristiyanlar, azizlerin ve İsa'nın mirasına dair nesnelere, Tanrı ile aralarındaki iletişimi güçlendiren, manevi anlam taşıyan öğeler olarak kabul ederler. İslam'da ise, kutsal emanetler, Hz. Muhammed'e ait fiziksel nesnelere, onun öğretilerinin somut hatırlatıcılarıdır. Her üç dinin de kutsal emanetlere verdiği değer, onların manevi gücünü ve Tanrı ile olan ilişkisini simgeler. Ancak her din, kendi teolojik anlayışına ve tarihsel evrimine bağlı olarak, bu nesnelere farklı biçimlerde anlamlandırmış ve ritüeller geliştirmiştir. Bu durum, kutsal emanetlerin yalnızca dini bir öğe değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir anlam taşıdığını da gösterir.

Kutsal Ölümlere saygı gösterme ve onlardan geriye kalan nesnelere kutsallaştırma anlayışı, üç İbrahimi dinin ortak bir yönünü oluşturmaktadır. Bu anlayış hem bireysel hem de toplumsal dini tecrübeyi güçlendiren ve inanç topluluklarının kimliklerini şekillendiren önemli bir unsurdur. Kutsal kalıntılara atfedilen değer, dinî hafızanın korunmasına ve kutsallığın somutlaştırılmasına hizmet eder. Her ne kadar bu olgu her dine farklı şekillerde tezahür etse de kutsal nesnelere kurulan manevi bağ temel bir benzerlik olarak dikkat çekmektedir.

İlk örnekleri Yahudilikte görülen kalıntı inancı, Kutsal kitaplarında açıkça ifade edilmektedir. 2. Krallar 13:21'de anlatıldığı üzere, "Bir keresinde İsraililer, ölü gömerken akıncıların geldiğini görünce, ölüyü Elişa'nın mezarına atıp kaçtılar. Ölü,

Elişanın kemiklerine dokununca dirilip ayağa kalktı." (2. Krallar 13:21-25, 2025)Bu anlatı, kutsal bir şahsiyetin kalıntısının Tanrı'nın kudretini taşıdığına ve mucizevi etkiler doğurabileceğine dair inancın erken bir örneğini sunmaktadır. Bu durum, kutsal nesnelere yalnızca sembolik değil, aynı zamanda etkin bir manevi güç taşıdığına dair anlayışın Yahudi geleneğinde de var olduğunu göstermektedir.

Hristiyanlıkta da benzer bir eğilim gözlemlenir. İncillerde yer alan anlatılardan biri olan Markos 5:21-34'te⁸, kanaması olan bir kadının İsa'nın giysisine dokunarak şifa bulması aktarılır. Kadın, yalnızca İsa'nın varlığından değil, giysisinin dokunuşundan medet ummuş ve inancı sayesinde iyileşmiştir. Ancak bu olayda, Hz. İsa'nın "İmanın seni kurtardı" ifadesiyle vurguladığı üzere, şifa veren unsurun fiziksel temas değil, bireyin iman gücü olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla Hristiyanlıkta röliklere atfedilen önem, fiziksel nesnelere kutsallığından ziyade, imanla bütünleşen bir manevi bağın ifadesi olarak değerlendirilmelidir.

İslamiyet'te ise kutsal emanetlere yönelik yaklaşım daha farklı bir çerçevede şekillenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in şahsına ve onunla ilişkilendirilen değerlere büyük bir saygı gösterilmesi emredilmiştir; ancak doğrudan nesnelere kutsiyet atfedilmemiştir. Nisa Suresi 80. ayette, "Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur..." ifadesiyle, Hz. Muhammed'e bağlılık, Allah'a olan itaatın bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu dolaylı yaklaşım, İslam toplumunda peygamberle ilişkilendirilen nesnelere karşı duyulan saygının temelini oluşturmuş ve kutsal emanet kavramının İslam kültüründe yer bulmasına zemin hazırlamıştır.

Kutsal emanet inancının İslamiyet'teki ve Yahudi inancı arasındaki en belirgin ortak izlerinden biri, Bakara Suresi 248. ayette Ahit Sandığı'na yapılan göndermedir: "Onun hükümdarlığının alâmeti, size o tabutun gelmesi olacaktır ki onda Rabbinizden bir sekîne (manevi huzur), Musa ve Harun ailelerinin bıraktıklarından bir bakiyye

⁸ "İsa onunla (Yairus) birlikte yola çıktı. Büyük bir halk topluluğu ardı sıra gidiyor, onu sıkıştırıyordu. On iki yıldan beri kanaması olan bir kadın yaklaştı. Kadın İsa için söylenenleri duymuştu. Topluluğun arasından varıp arkadan İsa'nın giysisine dokundu. Çünkü içinden 'Yalnız giysisine dokunsam, hastalığımın kurtulacağım' diyordu. O anda kanaması durdu. Kadın iyileştiğini bedeninden anladı. İsa varlığından bir güç çıktığını hemen bildi. Topluluğun arasından hemen geriye dönerek, 'giysime kim dokundu?' diye sordu. Öğrencileri 'halkın seni sıkıştırdığını görmene karşın 'bana kim dokundu mu diyorsun?' dediler. Ama İsa bunu yapanı görmek için çevresine bakıyordu. Kadın kendisine olanları bildiğinden, korka korka titreyerek geldi. İsa'nın önüne diz çöküp gerçeği anlattı. İsa, 'Kızım imanını seni kurtardı, esenlikle git ve hastalığın kurtul' dedi.'" (Kitab-ı Mukaddes, 2019, s. 71).

(kalıntı) vardır..." (Kur'an-ı Kerim, 2012, s. 48) Bu ayet, kutsal bir nesnenin, sadece maddi bir obje olmakla kalmayıp, aynı zamanda Tanrısal bir huzur ve geçmişle bağ kurma aracı olarak anlam kazandığını açıkça ortaya koyar. Tabutun taşıdığı "sekîne" ve "bakiye" unsurları, kutsal emanetlerin manevi birer köprü işlevi gördüğünü göstermekte ve İslam ile Yahudilik arasındaki bu konuda güçlü bir paralellik kurmaktadır.

Hıristiyan ve İslamiyet'teki etkileşimler incelendiğinde ise en belirgin aktarımın kutsal emanetlerin taşınması hususunda olduğu düşünülmektedir. Hristiyan inancında önemli bir yere sahip olan enkolpion rölikerler, kutsal kişilerin kalıntılarında veya dini simgelerden yapılmış ve inananlar tarafından boyunlarında taşınan objelerdir. Bu rölikerler hem şefaathem de şifa kaynağı olarak görülmüş, inananlar için manevi koruma ve yakınlık aracı işlevi görmüştür. Benzer bir anlayış, İslamiyet'te hamayıl ya da bugünkü adıyla muskalık ve benzeri nesnelere kullanımıyla karşılık bulur. İslam kültüründe, Kur'an ayetlerinin veya duaların yazılı olduğu bazen içerisinde nazardan koruduğu düşünülen objelerin de yerleştirildiği muskaların boyunda taşınması, manevi koruma ve kötülüklerden korunma amacı taşır (Şen, 2019). Bu uygulama, kutsal metinlerin somut birer araç olarak güven ve teselli sağlaması açısından Hristiyanlıkta görülen enkolpion rölikerlerin taşınması ile paralellik taşır. Dolayısıyla, her ne kadar biçim ve içerik açısından farklılıklar gösterse de bu tür kutsal emanetlerin kullanım biçimleri dinler arası etkileşim ve kültürel alışverişin izlerini göstermektedir. Bu durum, kutsal nesnelere duyulan saygının ve onları manevi bağlamda kullanmanın, farklı semavi dinlerde ortak bir dini ve toplumsal ihtiyaç olarak geliştiğini göstermektedir.

Hz. Ebu Bekir'in sakal-1 şerifinin (Katalog no: 49), tıpkı Hz. Muhammed'in sakal-1 şerifi gibi korunması ve aynı manevi değerle muamele görmesi, Hristiyanlıkta azizlerin kalıntılara atfedilen değerle anlamlı bir paralellik arz etmektedir. Hristiyan inancında, din adamlarının ve azizlerin fiziksel kalıntılara gösterilen hürmet, onların kutsallıkla ilişkilendirilmesini ve inananlar arasında manevî bağ kurulmasını sağlamaktadır. Benzer şekilde, İslamiyet'te Hz. Ebu Bekir'in sakalı ve Hz. Ali'nin sarığı (Katalog no:50) gibi kutsal sayılan nesnelere titizlikle muhafaza edilmesi ve kamuya sergilenmesi, bu dinlerdeki kutsal emanet anlayışının ortak yönlerinden biri olarak ortaya çıkar. Bu durum, her iki dinde din adamlarına duyulan saygının ve

onların kutsallıkla özdeşleştirilen kalıntılarının önemli bir simge olduğunu göstermektedir. Ancak, Hristiyanlıkta bu kalıntılar genellikle şefaath ve mucizevi etkilerle ilişkilendirilirken, İslam'da bu tür kutsal emanetler daha çok Peygamber ve sahabelerin manevi mirasını hatırlatan ve toplumsal birliği güçlendiren semboller olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, her iki dinin kutsal emanetlerine ilişkin pratik ve anlam farklılıkları bulunmakla birlikte, kutsal şahsiyetlerin fiziksel kalıntılarının korunması ve saygı görmesi yönünde belirgin bir benzerlik söz konusudur. Bu benzerlik, semavi dinlerin kutsal emanet anlayışlarının ortak dini ve kültürel köklerine işaret etmektedir.

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'in her biri, kutsal nesnelere dini hafızanın canlı tutulması ve manevi bağın güçlendirilmesi için önemli araçlar olarak benimsemiştir. Her üç dinin kutsal emanet anlayışında, fiziksel objelerin taşıdığı kutsallığın yanı sıra, bireyin inancı ve Tanrı ile kurduğu ilişki de merkezi bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, her dinin kutsal emanetlere yaklaşımı, kendi teolojik öğretileri ve tarihsel tecrübeleri çerçevesinde şekillenmiş, bu da farklı ritüel ve saygı biçimlerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu farklılıklar, semavi dinlerin ortak mirasına işaret ederken, aynı zamanda her bir dinin özgün karakterini de gözler önüne sermektedir.

5. SONUÇ

Semavi dinlerde kutsal emanetler, dinî hayatın yalnızca ritüel boyutuyla sınırlı kalmayan, inanç topluluklarının tarihsel hafızasını, kimliğini ve kutsal olanla kurduğu bağı canlı tutan vazgeçilmez objeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında ortaya konulduğu üzere kutsal emanetler, her bir dinin kendi inanç, kültürel ve tarihsel dinamikleri doğrultusunda farklı biçimlerde anlamlandırılmış; ancak özünde, insanın kutsal olana duyduğu derin bağlılığın somut bir yansıması olarak işlev görmüştür.

Yahudi geleneğinde kutsal emanet anlayışı, Ahit Sandığı gibi nesnelere ifadesini bulmuş, bu sandık hem Tanrı'nın halkı ile yaptığı antlaşmanın bir nişanesi hem de Tanrı'nın kudretinin bir temsili olarak kabul edilmiştir. Sandığın kaybolmuş olması bile, Yahudi toplumu içinde onun manevi etkisinin sona ermediğini ve bir gün yeniden bulunacağına dair bir umut duygusunun yaşatıldığını göstermektedir. Böylece

kutsal emanet, yalnızca geçmiş bir kutsallığın değil, aynı zamanda geleceğe yönelik bir inanç ve bekleyişin de taşıyıcısı haline gelmiştir. Yahudi inancında yer alan kutsal nesnelerin, tez kapsamında kutsal emanet olarak incelenmesi ve katalog kısmında yer verilmesinin en önemli sebebi bu nesnelerin Yahudiler tarafından dinlerinin taşıyıcısı ve kültürlerinin devam etmesindeki en önemli öğeler olarak görmeleri olmuştur.

Hristiyanlıkta kutsal emanetler, İsa'nın hayatına, çilesine ve mucizelerine doğrudan temas eden nesnelere ve din adamları yani aziz ve martirlerin kalıntıları aracılığıyla kutsallığın somutlaştırılmasına hizmet etmiştir. İsa'nın kullandığı eşyalar, çektiği acılara tanıklık eden haç ve azizlere ait kalıntılar, yalnızca tarihsel birer obje olmanın ötesinde, iman edenler için Tanrı'nın dünyaya müdahalesinin ve ilahi lütfun sürekliliğinin işaretleri olarak değerlendirilmiştir.

İslamiyet'te kutsal emanet anlayışı, diğer iki semavi dine göre daha farklı bir yapı arz etmektedir. Hz. Muhammed'e ait eşyalara gösterilen saygı, doğrudan bu nesnelerin kutsallığından değil, Peygamber'in şahsına ve misyonuna duyulan derin hürmetten kaynaklanmıştır. Kur'an'ın ortaya koyduğu teolojik çerçeve gereği, nesnelere mutlak bir kutsiyet atfedilmemiş; buna karşın Hz. Muhammed'in mirasına bağlılık, İslam toplumlarında kutsal emanetlere gösterilen özenin zeminini oluşturmuştur.

Çalışmada ayrıntılı şekilde ele alındığı üzere, semavi dinlerde kutsal emanetler hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dini yaşantının canlılığını sürdüren önemli araçlardır. Bu emanetlerin sahip olduğu kutsallık yalnızca fiziksel varlıklarına değil, aynı zamanda onların temsil ettiği ilahi mesajlara, tarihsel olaylara ve manevi değerlere dayanmaktadır. Nesnelerin taşıdığı anlam, zamanla değişmiş, farklı coğrafyalarda ve kültürel bağlamlarda çeşitli ritüellerle yeniden üretilmiştir. Fakat özünde kutsal olanla temas arzusunun ve geçmişle bağ kurma ihtiyacını yansıtmaya devam etmiştir.

Yahudilikte Ahit Sandığı etrafında şekillenen kutsal emanet anlayışı, ulusal bir kimlik ve dini sadakatin sembolü olarak işlev görmüş; Hristiyanlıkta rölikler, ilahi lütfun ve şefaahat umudunun maddi göstergeleri olmuş; İslamiyet'te ise kutsal emanetler, peygamber sevgisinin ve ümmet bilincinin derinleşmesinde etkili olmuştur. Her üç din

de kutsal emanetleri sadece geçmişi ycelden bir araç olarak değil, aynı zamanda geleceğe yönelik dini tecrübenin sürekliliğini sağlayan bir unsur olarak benimsemiştir.

Bu noktada, kutsal emanetlerin, dinî pratiğin durağan bir unsuru olmadığı, aksine dinî tecrübenin canlı bir parçası olarak toplumsal ve bireysel düzeyde sürekli yeniden üretildiği anlaşılmaktadır. Kutsal emanetler, toplulukların kriz zamanlarında bir araya gelmesine, ortak hafıza oluşturmasına ve dini aidiyetlerini yeniden tanımlamasına vesile olmuştur. Dolayısıyla, kutsal emanetler hem dinî kimliğin inşasında hem de zaman içerisinde bu kimliğin korunmasında etkin bir rol oynamıştır.

İnsan zihni, soyut ve kavranması g metafizik olguları çoğunlukla somut simgeler aracılığıyla anlamlandırmaya yönelmiştir. Bu bağlamda, fiziksel nesnelere ve görsel temsiller, soyut inançların zihinsel düzlemde somutlaşmasına olanak tanır. Bireyin içsel dünyasına ait bir inanç, duygu ya da düşünce; kimi zaman bir sözde, bir eserde ya da kutsal sayılan bir nesnede anlam bulur. Dini yapılar içinde yer alan kutsal emanetler, doğrudan idraki güç olan ilahi gerçekliklerin somutlaşmış hli olarak işlev görür. Söz konusu emanetler, inanç sistemlerinin sadece bir dışa vurumu değil; aynı zamanda kutsal olanın dünyevi düzlemde tezahür ettiği ve bireyin Tanrıyla ilişki kurmasına aracı olan sembolik yapılardır. Dolayısıyla kutsal emanetler, semavi dinlerin sembolik düzeni içerisinde, metafizik olanı görünür ve tecrübe edilebilir kılarak, inanan bireyin manevi dünyasında derin bir anlam katmanı oluşturur.

Kutsal emanetler, biçimsel farklılıklara rağmen, ait oldukları dinlerin kutsal nesnelere olarak derin manevi benzerlikler taşımaktadır. Bu eserler, yalnızca bağlı buldukları dini inançların kutsal emanetleri olarak değil, aynı zamanda sanat tarihi perspektifinden değerlendirildiğinde, yüksek zanaatkarlık seviyesini ve dönemin kültürel birikimini yansıtan seçkin litürjik objeler olarak da önem kazanmaktadır. Taşıdıkları sembolik anlamların yanı sıra estetik özellikleriyle de öne çıkan bu eserler, dinî ritüellerdeki işlevselliklerinin ötesinde, inanç ve dinler tarihinin çok boyutlu anlaşılmasına katkı sağlamakta; aynı zamanda sanat tarihi disiplinine ışık tutan kültürel miras unsurları olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, bu eserlerin korunması ve doğru bir şekilde yorumlanması, sadece dini tarih açısından değil, aynı zamanda kültürel belleğin canlı tutulması ve sanatsal mirasın gelecek kuşaklara aktarılması açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu

bağlamda, kutsal emanetler üzerine yapılan araştırmalar, yalnızca geçmişin izlerini sürmek amacıyla değil, aynı zamanda dinlerin bugünkü yapılarının ve dinî tecrübenin nasıl şekillendiğini anlamak için de önem arz etmektedir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu bulgular, semavi dinlerin kutsal emanetlere bakışındaki temel benzerliklerin ve ayrılıkların izini sürerek, kutsal olanın insan tecrübesindeki yeri hakkında derin bir kavrayış sunduğunu ortaya çıkarmıştır.

İlerleyen araştırmalarda, kutsal emanetlerin modern dünyadaki algısı, sekülerleşme süreçleri karşısındaki konumu ve ağdaş dini kimlikler üzerindeki etkisi gibi konuların ele alınması, bu alanın daha da zenginleşmesine katkı sağlayacaktır. Özellikle kutsal emanetlerin günümüzde müzeleşmesi, kültürel miras politikalarına konu olması ve uluslararası alanda nasıl temsil edildiği gibi meseleler, kutsal emanet kavramının çok boyutlu doğasını anlamak açısından verimli bir araştırma sahası sunmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Sacred Relics in Heavenly Religions

This study examines the role of sacred relics within the historical and theological contexts of the Abrahamic religions. Since the dawn of human history, religion has functioned not merely as a system of belief but also as a structure that shapes social order and imparts meaning to individual lives. The Abrahamic faiths—Judaism, Christianity, and Islam—are monotheistic religions shaped through sacred scriptures and prophets, each transmitting their religious teachings through their respective holy texts. A significant commonality among these three religions is the concept of sacred relics. In the Abrahamic traditions, sacred relics are not only components of ritual practices but also indispensable objects that sustain the historical memory, identity, and connection to the sacred of faith communities. Although each religion interprets these relics according to its own theological, cultural, and historical dynamics, fundamentally, these objects embody tangible manifestations of human devotion to the sacred.

In Judaism, the concept of sacred relics is predominantly shaped around abstract and spiritual values symbolizing the covenant between God and the Israelites. The Ark of the Covenant, in this regard, is regarded as a token of the sacred pact made between God and His people and a representation of divine omnipotence. Although the physical Ark has been lost, its spiritual influence persists within the Jewish community, fostering a profound hope and expectation for its eventual rediscovery. Moreover, religious and sacred objects that have been utilized since the establishment of Jewish worship practices have been meticulously preserved by Jewish communities to the present day. Consequently, every object used in religious rituals is revered and safeguarded akin to sacred relics. Thus, sacred relics have evolved into symbols that not only embody the sanctity of the past but also carry a belief in the future and the continuity of religious identity. The detailed examination and cataloging of sacred objects within this thesis underscore their vital significance for the perpetuation and cultural continuity of Judaism. Additionally, narratives such as the resurrection incident associated with the bones of the prophet Elisha as recounted in the Tanakh illustrate the miraculous and spiritual dimensions attributed to sacred relics within Jewish belief.

In Christianity, sacred relics are materialized through physical objects directly connected to the life, sufferings, and miracles of Jesus Christ, as well as through the remains of saints and martyrs. Items such as Jesus' garments, fragments of the cross, blood, and other personal belongings have become symbols of divine intervention and the perpetuation of God's grace for believers. The biblical story of the woman healed by touching Jesus' garment emphasizes that the power of sacred objects resides not inherently in the objects themselves but in the faith of the individual. In Christian traditions, reliquaries (enkolpions) that contain holy remnants are significant objects that enable believers to establish contact with the sacred in their daily lives. The veneration of saintly relics manifests as a concrete expression of communal attachment to religious leaders and the construction of religious identity.

In Islam, the concept of sacred relics assumes a distinct structure due to the centrality of direct worship of Allah within the doctrine of tawhid. The reverence

shown toward the belongings of the Prophet Muhammad arises not from the inherent sanctity of the objects themselves but from profound respect and devotion toward the Prophet. Although the Qur'an does not attribute absolute holiness to objects, adherence to the Prophet's legacy forms the foundation of the importance assigned to sacred relics in Islamic societies. Objects such as the Sacred Beard (Sakal-ı Şerif), the Prophet's cloak, and banners have been preserved both by the public and political authorities and recognized as "sacred relics." These items facilitate a tangible connection to the Prophet within the framework of faith and are believed to possess spiritual power. Verses in Surah Al-Baqarah concerning the Ark of the Covenant reveal the symbolic meanings of sacred objects related to spiritual tranquility and divine association.

Comparative analysis within the study reveals noteworthy parallels between Christian enkolpions and Islamic amulets (muskas). Both objects carry sacred texts or relics, are worn in contact with the body, and serve purposes of protection and healing. This similarity highlights the symbolic role sacred objects play in individual and communal life across different religious traditions and indicates traces of cultural interaction. Furthermore, the preservation of relics such as the beard of Abu Bakr and the turban of Ali in Islam parallels the veneration of saintly relics in Christianity. The mention of the Ark of the Covenant in Qur'anic verses also points to a shared sacred relic between Judaism and Islam. This underscores that sacred relics function not merely as theological concepts but also as symbols of societal allegiance to religious leaders.

The sacred relics examined in the catalog section exhibit differences in form, material, and function yet collectively represent a common ground reflecting the sacred understandings and spiritual values of their respective religions. These objects hold significant value not only for their roles in religious rituals but also for their high craftsmanship and symbolic designs, rendering them important within art history. In particular, examples such as the reliquary of the Sacred Beard demonstrate how aesthetic elements integrate with the perception of sanctity, with motifs such as crescents, leaves, and torches intertwining religious, cultural, and artistic meanings. Consequently, sacred relics possess multifaceted importance as tangible embodiments of both religious and cultural memory within the field of art history. The sacred relic examples utilized in this study are limited to those accessible and photographed by the researcher.

The meaning and function of sacred relics have evolved over time, being reproduced through various rituals in diverse geographical and cultural contexts. Nonetheless, all three Abrahamic religions embrace these relics as dynamic elements that ensure the continuity of religious experience oriented toward the future, beyond mere respect for the past. Sacred relics, as living and dynamic components of religious practice, have been continuously reinterpreted and reconstructed at both communal and individual levels. These objects have united communities during crises, created shared memory, and reinforced religious affiliations. Therefore, sacred relics play an active role in the construction and preservation of religious identity.

The human mind tends to comprehend abstract metaphysical phenomena through concrete symbols. Sacred relics are physical and visual representations that enable the materialization of religious beliefs on a cognitive level. Beyond expressing

belief systems externally, these objects function as symbolic structures mediating the relationship between the individual and God by making the sacred tangible and experiential within the symbolic order of the Abrahamic religions. Thus, sacred relics create a profound layer of meaning in the spiritual world of believers.

In conclusion, although sacred relics are interpreted within different theological frameworks across the three Abrahamic religions, they share core functions of establishing a connection with God, preserving collective memory of faith, and reinforcing religious belonging. These objects persist not only as religious symbols but also as a complex cultural heritage with historical, social, and artistic dimensions. The findings of this research contribute to a deeper understanding of the place of the sacred in human experience through the similarities and differences in approaches to sacred relics within the Abrahamic faiths.

Future research may enrich this field by exploring contemporary perceptions of sacred relics, their status amid secularization processes, and their impact on modern religious identities. Particularly, the exhibition of sacred relics in museums, their role in cultural heritage policies, and their representation on international platforms offer fruitful avenues to comprehend the multidimensional nature of the concept of sacred relics.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (2009). *Sinagog*. TDV İslam Ansiklopedisi, 37, 222–224.
- Ağca, S. (2014). Hırka-i Saadet Dairesi'nde Hz. Peygamber'in emanetleri. In *Aşk-ı Nebi: Doğumunun 1443. Yılında Hz. Peygamber* (ss. 35–42).
- Altıntaş, Y. (2001). Yahudilik açısından Hıristiyanlığa bakış. *Dinler Tarihi Araştırmaları*, ?, 177–185.
- Altıntaş, Y. (2020, Ekim 26). *Bi Yahudi ile yüz yüze* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=EIL5QQjN33g&t=297s> (Erişim tarihi: 22 Ocak 2025)
- Altuncu, A. (2022). Yahudi geleneğinin kutsal metni: Sefer Tora. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(9), 29–62.
- Arslan, M. (2004). Kültürel bağlamda din. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(1), 189–205.
- Aşirov, T. (2009). İbn Hazm'a göre Hıristiyan mezhepleri. *Milel ve Nihal*, 6(3), 97–123.
- Atalar, M. (1994). *Kutsal emanetler*. In *XII. Türk Tarih Kongresi* (cilt 3, ss. 1079–1095).
- Atasağun, G. (2001). Yahudilikte dini sembol ve kavramlar. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(11), 125–156.
- Atasoy, N. (1998). *Hırka-i Saadet*. TDV İslam Ansiklopedisi, 17, 374–377.
- Ateş, S. (2000). *Yüce Kur'an'ın çağdaş tefsiri*. Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Aydın, A. (2009). Hıristiyan dinindeki martir-aziz ve rölik kültürünün Kilikya-Isaurya bölgesi Hıristiyanlığına yansımaları. *OLBA*, 17, 63–82.
- Aydın, A. (2011). *Lahit formu rölikerler*. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- Aydın, H. (2009). *Hırka-i Saadet dairesi ve mukaddes emanetler*. Kaynak Kitaplığı.
- Aydın, M. (2015). *İslam düşüncesinde kutsal ve kutsallaştırma*. Ankara Okulu Yayınları.
- Aydın, M. (2018). *Dinler tarihi: Tarih, inanç ve ibadet*. Ensar Neşriyat.
- Baş, M. (2012). Hz. Yahya ile ilgili tefsir ve tarih kitaplarındaki bir rivayetin karşılaştırmalı tahlili. *Dini Araştırmalar Dergisi*, ?, 99–108.
- Baş, M. (2018). *İslam, Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta Hz. Zekeriya: Serapiona göre Hz. Yahya'nın hayatı*. Kitabı Yayınları.
- Başaran, İ. (2020). Ahit sandığı: Eski İsrail'in en kutsal ayinsel eşyası. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15(30), 235–245.
- Bayraktar, M. (2016). *Üç dinin tarihi*. Say Yayınları.
- Bayraktar, N. (1986). Topkapı Sarayı Müzesi'nde Hagios İoannes Prodromos'a (Vaftizci Yahya) ait rölikler. *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık*, 1, 9–21.

- Beyoğlu, S. (2000). Osmanlılar ve mukaddes emanetler. *Yeni Türkiye Dergisi*, ?, 74–82.
- Bozkurt, N. (1994). *Dendan-ı Saadet. TDV İslam Ansiklopedisi*, 9, 154–155.
- Brown, P. (1981). *The cult of the saints (Its rise and function in Latin Christianity)*. The University of Chicago Press.
- Budak, H. (2012). *Anadolu’da yaşamış aziz ve azize hayatlarının dinler tarihi açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Bulut, H. İ. (2015). Semavi dinlerin ortak ahlak ilkeleri ya da evrensel değerler. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 65–81.
- Buyruk, H. (2014). Giresun Müzesinde bulunan rölikerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, ?, 136–145.
- Can, S., & Şahin, P. (2015). Arşiv belgeleri ışığında Hırka-i Şerif Camii’nin 1847 sonrası inşa süreci. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 34, 18–45.
- Çakmakçı, Z. (2017). Şükrü Tül eski eserler koleksiyonundaki Bizans dönemi madeni eserleri. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, ?, 45–62.
- Çavdar, D. (2022). Dolmabahçe Sarayındaki mukaddes emanetler. In *XVIII. Türk Tarih Kongresi 1–5 Ekim 2018* (cilt 1, ss. 595–622). Ankara.
- Çevrimli, N. (2019). Vakfiyelerde mukaddes emanetlerin izleri ve lihye-i şerifler. *Diyanet İlmî Dergi*, 55(1), 183–195.
- Çığ, M. İ. (1984). *Topkapı Sarayı Müzesi mukaddes emanetler hazinesinde “Hz. Muhammet’in teyemmüm taşı” adı altında saklanan çiviyazılı bir tablet*. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü Yayınları.
- Çiftçi, H. A., & Kaçar, F. (2023). Sinagogda sembolik değere sahip kutsal nesnelere. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ?, 119–136.
- Daravanoğlu, D. (2025, Mayıs 15). İstanbul’un Bizans mirası rölikleri. *2mi3.com*. <https://www.2mi3.com/rolikler> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2025)
- Demir Solak, N., & Berkli, Y. (2022). Türk-İslam kültüründeki destimal geleneği ile Hristiyan inancındaki kutsal mendil ikonografisinin karşılaştırılması. *Sanat Tarihi Dergisi*, ?, 741–771.
- Engül, S. (2025, Mayıs 15). *Fener Rum Patrikhanesi (Aya Yorgi Kilisesi) 2025* [Çevrimiçi]. Serhat Engül. <https://serhatengul.com/fener-rum-patrikh...> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2025)
- Erünsal, İ. E. (1994). Topkapı Sarayı’ndaki kutsal emanetler. *Tarih ve Toplum Dergisi*, ?, 45–48.
- Gates, C. (2015). *Antik kentler*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Güler, M. (2010). *Peygamberimizin sakalı: Sakal-ı Şerif geleneği ve Osmanlı toplumunda yeri*. Dergah Yayınları.
- Günay, Ü. (2000). *Din sosyolojisi*. İnsan Yayınları.

- Güngör, M. (2017). Yahudi dini hayatında Süleyman Mabedi. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 1, 54–78.
- Güray Gülyüz, B. (2019). Osmanlı geleneğinde Sakal-ı Şerifin yeri ve Bulgaristan’da Sakal-ı Şerif muhafazalı camiler. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 85–111.
- Gürkan, S. L. (2008). *Yahudilik*. İSAM Yayınları.
- Hahn, C. J. (1997). The voices the saint: Speaking reliquaries. [*Dergi adı bilinmiyor*], ?, 20–31.
- Halit Ahmet Çiftçi, F. K. (2023). Sinagogda sembolik değere sahip kutsal nesnelere. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50, 119–136.
- Harman, Ö. F. (1991). Aziz. In *TDV İslam Ansiklopedisi* (cilt 4, s. 332).
- Harman, Ö. F. (Ed.). (2002). *Günümüzde Ortadoks Hıristiyanlık. Dinler Tarihi Araştırmaları-III*, ?, 187–196.
- Harman, Ö. F. (Ed.). (2019). *Kur’an’da Yahudiler*. 29 Mayıs Üniversitesi Kur’an Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Hasanoğlu, E. (2014). Yahudilikte peygamberlik ve peygamberler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, ?, 677–695.
- Hasanoğlu, E. (2015). Erken dönem Yahudi kaynaklarına göre Tanah’ın kanonize edilmesi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(32), 25–48.
- Hasanoğlu, E. (2022). Yahudilikte ahit anlayışı. *Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 1(2), 41–68.
- Hostetler, B. (2016). *Byzantine reliquaries with epigrams* [Doktora tezi].
- II. Krallar 13:21-25. (2025, Nisan 26). *Kutsal Kitap*. <https://kutsalkitap.info.tr/?q=2kr%2013:%2021-25> (Erişim tarihi: 26 Nisan 2025)
- İşler, B. (2016). Demre’nin Zeytin mevkii’ndeki erken Bizans dönemi lahitleri. *Arkeoloji ve Sanat*, ?, 183–198.
- Karateke, H. T. (2005). *Padişahım çok yaşa! Osmanlı ritüel ve tören geleneği*. Kitap Yayınevi.
- Kekeç, H. (2023). *Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta peygamberlik anlayışı* [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi].
- Kitab-ı Mukaddes, Ş. (2019). *İncil (Markos, 5:21–34)*. Yeni Yaşam Yayınları.
- Klein, H. A. (2006). Sacred relics and imperial ceremonies at the Great Palace of Constantinople. *BYZAS*, 5, 79–99.
- Kur’an-ı Kerim. (2012). *Bakara Suresi 248. ayet*. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Küçükbaşcı, M. S. (2015). İstanbul’daki mukaddes emanetler. *Büyük İstanbul Tarihi*, 5, 402–415.
- Mamytov, A. (2013). *Rus Ortadoks Kilisesi’nde azizlik*. Berikan Yayınevi.
- Markos. (2019). *İncil*. Kitabı Mukaddes Şirketi; Yeni Yaşam Yayınları.

- Meral, Y. (2019). *Yahudilerin ahir zamanı*. Ankara Okulu Yayınları.
- Pitarakis, B. (2010). Konstantinopolis kiliselerindeki ayin objeleri. In *Bizantion'dan İstanbul'a bir başkent in 8000 yılı* (pp. 156–165). Sakıp Sabancı Müzesi.
- Sayın, E., & Seçkin, S. (2023). Çobankale'den enkolpion röliker haçlar. *Art-Sanat Dergisi*, 20, 505–530.
- Şen, İ. T. (2019). Ankara Etnografya Müzesi'nde yer alan hamayıl ya da bugünkü adıyla muskalıklar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 99, 542–555.
- Taşdemir, Y. (2021). *Yahudilikte Mesih İnancı ile Ehl-i Sünnetteki Mehdi İnancının karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, İğdır Üniversitesi].
- Taşpınar, İ. (2018). *Tarihin aynasında dinler ve mezhepleri*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Tešić Radovanović, D. (2018). The Menorah as a symbol of Jewish identity in the Diaspora and an expression of aspiration for renewing the Jerusalem Temple. 3rd International Conference for PhD Students and New PhD Graduates, 137–150.
- Tezokur, M. H. (2012). Yahudi dinsel yaşamında mikve'nin yeri ve önemi. *Dinler Tarihi Araştırmaları*, 8, (18–19 Şubat), ?–?.
- Topaloğlu, B. (2002). İnanç esasları. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 23, 1–5.
- Ülkü, S. (2015). Üç semavi dine ait prensiplerin muhasebe biliminin oluşumu üzerindeki muhtemel etkileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 171–197.
- Wikipedi. (2024, Aralık 21). *Akroter*. Wikipedia. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Akroter> (Erişim tarihi: 21 Aralık 2024)
- Wortley, J. (2009). *Studies on the cult of relics in Byzantium up to 1204*. Variorum Collected Studies Series.
- Yahudilikte Tanrı'nın İsimleri. (2025, Mayıs 15). *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yahudilikte_Tanr%C4%B1%27n%C4%B1n_isimleri (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2025)
- Yasa'nın Tekrarı. (2025, Mayıs 15). *Kutsal Kitap*. <https://kutsalkitap.info.tr/?q=Yas.11:13-21> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2025)
- Yeşilyurt, M. (2019). “İbrahimi dinler” kavramsallaştırmasının tarihi. *Bilimname*, 37, 191–241.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler		
Soyad, Ad	REFAHİYELİ, Fatma Nur.	
Eğitim		
Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2025
Lisans	Gazi Üniversitesi	2021
İş deneyimi (varsa)		
Yıl	Yer	Görev
2023-	Özet Metin Han Dans Okulu	İdari İşler Müdürü
2021-2022	Anadolu Medeniyetleri Müzesi	Satış Danışmanı
2021	Anadolu Medeniyetleri Müzesi	Stajyer
Yabancı Dil		
İngilizce		
Yayımlar		
-		

